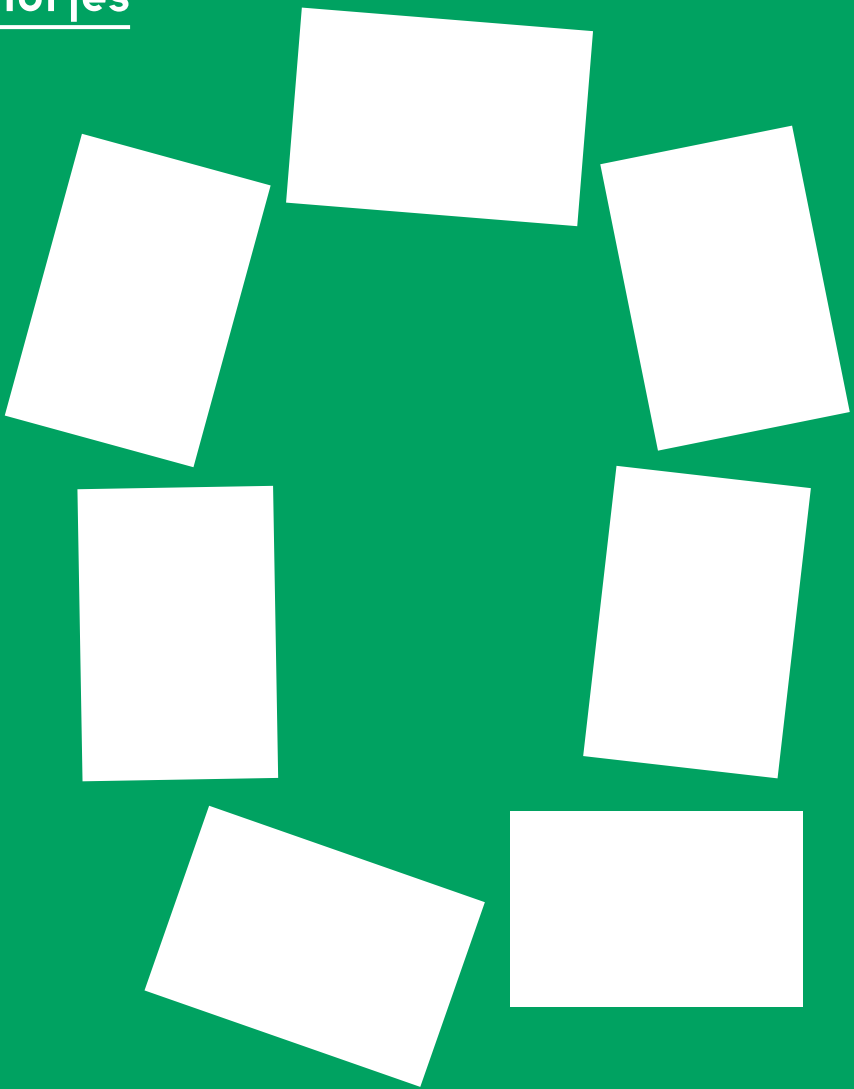
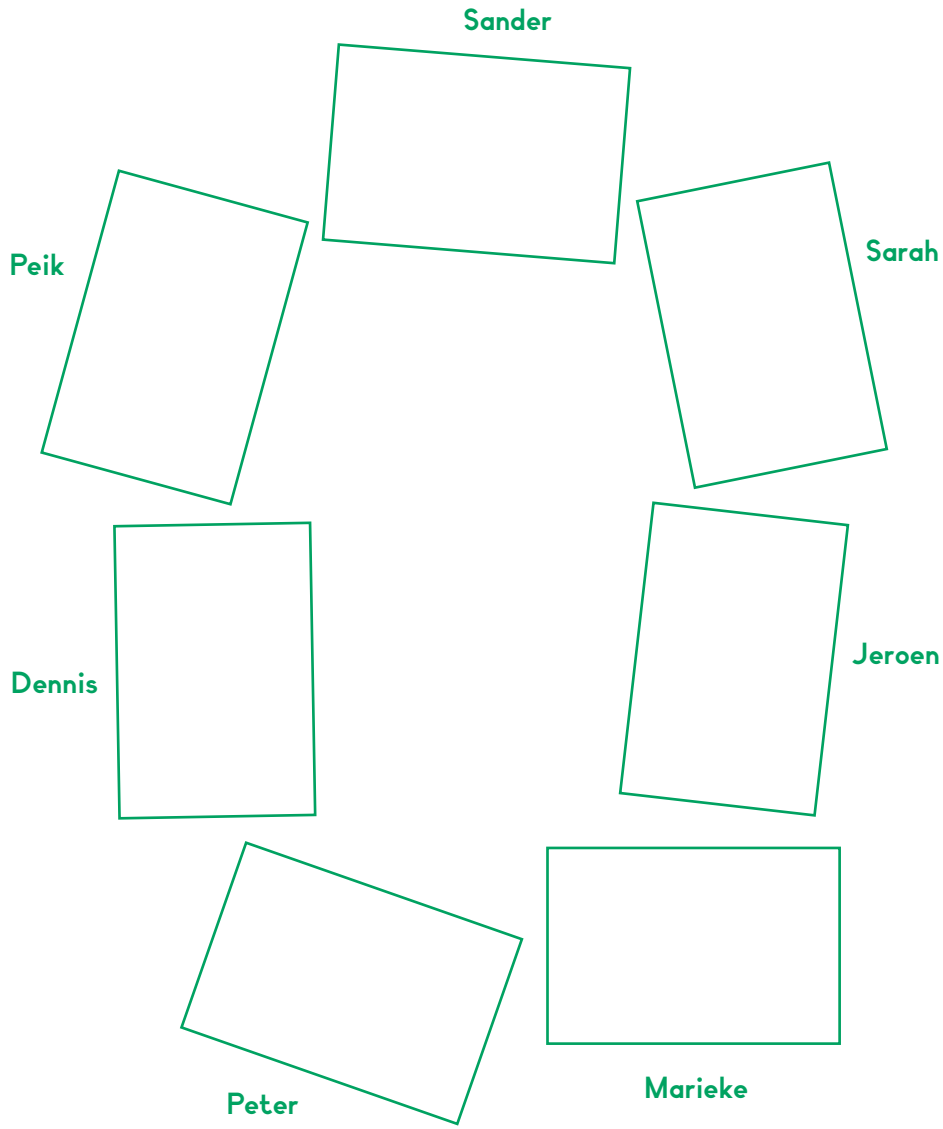
Handboek voor Hedendaagse Hofjes

Wat kan het aloude hofje
betekenen voor nieuwe vormen
van collectief wonen in deze tijd?

Handboek voor Hedendaagse Hofjes

6 **Voorwoord**
Regenten en regentessen van de Stichting Hofjes Codde en van Beresteyn te Haarlem

12 **Hofjes van de 21e eeuw**
Kirsten Hannema

24 **Leeswijzer**

28 **Typologie van het hofje**
Peter van Assche

72 **Thuisgevoel gedeeld**
Sander van der Ham

103 **Twaalf ultieme hofjes**
Marieke van Diepen

123 **Waarom zou ik in een hofje gaan wonen?**
Dennis Lohuis

135 **Niets is wat het lijkt**
Sarah Carlier

157 **Hofje 3.0 – Drie dialogen**
Jeroen van Mechelen

177 **Enige vorm van bevoogding**
Peik Suyling

210 **Nieuwe hofvormen**
Peter van Assche

222 **Hof revisited**
Peter van Assche

232 **De weg naar een hofje als proces**
Peter Zuiderwijk

238 **Biografieën**

240 **Colofon**

Welke antwoorden geeft 400 jaar leven in een hofje aan collectief wonen in deze tijd?

Regenten en regentessen van de Stichting Hofjes Codde en van Beresteyn te Haarlem

Het Hofje Codde en van Beresteyn te Haarlem bestond in 2011 vierhonderd jaar. Dit was het begin van wat voor ons, het bestuur van dit Hofje, een bijzondere periode zou worden. Wij besloten om dit 400-jarig bestaan niet te vieren met een voor de hand liggend terugkijken naar het verleden, maar wij kozen ervoor dit jubileum aan te grijpen om vooruit te kijken. We hebben ons afgevraagd wat wij, puttend uit een rijk verleden, onze huidige en toekomstige samenleving zouden kunnen aanreiken. Zouden wij wellicht mee richting kunnen geven aan problemen waar onze samenleving mee te kampen heeft, zoals eenzaamheid onder ouderen en alleenstaanden en een krimpend zorgaanbod van de overheid?

Met deze vragen zijn we op zoek gegaan naar nieuwe verbindingen in de samenleving op het gebied van participatie, zorg, zingeving, huisvesting en zelfredzaamheid voor ouderen. Het doel was te komen tot innovatieve samenwerkingsverbanden buiten de gebaande wegen.

Vertegenwoordigers van verschillende soorten maatschappelijke organisaties zijn daarbij door interactieve sessies met elkaar in contact gekomen en hebben allianties gesloten. Daar kwam een rijke waaier aan mooie initiatieven uit voort. Eén alliantie noemde zich Nieuwe Hofjesvormen. Deze kwam met een voorstel om haar ideeën onderwerp te maken van een ontwerpend onderzoek, waarin een multidisciplinair team van architecten, social designers, kunstenaars en een psycholoog aan de slag zou gaan.

Het bestuur gaf de opdracht tot uitvoering die luidde: ‘Onderzoek wat het leven in hofjes kan betekenen voor nieuwe collectieve woonvormen die passen in deze tijd’. Een tijd waarin individualisme plaatsmaakt voor participatie. Een tijd ook waarin zingeving, bezieling en gemeenschap steeds belangrijker worden.

Het boek dat u nu in handen heeft neemt u mee in deze zoektocht en toont u de uitkomsten van het bijzondere proces waar het projectteam zich in gestort heeft. De uitkomsten lezen als een ontwerpbenadering, een nieuwe methodiek die ook door anderen toegepast kan worden. Het boek is een gereedschapskist geworden waarmee nieuwe collectieve woonvormen kunnen worden ontworpen. En het biedt handreikingen aan iedereen die zich bezighoudt met het ontwikkelen ervan; of het nu een woningcorporatie, een zorgverzekeraar of een individueel initiatief betreft.

De Stichting Hofjes Codde en van Beresteyn reikt u bijzonder graag dit boek aan. Laat u meenemen in deze nieuwe ontwerpbenadering en eigen u toe wat passend is voor uw eigen situatie. We hopen u van harte te inspireren.

A: MIJN HOFJE

B: MIJN HOFJE

C: MIJN HOFJE

D: MIJN HOFJE

E: MIJN HOFJE

F: MIJN HOFJE

G: MIJN HOFJE

H: MIJN HOFJE

I: MIJN HOFJE

J: MIJN HOFJE

Hofjes van de 21e eeuw

Kirsten Hannema

Het geheim van hofjes

Wat is toch het geheim van hofjes? Hoe kan het dat recente woonmodellen zoals de naoorlogse portiekflat, de bloemkoolwijk uit de jaren tachtig en de in de jaren negentig gebouwde Vinexwijk – nu al – als 'mislukt' worden bestempeld, of in elk geval niet als duurzaam? Terwijl het vierhonderd jaar oude hofje niet alleen vanwege zijn fraaie, romantische uiterlijk, maar ook als woonvorm nog altijd als succesvol geldt. Hoe komt het dat de architectuur nog altijd zo gewaardeerd wordt, door bewoners, omwonenden én toeristen? Dat bestaande hofjes gekoesterd worden door monumentenzorg? Dat architecten nog altijd inspiratie putten uit deze typologie en, daarop voortbordurend, moderne hoven ontwerpen die gewild zijn onder huurders en kopers? Zoals het Johannes Enschedéhofje in Haarlem (Henk Döll en Joost Swarte), De Meander in Amsterdam (Rob Krier) en Haverleij in Den Bosch, de atypische Vinexwijk ontworpen door Soeters Van Eldonk? En, vooral: hoe komt het dat de mensen die in die hofjes wonen, gemiddeld genomen, buitengewoon tevreden zijn over hun woonsituatie?

Het hofje in een notendop

Wie het geheim van hofjes wil achterhalen moet allereerst weten wat een hofje precies is. De naam hof (letterlijke betekenis: tuin) heeft te maken met de ruimtelijke organisatie: een verzameling huisjes rond een gemeenschappelijk binnenterrein, nu meestal een siertuin. Op het binnenterrein fungeerden de gemeenschappelijke pomp, regenput en privaat (wc) als centrale ontmoetingsplek ('de bron'). Doordat het hofje van de buitenwereld is afgesloten door een muur of een hek, met daarin een poort, verkrijgt het zijn kenmerkende beslotenheid. Hoewel je in België, West-Duitsland en Engeland ook hofjes tegenkomt, is het klassieke hofje zoals hier beschreven vooral een Nederlands verschijnsel. Met name in Noord- en Zuid-Holland (Haarlem, Leiden, Amsterdam, Den Haag, Delft, Hoorn, Alkmaar) vind je veel hofjes. Het oudste hofje van Nederland is het Haarlemse hofje de Bakenesserkamer uit 1395.

Liefdadigheidshofjes

De eerste zogenoemde liefdadigheidshofjes werden in de 13e tot 19e eeuw gesticht door welgestelde lieden. Hun naam werd vaak aan het hofje verbonden en bleef zo als het ware voortleven. Het beheer van de hofjes werd ondergebracht in een stichting die bestuurd werd door regenten, gegoede burgers die belangeloos het testament van de stichter uitvoerden. De huisjes in deze hofjes waren bedoeld voor ouderen

– meestal ongehuwde vrouwen of weduwen – met weinig geld, die daar in een tijd zonder sociale voorzieningen hun oude dag mochten doorbrengen. Zij kregen gratis huisvesting en 'preuven', zoals een klein maandelijks bedrag en turf voor verwarming en om te koken. Soms was een inkoopsom nodig, die meestal betaald werd door een vroegere werkgever, die zo voor de oude dag van zijn dienstbode zorgde. Sommige hofjes waren verbonden aan een kerk of een gilde. Oudere mannen met weinig inkomsten konden terecht in het oudemannenhuis.

Exploitatiehofjes
Naast het liefdadigheidshofje kennen we ook de exploitatiehofjes, die in de tweede helft van de 19e en het begin van de 20e eeuw werden gebouwd. Deze waren – het woord zegt het al – bedoeld om geld te verdienen, door naar de stad getrokken arbeidersgezinnen te huisvesten. Ze bevonden zich achter woonhuizen, waarbij de bewoner van zo'n aan de straat gelegen woonhuis huur ontving van de hofbewoners in zijn (voormalige) achtertuin. De omstandigheden in deze hofjes waren, anders dan in de liefdadigheidshofjes, zeer armoedig.

Sociale woningbouwhofjes
Tot slot zijn er de sociale woningbouwhofjes, een tussenvorm van het liefdadigheids- en het arbeidershofje. Gebouwd in de 19e eeuw door woningbouwstichtingen vanuit sociale motieven, om de minder kapitaalkrachtigen (nog steeds vooral arbeiders) een goede woning te bieden. Hetgeen, zoals men geloofde, zou leiden tot meer 'zedelijkheid'. Hoewel zonder winstoogmerk gebouwd, waren deze hoven niet zonder meer filantropisch; er moest een redelijke huur worden betaald.

Lang niet alle hofjes zijn bewaard gebleven, maar vrijwel alle resterende hofjes (zo'n tweehonderd stuks; dit zijn zowel liefdadigheidshofjes als arbeiders- en sociale woningbouwhofjes) worden vandaag de dag nog steeds bewoond. De liefdadigheidshofjes nog altijd voornamelijk door vrouwen boven de vijftig, maar er zijn ook veel 'gemengde' hofjes. Ook zijn lang niet alle hofjes meer in bezit van een stichting; een flink aantal hofjeswoningen is overgenomen door woningcorporaties of is inmiddels particulier bezit.

Nieuwe betekenis – nijpende vraagstukken
Is het mogelijk om een nieuwe betekenis en invulling te geven aan het hofje in de 21e eeuw? Dat is de vraag die het Hofje Codde en van

Beresteyn uit Haarlem, in het kader van de viering van haar 400-jarig bestaan, in 2011 neerlegde bij een team van experts. 'Kunnen we het geheim van het hofje ontrafelen en vertalen naar deze tijd?', werd aanvullend de vraag waarover een interdisciplinair onderzoeksteam van architecten, kunstenaars, social designers en een stadspsycholoog zich vervolgens heeft gebogen. De voorlopige conclusie: het hofje is actueler dan ooit. Dat heeft te maken met een aantal nijpende maatschappelijke vraagstukken.

Single, maar niet altijd happy
Steeds meer Nederlanders zijn alleenstaand. Single heet dat in modern jargon. Waren er in 1970 nog maar zo'n 650.000 alleenstaanden, in 2004 waren dat er ruim 2,4 miljoen en naar verwachting zijn het er 3,6 miljoen in 2050. Die stijging is voor een groot deel te wijten aan de vergrijzing, waarbij veel vrouwen hun man overleven en nog geruime tijd alleen verder door het leven gaan. Een andere belangrijke oorzaak is een forse toename van het aantal verbroken relaties onder dertigers en veertigers. Daarnaast leidt met name het feit dat vrouwen vaak een hogere opleiding hebben dan vroeger en financieel onafhankelijk zijn vaak tot een langere periode van zelfstandig leven en het uitstellen van een vaste relatie.

Eenzaamheid
Tegelijkertijd zien we dat lang niet alle alleenstaanden 'happy singles' zijn. Het gevoel van eenzaamheid neemt toe en treft logischerwijs vooral alleenstaanden. Volgens diverse onderzoeken geeft meer dan een miljoen mensen in Nederland aan zich vaak eenzaam te voelen. Dit is een verdubbeling ten opzichte van 2003. Het kan hierbij zowel om sociale als emotionele eenzaamheid gaan. In het eerste geval is het aantal contacten dat men heeft met kennissen, collega's, buurtgenoten of mensen met dezelfde belangstelling geringer dan gewenst. In het tweede geval blijft de kwaliteit van de gerealiseerde relaties achter bij de wensen.

Woonomgeving en contact
In tegenstelling tot de stereotype beeldvorming zijn het niet alleen ouderen die zich eenzaam voelen. Eenzaamheid komt in alle leeftijdscategorieën voor. Mensen die gescheiden of verweduwd zijn hebben wel vaker last van gevoelens van eenzaamheid. Ook de woonomgeving blijkt van invloed op het risico op eenzaamheid. Zo blijken mensen die in

flatgebouwen en portiekwoningen wonen minder contact met hun buren te hebben en zijn zij vaker eenzaam dan mensen die in een eengezinswoning wonen. Het onderhouden van contacten in de buurt draagt bij aan de preventie van eenzaamheid (Thomése, 2007).

Gemengd hofje
Het gezamenlijk wonen aan een hof zou een oplossing kunnen bieden om eenzaamheid (met name sociaal isolement) te voorkomen. Een belangrijke kanttekening daarbij: uit onderliggend onderzoek is naar voren gekomen dat ruim de helft van de alleenstaande bewoners van een hofje bij voorkeur niet met uitsluitend alleenstaanden samenwoont. Gezinnen en studenten als potentiële medebewoners worden daarbij door 4 van de 10 bewoners genoemd. Zo'n driekwart van de bewoners vindt vooral samenwonen met bewoners met een andere interesse aantrekkelijk.

Vergrijzing
De toenemende vergrijzing in Nederland is een tweede aanleiding om na te denken over nieuwe woonvormen in hofjes. In Haarlem werd recent al geëxperimenteerd met het bouwen van moderne hofjes voor ouderen. Met de Gravinnehof (2001), ontworpen door Dolf Floors, hoopte de stad dat het hedendaagse Hofje als de ouderenwoning van de toekomst meer navolging zou krijgen. De Gravinnehof is overigens niet enkel bedoeld voor vrouwen, ook oudere mannen zijn welkom in de 26 seniorenwoningen. Later ontwierpen architecten Joost Swarte en Henk Döll in opdracht van Ymere in Haarlem het Johannes Enschedé Hof, aangrenzend aan hofje de Bakenesserkamer. In dit hofje is plek voor acht alleenstaande vrouwen ouder dan 65 jaar en voor twee bejaarde stellen.

Zorgvraag
De reden dat het hofje opnieuw in de belangstelling staat is niet alleen de hechte sociale infrastructuur die deze woonvorm biedt. Bestuurders, zorginstellingen en woningcorporaties zien in het hofjesmodel ook mogelijkheden om vorm te geven aan de zorgbehoefte die door de vergrijzing almaar toeneemt. Het kostenplaatje voor de zorg is wat je noemt zorgwekkend. Duidelijk is dat de organisatie van de zorg zal moeten veranderen om de kosten in de hand te houden. Forse, op handen zijnde overheidsbezuinigingen brengen met zich mee dat burgers in de toekomst hun zorg voor het overgrote deel zelf zullen moeten betalen

en dus vaker een beroep zullen moeten doen op elkaar. Het samenleven in een hofstructuur biedt die mogelijkheid. Omdat men meer zicht op elkaar heeft en omdat men door te kiezen voor het wonen in een hof bewust kiest voor een leven mét elkaar. In de publicatie 'Hofjes met perspectief – al eeuwen een moderne woonvorm voor ouderen' (uitgegeven in opdracht van Hofje Codde en van Beresteyn) wordt de ontwikkeling in de zorg in relatie tot toekomstige hofjes uitgebreid behandeld.

Veiligheid en verbindingen
Vooralsnog is de behoefte aan (mantel)zorg voor het overgrote deel van de ondervraagde personen echter geen argument om in een hofje te willen wonen. Uit het onderzoek kwam wel naar voren dat mensen angst hebben dat zij er alleen voor komen te staan. Ouderen zoeken de veiligheid van het hofje, jongeren vooral de menselijke verbindingen. Op termijn zou de behoefte aan zorg echter best eens een doorslaggevende factor kunnen worden om te kiezen voor een hofje.

Behoefte aan beschutting
'Fel en hemelbestormend heeft een jonge generatie architecten in de jaren twintig de strijd aangebonden tegen de stinkende, vervuilende kolenkachel. De schone, gemakkelijke centrale verwarming moest een einde maken aan mensonterende toestanden. En de centrale verwarming is er gekomen, elk nieuw gebouwd huis is er inmiddels standaard mee voorzien. Waarna de bewoners steen en been klagen dat ze geen afvoer hebben voor een zo fel begeerde open haard. Het failliet van de moderne architectuur in een notendop'. Dat schrijven Hilde de Haan en Ids Haagsma in de publicatie 'Oases – wonen in hoven en hofjes' (1997).

Licht, lucht en ruimte
'Licht, lucht en ruimte' was het credo van het modernisme. Bedompte gesloten bouwblokken maakten plaats voor vrij in de ruimte geplaatste portiek- en galerijflats met moderne, industrieel vervaardigde gevels van staal, beton en glas. Door dat glas stroomde de omgeving als het ware naar binnen. Vraagtekens werden nauwelijks gezet bij de ongelimiteerde, gerationaliseerde hang naar ruimte.

Doorgeslagen
De modernisten zijn doorgeslagen, is de boodschap van De Haan en Haagsma. Begrippen als 'verbeelding en emotie', 'continuïteit', 'core' (de ontmoetingsplaats) en 'habitat' (de mens en zijn omgeving) raakten

ondergesneeuwd door de nieuwe moderne denkbeelden. Termen die eind 20e eeuw echter nieuw leven worden ingeblazen, onder meer door de Luxemburgse architect en stedenbouwkundige Rob Krier (1938) die het boek 'Stadtraum' publiceert. De boodschap: we moeten terug naar oude archetypen, naar oude stedelijke belevingen waarmee we de mensen weer vertrouwd kunnen maken met de eigentijdse stad.'

Herwaardering van het hofje
In 'Oases' wordt de menselijke behoefte aan beschutting genoemd als een verklaring voor de toenemende interesse in hofstructuren. Het hofje als archetype is natuurlijk geen één-op-één oplossing, wel een mogelijk tussenstation. De Haan en Haagsma: 'De herwaardering van het hofje staat voor het inzicht dat beschutte stedelijke ruimtes een antwoord zijn op diepmenselijke gevoelens.'

Individualisering versus identificatie
De behoefte aan een beschutte, afgebakende omgeving binnen de grote globaliserende stad heeft ook te maken met de toegenomen individualisering. Vroeger hoorde je bij een kerk en een sociale klasse. Dat bepaalde vervolgens naar welke school of vereniging je ging, bij welke politieke partij je je aansloot en welke krant je las. Inmiddels horen de meeste mensen nergens meer bij en zijn ze nauwelijks actief in kerk of vereniging. Als reactie daarop zie je de laatste jaren een groeiende behoefte aan identificatie.

Customization
Dit komt tot uitdrukking in bijvoorbeeld de mode (neem het *customizen* van gympen en kledingstukken). In de architectuur zien we de laatste jaren ook de tendens om stijlmiddelen in te zetten die de individuele woning accentueren. Zoals zadeldaken die het eigen huis als zodanig zichtbaar maken, of balkons die een onregelmatig patroon vormen op de gevel. Zodat je kunt zeggen: dat daar, dat is mijn huis. Ook de opkomst (of de terugkeer) van het ornament in de architectuur, als verbijzonderend element in met name de woningbouw, past binnen deze ontwikkeling.

Fysieke verbinding
Maar meer nog dan in de verschijningsvorm van mens en omgeving uit de behoefte om weer ergens bij te horen zich in het verlangen naar nieuwe, betekenisvolle verbanden. Internet biedt de mogelijkheid tot

een virtueel betekenisvol verband, maar er is ook behoefte aan een fysieke component.

Themawijken
Wonen in een hof is een mogelijkheid om je met een groep mensen en een bepaalde omgeving te identificeren. De laatste jaren wordt er ook al geëxperimenteerd met zogenoemde themawijkjes rond hoven. In Hoogvliet werden bijvoorbeeld in opdracht van woningcorporatie Vestia een drietal hoven gebouwd met als thema 'muziek' (met bij elke woning een muziekstudio), 'ecologie' en 'nabuurschap'. Projecten die niet alleen voor de bewoners zelf iets extra's bieden ten opzichte van een traditioneel appartementencomplex of rij eengezinswoningen, maar ook de sociale cohesie in de buurt – zeker een herstructureringswijk als Hoogvliet - bevorderen.

Van bezitten naar delen
Er is nog een ontwikkeling die zich afzet tegen het individualisme. Sinds een jaar of wat zien we dat er een behoefte ontstaat om meer met elkaar te delen. Zo hechten jongeren minder dan hun ouders aan autobezit en kiezen ze (ook uit economische overwegingen) vaker voor initiatieven als Greenwheels. Andere voorbeelden van de nieuwe 'deelcultuur' zijn Wikipedia, dat gratis en belangeloos kennis deelt. Of denk aan Facebook's slogan 'share everything with everyone'. Het zijn allemaal tekenen van een nieuw tijdperk waarin niet alleen privacy and copyright langzaamaan verdwijnen, maar ook het private bezit. Als deze ontwikkeling doorzet heeft deze wellicht ook consequenties voor de architectuur en stedenbouw.

Property of attribute
In een recente column over dit fenomeen zegt architectuurcriticus Hans Ibelings: "It is clear that at one time 'property' simply meant 'attribute'. Only on the eve of modern capitalism did 'possession' become the prevailing meaning. And in the building industry property is a synonym for 'real estate'. ...More and more people are coming to realize that the important thing is not ownership of a car but what it stands for: mobility. ...Perhaps a similar fate awaits real estate.... Perhaps owning your own home will soon matter less than the associated attribute: feeling at home. Countless office workers have already become accustomed to their shared 'hot desk', so who is to say that the home might not be able to evolve in the same flexible direction."

Gedeelde ruimte centraal
Ook op deze gedachte sluit het samenleven in een hof goed aan. In een hof – de naam zegt het al – staat de gedeelde ruimte centraal. Dat is een fundamenteel ander vertrekpunt dan bij bijvoorbeeld een appartement of eengezinswoning, waar 'thuis' pas achter de voordeur begint. Het thuisgevoel wordt in een hof mede bepaald door de aanwezigheid van de gedeelde elementen, zoals de poort en de bron, en de gedeelde activiteiten.

Vraaggestuurd bouwen
Bekijken we de situatie op de vastgoedmarkt meer algemeen, dan zien we ook een belangrijke verandering. Sinds de bouwsector in 2008 als gevolg van de wereldwijde economische crisis instortte heeft de markt zich ontwikkeld van aanbod- naar vraaggestuurd. Was het voorheen de ontwikkelaar die bepaalde wat er gebouwd werd (vooral appartementen), nu staat de klant meer centraal. Nu ontwikkelaars en gemeenten projecten niet of nauwelijks meer kunnen financieren is de bouw in toenemende mate aangewezen op particulieren, al dan niet verenigd in collectieven.

Specifieke woonwensen
Dat er meer vanuit collectief particulier opdrachtgeverschap (cpo) gebouwd zal worden ligt voor de hand omdat het, met name voor starters, steeds lastiger wordt de financiering van een individuele woning rond te krijgen. Ook om die reden is het voor meer mensen interessant om te zoeken naar een gedeelde vorm van vastgoed/ wonen. Hun specifieke wensen bepalen mede de toekomst van de architectuur, waarbij een woonvorm rond een gedeelde ruimte, zoals in een hof, veel meer dan voorheen voor de hand ligt. Voorbeelden van zulke projecten zijn Villa Overgooi in Almere door NEXT architects en De Vrijegeest in Akersloot door Kerssens de Ruiter architecten.

Social design,
een nieuwe benadering om vorm te geven aan de maatschappij
In de architectuur is vijf jaar nadat de crisis uitbrak sprake van een nieuwe realiteit. Na de *booming* jaren negentig waarin de jonge generatie Nederlandse *Superdutch* architecten de wereld veroverde met conceptuele architectuur – iconische gebouwen die soms bijna als gimmicks oogden – zijn we in een ander tijdperk beland. De architectenbranche is sinds 2008 gehalveerd. In Nederland staat inmiddels ruim 7 miljoen

vierkante meter kantoorgebouw leeg (15 procent van alle kantoren). En de bouwsector krimpt nog altijd. Architecten zijn bezig hun vak opnieuw uit te vinden. Op welke manier kan de ontwerper opnieuw een zinnige invulling geven in de nieuwe context, waarin door bevolkingskrimp eigenlijk geen behoefte meer is aan nieuwe gebouwen en in een tijd waarin er veel minder financiële middelen beschikbaar zijn?

De gebruiker centraal
Behalve dat architecten, ook vanuit financiële nood, steeds vaker ervoor kiezen om op eigen initiatief opdrachten op poten te zetten (onder andere met behulp van *crowdfunding*) lijkt er ook een groeiende behoefte om het heft in eigen hand te nemen vanuit de behoefte aan zingeving. Bouwen zoals dat voorheen gedaan werd – puur om met vierkante meters vloeroppervlak geld te verdienen, om spectaculaire plaatjes voor in de architectuurbladen te produceren – is voorbij. Na jaren van focus op de visuele kant gaat het nu om 'de inhoud' en staan de personen die de ruimte gebruiken weer centraal. Daarbij is architectuur niet langer een eindproduct, maar een middel of podium om een bijdrage te leveren aan een betere samenleving.

Hernieuwd idealisme
Een goed voorbeeld is de Luchtsingel in Rotterdam, een door architectenbureau ZUS geïnitieerd project. Een low budget loopbrug naast station Rotterdam Centraal die van een verloederd gebied vol leegstaande gebouwen opnieuw een levendig stuk stad moet maken. Of neem de Noorderparkbar die bureau SLA samen met Overtreders W ontwierp in Amsterdam Noord. Een hip horecapaviljoen dat voor een habbekrats is gebouwd (door de ontwerpers zelf) met uitsluitend tweedehands materialen van website Marktplaats. Het succes van het project zit 'm niet alleen in de fraaie verschijning, maar vooral in het sociale aspect, in de talloze verhalen die in het gebouwtje samenkomen. Van de mensen achter die materialen, van de ontwerpers, van buurtbewoners en natuurlijk van de bezoekers die er nu koffie komen drinken. Het wonen in hofjes, waarbij van oorsprong altijd een bepaalde mate van sociaal idealisme speelde, past ook goed bij deze nieuwe ontwerphouding.

Social design
Maar niet alleen in de architectuur zie je behoefte aan nieuwe benaderingen ontstaan. In de ontwerpwereld en in de kunst is het al een tijd gaande. De klassieke modernistische overtuiging dat de wereld

maakbaar is maakt plaats voor het besef dat er andere rollen en werkwijzen nodig zijn om een relevante rol te kunnen blijven spelen in de vormgeving van de maatschappij. Dit wordt social design genoemd. Het denken over ontwerpen verandert. Was het ontwerpproces voorheen het exclusieve domein van de ontwerper, bij social design wordt een relatie gezocht met andere disciplines en gebruikers. Het resultaat van dit wederkerige proces: een ingebedde oplossing die door alle belanghebbenden gedragen wordt. Dit lijkt ook een goede manier om tot de ontwikkeling van nieuwe hofjes te komen. In ons project is hier door alle betrokkenen, architecten, kunstenaars en ontwerpers, in gesprek met hofjesregenten en huidige en mogelijk toekomstige hofjesbewoners, volop mee geëxperimenteerd.

Handreiking voor nieuwe hofjes

Duidelijk is dat er vanuit deze maatschappelijke ontwikkelingen mogelijkheden zijn voor nieuwe woonvormen rond hofjes. Dat is dan ook de basis geweest voor de verschillende deelprojecten van de ontwerpend kunstenaars en architecten. Al heel gauw bleek dat vastleggen op het ontwerpen van een nieuwe typologie voor ‘het hofje van de 21e eeuw’ niet meer van deze tijd is. Dat zou op geen enkele manier recht doen aan de huidige behoefte om meer vraaggericht te bouwen met de persoonlijke wensen en de identiteit van de gebruiker(s) in gedachten. De conclusies van de verschillende projecten moeten dan ook veeleer gezien worden als een handreiking om tot een specifiek, meer afgestemd plan te komen. De projecten zijn persoonlijk van aard; elke onderzoeker heeft als vertrekpunt zijn eigen fascinatie genomen en werkt vanuit zijn eigen discipline. Zo heeft ieder het hofje op zijn eigen manier geanalyseerd. De conclusies en bevindingen uit de projecten zijn vervolgens onderling uitgewisseld. Het uiteindelijke doel was om door middel van ontwerpend onderzoek te komen tot nieuwe oplossingen voor de toekomst.

Tot slot

De tijden dat een erflater met een eenduidige wilsbeschikking kon bepalen hoe en wie er in zijn hofje zou leven zijn al lang voorbij. Onze samenleving is oneindig veel complexer van aard geworden. En daarin komen keuzes op een andere manier tot stand. Keuzes, en de bijbehorende consequenties, moeten in de nieuwe situatie gedragen worden door alle betrokkenen. Het gevaar ligt vervolgens op de loer dat er gekozen wordt voor de weg van de minste weerstand. Dat levert echter zelden

of nooit duurzame oplossingen op. Geïnspireerd door de sterke en duurzame eigenschappen en kwaliteiten van het aloude hofje worden met dit project handvatten aangereikt voor een krachtig ontwerpproces dat past in deze tijd. Een tijd die rijp lijkt voor een nieuwe bloeiperiode voor hofjes.

Lees-wijzer

Dit *Handboek voor Hedendaagse Hofjes* doet verslag van de zoektocht van een team ontwerpers, architecten, kunstenaars en een psycholoog naar het geheim van het hofje. De opdracht luidde: 'Wat kan het aloude hofje betekenen voor nieuwe vormen van collectief wonen in deze tijd?'

Een bijzondere ontwerpopgave die het team ook op een bijzondere manier heeft aangepakt. Niet met de klassieke ontwerpmethodiek waarbij in rechte lijn van het gestelde probleem naar de oplossing wordt toegewerkt. Maar met een aanpak die het best geduid kan worden als het beeld van een rivierdelta: verschillende vertakkingen van dezelfde rivier stromen elk in hun eigen bedding naar de zee. Zo heeft het team gewerkt. De opdracht werd door elk teamlid op zijn of haar eigen manier geanalyseerd, opnieuw gedefinieerd en ingepast in ieders persoonlijke werkwijze. Er ontstonden zeven verschillende invalshoeken om het hofje te ontrafelen. Van de betekenis van de architectuur tot het thuisgevoel, van de rol van de regenten tot het in kaart brengen van de hofjesbewoner in deze tijd. Deze zoektochten vonden los van elkaar plaats, maar tegelijkertijd steeds in sterke onderlinge verbinding. Want het bleef dezelfde rivier die moest uitmonden in één gezamenlijke stroom.

Tijdens het proces werd langzaam maar zeker duidelijk dat de wereld geen eenduidig antwoord, niet één concrete oplossing zou krijgen voor de gestelde opdracht. Het team bleek aan een methode te werken waarmee eenieder die betrokken is bij het ontwikkelen van nieuwe collectieve woonvormen handvatten zou krijgen om daar zelf vorm aan te geven.

Zo kunt u dit boek lezen: als een verslag van de zoektocht die elk teamlid heeft ondernomen. Maar beschouw dit boek vooral als een nieuwe methodiek voor ontwerpopgaven die zich niet lineair laten benaderen. De materie is er te complex voor en te samengesteld van aard. U krijgt bouwstenen aangereikt waarmee u uw eigen rol in het creëren van nieuwe collectieve woonvormen kan verrijken.

A: Mijn hofje

07A

03A

06A

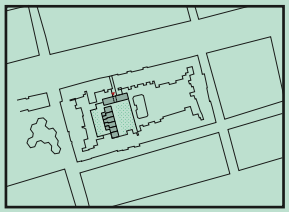
Typologie van het hofje

Peter van Assche

Architect Peter van Assche startte zijn project met een uitgebreide typologische analyse van een groot aantal hofjes. Zijn eerste conclusie: er blijken geen algemene succesfactoren te benoemen voor het ontwerpen van een hof. Feit is weliswaar dat de opzet van het complex, als een besloten entiteit met daarin een poort die het hof van de buitenwereld scheidt en daarmee verbindt, essentieel is voor de ruimtelijke beleving. Dat de aanwezigheid van een centrale ontmoetingsplek, de 'bron', cruciaal is voor deze manier van samenwonen. En dat een mooi en doelmatig ontworpen ruimte wel degelijk ertoe doet als het aankomt op het functioneren van een hofje. Maar een garantie voor succes bieden deze factoren niet, en een vastomlijnde vorm voor een 'geslaagd hofje' valt niet af te leiden uit de analyse. Het is voor architecten en opdrachtgevers misschien moeilijk te verteren: een eenduidig ruimtelijk model, zoals de modernisten die na de tweede wereldoorlog ontwikkelden voor woning- en stedenbouw, blijkt voor het hofje niet te bestaan. Een succesvol hofje bestaat uit een delicate mix van 'harde' en 'zachte' aspecten. De architect kan hier wel degelijk op inspelen, zoals later in het boek zal blijken.

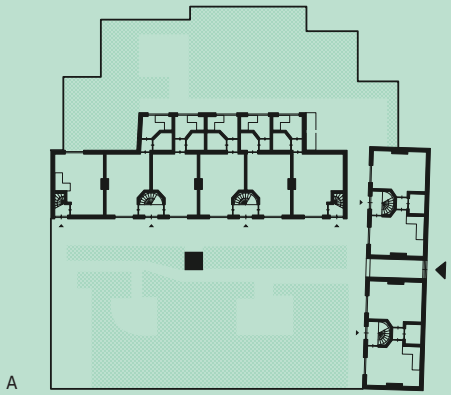
Suykerhoff hofje

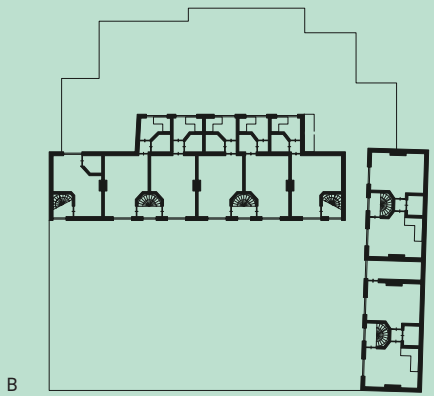
Locatie:	Amsterdam
Bouwjaar:	1667
Oppervlakte totaal hof:	778 m²
Oppervlakte bebouwing:	247 m²
Oppervlakte tuin:	529 m²
Totaal alle vloeren:	618 m²
Verdiepingen:	2 + zolder
Woonoppervlakte:	21-40 m²
Aantal bewoners:	14
Situatie:	in bouwblok
Toegang:	poort

Bijzonderheden:
Dit hofje is gesticht uit nalatenschap van de suikerbakker Pieter Jansz Suykerhof. Het hof had dezelfde regenten als het vlakbij gelegen Venetiæhofje.

A Begane grond
B Eerste verdieping

A

B

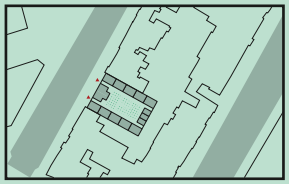
Suykerhoff hofje

01 Bloemen van een bewoner
02 Bankje onder het raam
03 Stenen op eigen tuinstoeltjes
04 Eigen zitje met tuinmeubilair
05 Rijke bloemenzee in het gras
06 Gemeenschappelijke tuin met zitje
07 Gemeenschappelijk grasveldje
08 Voormalige waterpomp

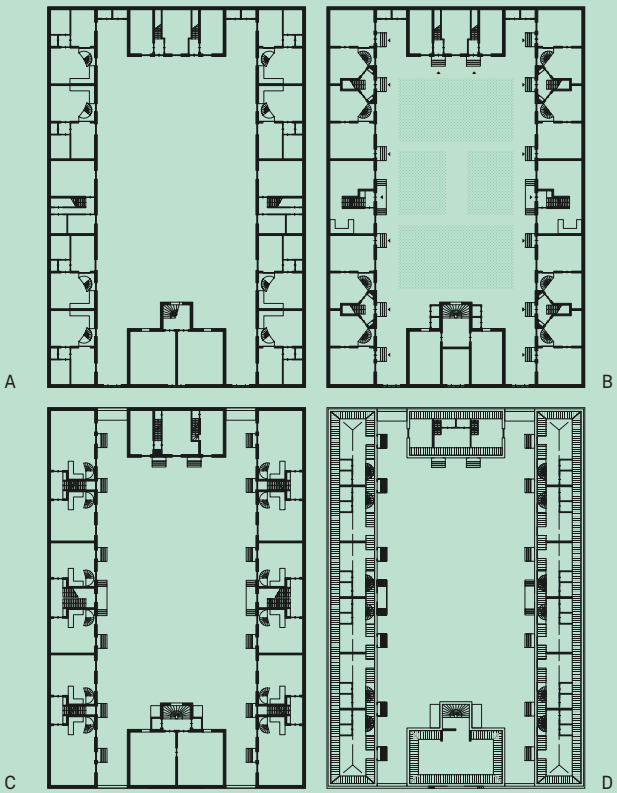
Van Brienenhofje

Locatie:	Amsterdam
Bouwjaar:	1804
Kavelgrootte:	1.095 m²
Bebouwd oppervlak:	575 m²
Oppervlakte tuin:	520 m²
Bruto vloeroppervlak:	2.556 m²
Aantal verdiepingen:	3 + zolder
Woninggrootte:	26-76 m²
Aantal woningen:	26
Aantal bewoners:	26-46
Situatie:	aan een gracht, met gesloten gevel
Toegang:	poort

Bijzonderheden:
Dit hofje is gesticht uit nalatenschap van de Amsterdamse koopman Arnout Jan van Brienen. Het bood plek aan alleenstaande mannen en echtelieden. Later werden ook alleenstaande vrouwen toegelaten.

A Souterrain
B Begane grond
C Verdieping
D Zolderverdieping

Van Brienenhofje

01 Dichte gordijnen op de beletage
02 Niet-beloopbare binnentuin
03 Straatlantaarns voor verlichting van het hof
04 Trappen naar de woningen
05 Privébankje voor de woning
06 Gemeenschappelijke waterkraan, gieter en tuinslang
07 Bloempotten op de meeste trappen
08 Veel bloempotten voor de meeste woningen

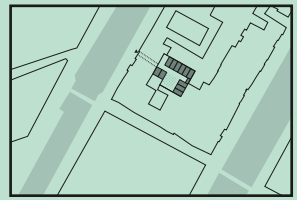
Claes Claeszhofje

01 Fietsen van bewoners
02 Bloemenperkje
03 Tuinmeubels van bewoners
04 Keukenraam aan het hof
05 Gordijnen tegen inkijk

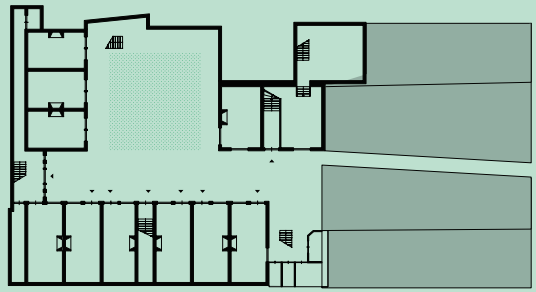
Zon's hof

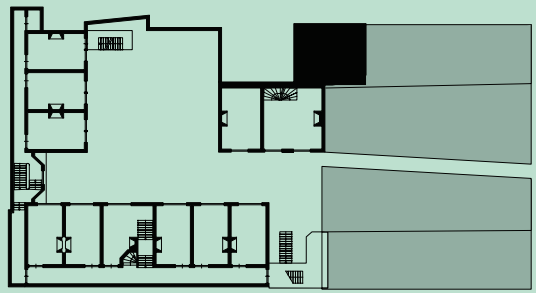

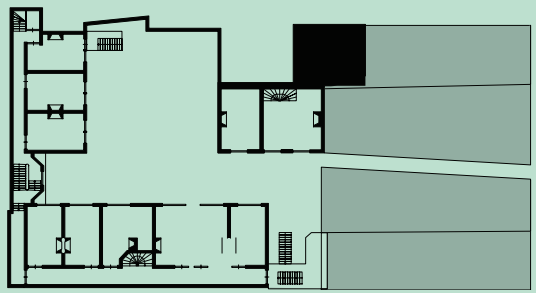
Locatie:	Amsterdam
Bouwjaar:	1765
Kavelgrootte:	490 m²
Bebouwd oppervlak:	255 m²
Oppervlakte tuin:	235 m²
Bruto vloeroppervlak:	760 m² excl. zolder
Gemiddelde woninggrootte:	21 m²
Aantal woningen:	32
Situatie:	aan een gracht, met veel allure
Toegang:	poortgebouw

Bijzonderheden:
Het Zon's hofje is gebouwd op de plaats van een afgebroken kerk. Het is in bezit van de Doopsgezinde gemeente. Tegenwoordig wonen er studenten en werkende jongeren.

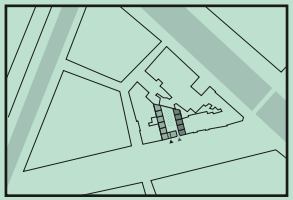
A Begane grond
B Eerste verdieping
C Tweede verdieping

A

B

C

Raepenhofje + Bossche Hofje

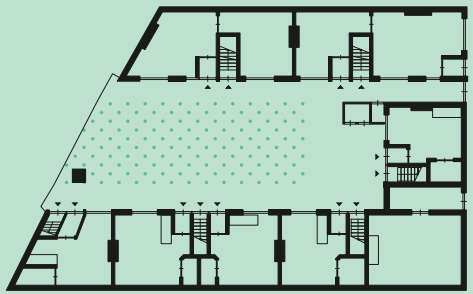

Locatie:	Amsterdam
Bouwjaar:	1648
Kavelgrootte:	335 m²
Bebouwd oppervlak:	190 m²
Raepenhofje:	120 m²
Bossche Hofje:	70 m²
Oppervlakte tuin:	145 m²
Bruto vloeroppervlak:	474 m² excl. zolder
Woninggrootte:	20-30 m²
Aantal woningen:	11 + 4
Toegang:	de hofjes hebben ieder hun eigen poort

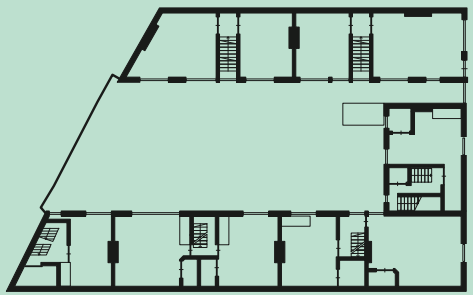
Bijzonderheden:
Het Raepenhofje en het Bossche Hofje delen dezelfde binnenplaats. Pieter Adriaensz. Raep, gereformeerd en in dienst bij de gemeente Amsterdam, en Arend Dircksz. Bosch, doopsgezind en graanhandelaar, kochten op dezelfde dag in 1648 een stuk grond, waarop de beide hofjes werden gesticht.

A Begane grond
B Eerste verdieping

A

B

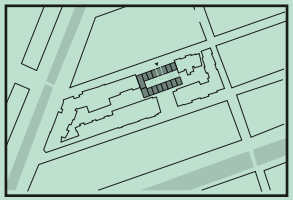
Raepenhofje + Bossche Hofje

01 Raepenhofje (linkerzijde)
02 Bossche Hofje (rechterzijde)
03 Gemeenschappelijke houten bank en tafel
04 Niet-begaanbaar groen
05 Bloemen in de vensterbank
06 Overdekte fietsenstalling
07 Gemeenschappelijke gieter-collectie
08 Kleine vijver
09 Tuinzitje, waarschijnlijk privé

Zevenkeurvorstenhofje

Locatie:	Amsterdam
Bouwjaar:	1645
Kavelgrootte:	468 m²
Bebouwd oppervlak:	340 m²
Oppervlakte tuin:	128 m²
Bruto vloeroppervlak:	817 m²
Gemiddelde woninggrootte:	33 m²
Aantal woningen:	12

Bijzonderheden:
Dit hofje is gesticht door buskruitmaker Cornelisz. Martensz. Pronck. Het hofje was bedoeld voor armlastige, oudere, rooms-katholieke dames van onbesproken gedrag. De regentenkamer is verbouwd tot woonhuis en de kapel wordt als atelier verhuurd aan kunstenaars. De verhuur verloopt via Ymere.

A Begane grond
B Eerste verdieping
C Zolderverdieping

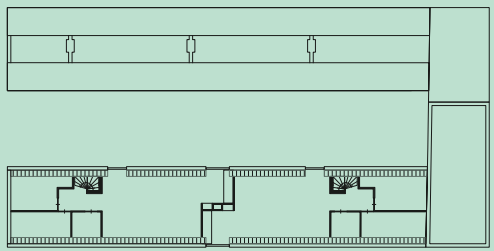
A

B

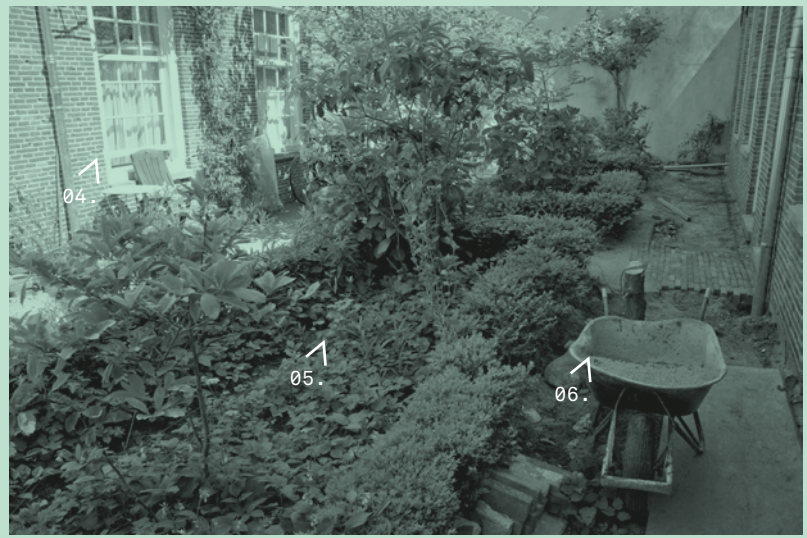
C

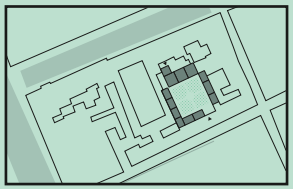
Zevenkeurvorstenhofje

01 Open deur
02 Kapel
03 Fietsen van bewoners
04 Dichte gordijnen
05 Kijkgroen
06 Werkzaamheden

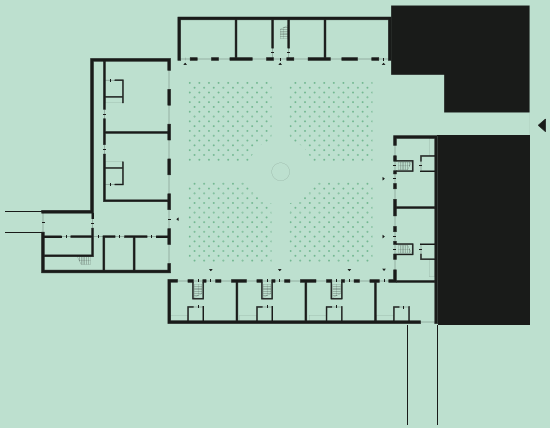

Venetiæhofje

Locatie:	Amsterdam
Bouwjaar:	1650
Kavelgrootte:	1.190 m²
Bebouwd oppervlak:	555 m²
Oppervlakte tuin:	635 m²
Bruto vloeroppervlak:	900 m²
Woninggrootte:	40 m²
Aantal woningen:	17

Begane grond

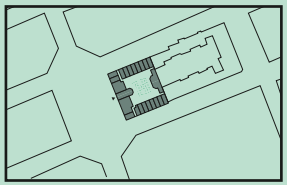
Venetiæhofje

01 Straatlantaarn voor de verlichting
02 Dichte gordijnen in de meeste ramen
03 Gemeenschappelijk tuinmeubilair met bewoners
04 Schaduwzijde, minder ingericht
05 Volbegroeide binnentuin
06 Gemeenschappelijk grasveld in binnentuin

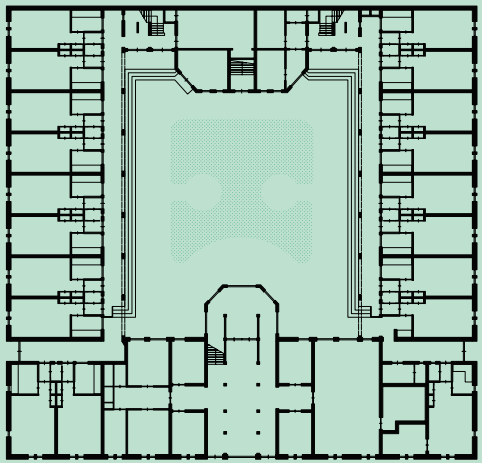
De Lutherhof

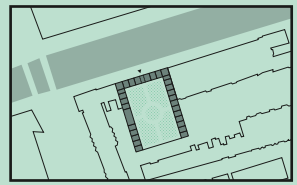
Locatie:	Amsterdam
Bouwjaar:	1909
Kavelgrootte	1.395 m²
Bebouwd oppervlak:	890 m²
Oppervlakte tuin:	505 m²
Bruto vloeroppervlak:	ca. 3.400 m²
Woninggrootte:	25 of 50 m²
Aantal woningen:	66

Bijzonderheden:
De Lutherhof is gesticht door de Lutherse kerk. Het hof heeft meerdere verdiepingen en wordt ontsloten via een galerij. De zolderverdieping is in 2003 omgebouwd tot negen nieuwe zorg-appartementen.

Begane grond

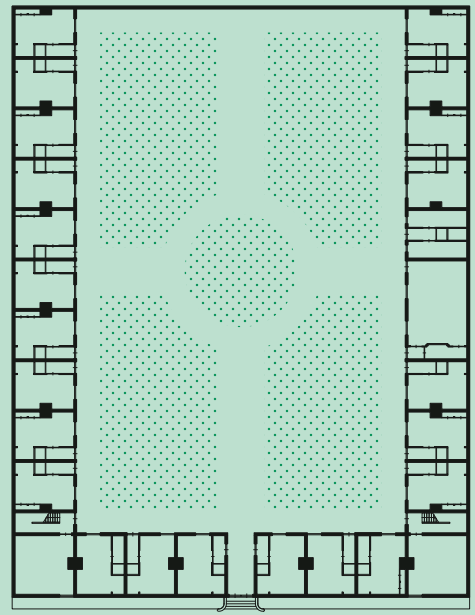
Occo Hofje

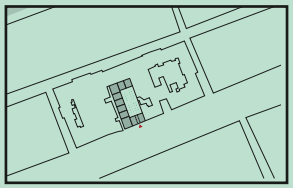
Locatie:	Amsterdam
Bouwjaar:	1774
Kavelgrootte:	1.940 m²
Bebouwd oppervlak:	660 m²
Oppervlakte tuin:	1.280 m²
Bruto vloeroppervlak:	1.320 m²
Typische woninggrootte:	35/40 m² (2 kamers)
Aantal woningen:	23

Bijzonderheden:
Dit hofje is gesticht uit de nalatenschap van Cornelia Elisabeth Occo, een nazaat van groothandelaar en bankier Pompejus Occo. Het hofje was bedoeld voor oude behoeftige Roomschgezinde mannen en vrouwen. In 1991 zijn de eenkamerwoningen samengevoegd tot tweekamerwoningen.

Begane grond

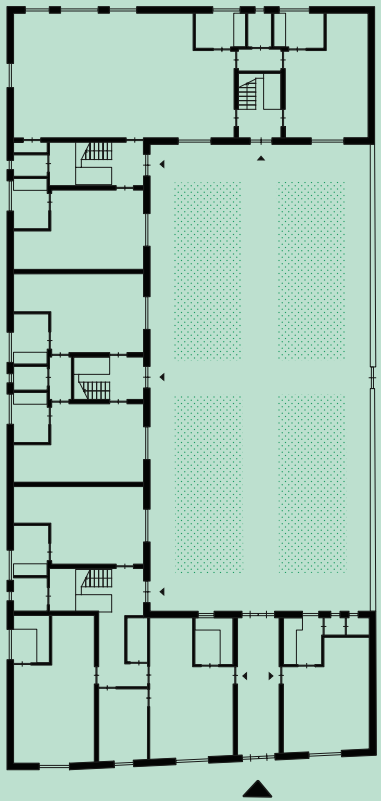
Rijpenhofje

Locatie:	Amsterdam
Bouwjaar:	1736 (stichting), 1913 (gebouwen)
Kavelgrootte:	510 m²
Bebouwd oppervlak:	305 m²
Oppervlakte tuin:	205 m²
Bruto vloeroppervlak:	860 m²
Typische woninggrootte:	50 m²
Aantal woningen:	11

Bijzonderheden:
Het Rijpenhofje werd al in 1747 door de doopsgezinde gemeente overgenomen van de familie De Rijp. Op dit moment wonen er zowel mannen als vrouwen van 55 plus, alsmede drie studentbeheerders in het poortgebouw. De eenkamerwoningen zijn in 1987 tot tweekamerwoningen samengevoegd. Het hofje is een van de weinige hofjes met een plat dak.

Begane grond

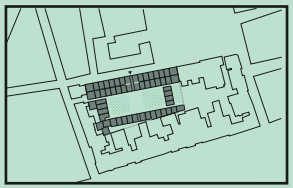
Luthers Hofje

01 Sobere en kleine huisjes
02 Enorme boom, maakt donker
03 Bankje achter in de tuin
04 Buiten preekstoel
05 Randje & tuin met weinig bloemen
06 De bron
07 Gesloten gordijnen
08 Verwilderde struik, deur?
09 Geparkeerde fiets
10 Geveltuintje
11 Maat van pad door begroeiing klein
12 Verroest privézitje

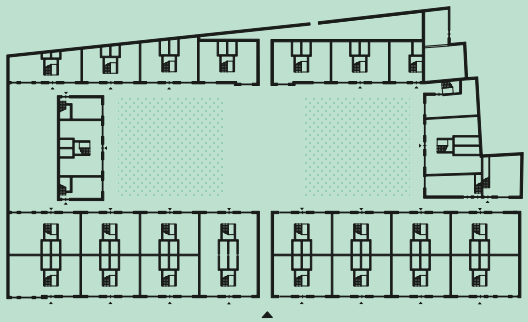
Karthuizerhofje

Locatie:	Amsterdam
Bouwjaar:	1650
Kavelgrootte:	2.240 m²
Bebouwd oppervlak:	1.260 m²
Oppervlakte tuin:	980 m²
Bruto vloeroppervlak:	ca. 2.500 m² excl. zolder
Typische woninggrootte:	ca. 35 m²
Aantal woningen:	65

Bijzonderheden:
Het Karthuizerhof werd door de “Huiszittenmeesters”, de armenzorg van de 17de eeuw, gesticht. Het was dus geen particulier of kerkelijke instelling, maar meer een vereniging van kooplieden. Zij ondersteunde zowel weduwen als oude vrijsters. Het werd gebouwd op het terrein van het vroegere Karthuizerklooster. De architect is Daniël Stalpaert, die ook het scheepvaartmuseum ontwierp. Het is momenteel in bezit van woningcorporatie Ymere.

Begane grond

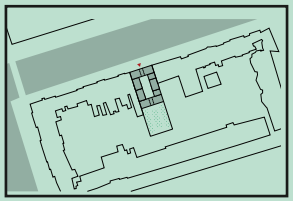
Karthuizerhofje

01 Opslag van gemeenschappelijk tuingereedschap
02 Voormalige waterpomp
03 Fietsen van bewoners
04 Privézitje buiten
05 Bloemen en planten in potten rondom het hek van de binnentuin
06 Een hek rondom de binnentuin!
07 Toegankelijke binnentuin met gras

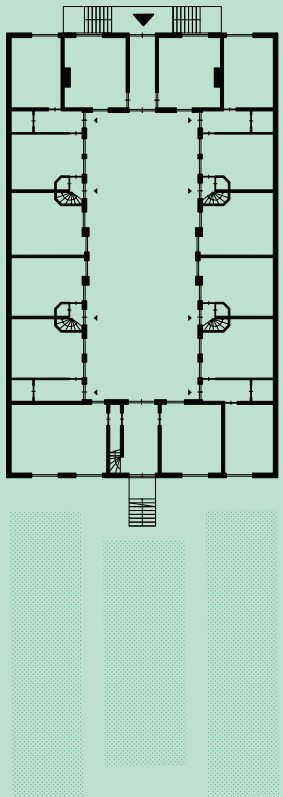
Brants-Rushofje

Locatie: Amsterdam
Bouwjaar: 1733
Kavelgrootte: 835 m²
Bebouwd oppervlak: 380 m²
Oppervlakte tuin: 455 m²
Bruto vloeroppervlak: 760 m² excl. Zolder
Gem. woninggrootte: 23 m²
Aantal woningen: 21
Situatie: aan een gracht, met veel allure
Toegang: poortgebouw

Bijzonderheden:
Dit hofje is gesticht aan het eind van het leven van Christoffel van Brants, een Lutherse koopman die handelde met Rusland. Het hofje was bedoeld voor behoeftige arme vrouwen en weduwen. Tegenwoordig wonen er studenten. De tuin achter het achterhuis is in de jaren ’80 van de vorige eeuw aangelegd door Mien Ruys.

Begane grond

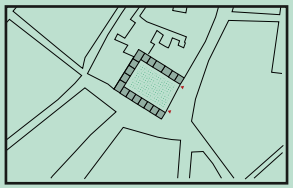
Remonstrants Hofje

01 Deur staat open, gordijnen ook
02 Dit is ook een huisje
03 Vroeger waren dit de toiletten
04 Klein gezamenlijk zitje
05 Plantenbakken, smal pad
06 Klein hofje, het staat nu al vol!
07 Begroeide schutting
08 Collectieve bankjes

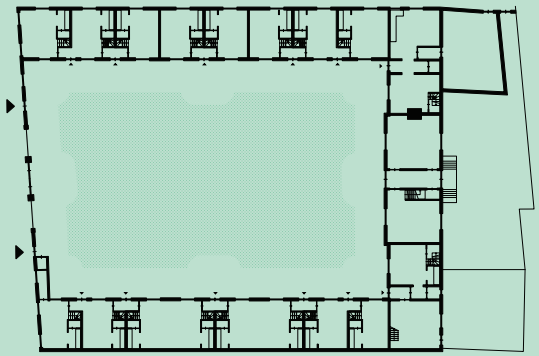
Hofje van Oorschot

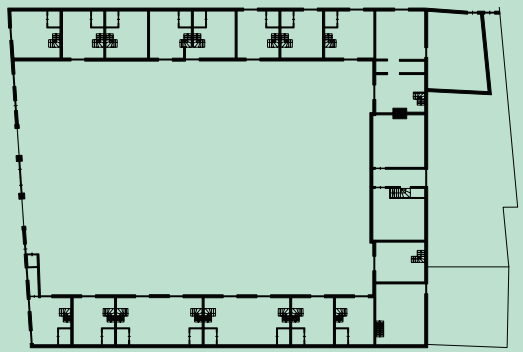
Locatie:	Haarlem
Bouwjaar:	1769
Kavelgrootte:	1.485 m²
Bebouwd oppervlak:	637 m²
Oppervlakte tuin:	848 m²
Bruto vloeroppervlak:	ca. 1.274 m²
Typische woninggrootte:	ca. 39 m²
Aantal woningen:	18

Bijzonderheden:
Dit hofje is gesticht uit het nalatenschap van Wouter van Oorschot. Van Oorschot had uitvoerig beschreven hoe het nieuwe hofje ingericht moest worden. De woningen waren bestemd voor behoeftige vrouwen, ongehuwd en minstens 50 jaar, en tevens lid van de hervormde gemeente. Daarnaast moesten er altijd twee woningen vrij blijven voor vrienden en dienstboden en de nakomelingen van Van Oorschot. Zijn barokke kijktuin dankt het hofje aan twee overburen die plaats hadden in het stadsbestuur, ze eisten als compensatie van de nieuwbouw een mooie tuin.

A Begane grond
B Eerste verdieping

A

B

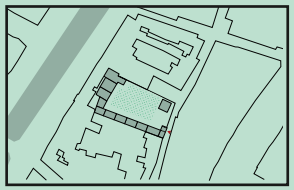
Hofje van Oorschot

01 Groot hek, doorzichtig
02 Fietsen van winkelend publiek
03 Dagelijkse ingang
04 Winkelstraat
05 Toeristen uit de Achterhoek
06 Gesloten gordijnen
07 Privébankje & plantenbakken
08 Kijktuin
09 Versje ter nagedachtenis van oprichter
10 Beroemd Eva-beeld

Frans Loenen Hofje

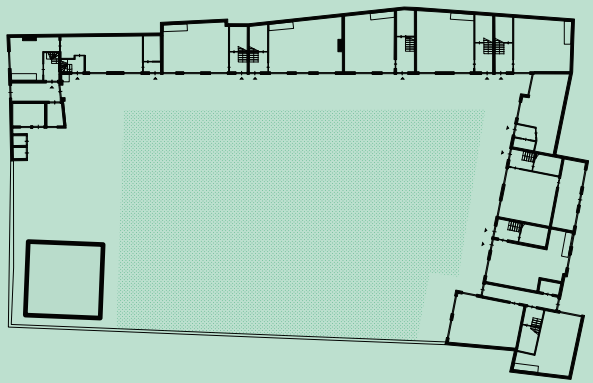

Locatie:	Haarlem
Bouwjaar:	1607
Kavelgrootte:	1.476 m²
Bebouwd oppervlak:	519 m²
Oppervlakte tuin:	942 m²
Bruto vloeroppervlak:	ca. 940 m²
Typische woninggrootte:	ca. 50 m²
Aantal woningen:	10

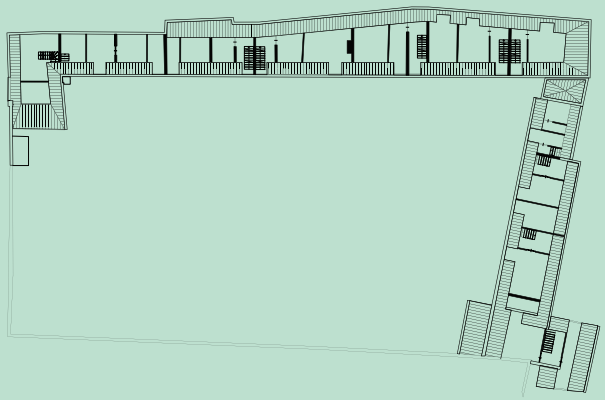
Bijzonderheden:
Het hofje werd gesticht uit het nalatenschap van Frans Loenen. Oorspronkelijk waren er 15 woningen, maar rond 1986 zijn er enkele samengevoegd en nu zijn het er nog maar 10. Er wonen negen vrouwen en een echtpaar, ondanks dat het reglement enkel vrouwen toelaat.

A Begane grond
B Eerste verdieping

A

B

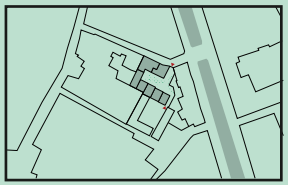
Frans Loenen Hofje

01 Ingang hofje naast washok
02 Goed onderhouden grasveld
03 Helft deuren niet in gebruik
04 Geïntegreerde plantenbakken
05 Gezamenlijk bankje met toeristen
06 Paadje niet langs huisjes
07 Fiets van bezoeker
08 Plantenbakken, smal pad
09 Halfopen luxaflex
10 Openstaande deur
11 Geïntegreerde plantenbakken

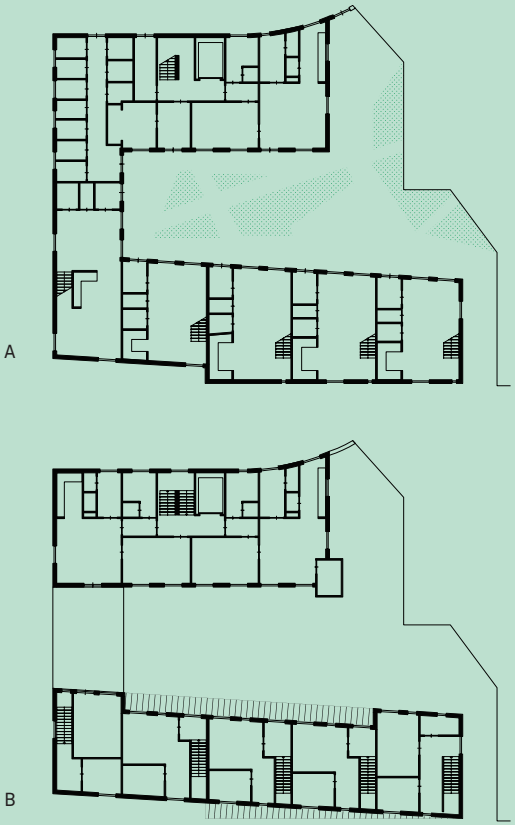
Johan Enschedé Hof

Locatie:	Haarlem
Bouwjaar:	2007
Kavelgrootte:	591 m²
Bebouwd oppervlak:	369 m²
Oppervlakte tuin:	222 m²
Bruto vloeroppervlak:	ca. 671 m²
Typische woninggrootte:	ca. 60 m²
Aantal woningen:	10

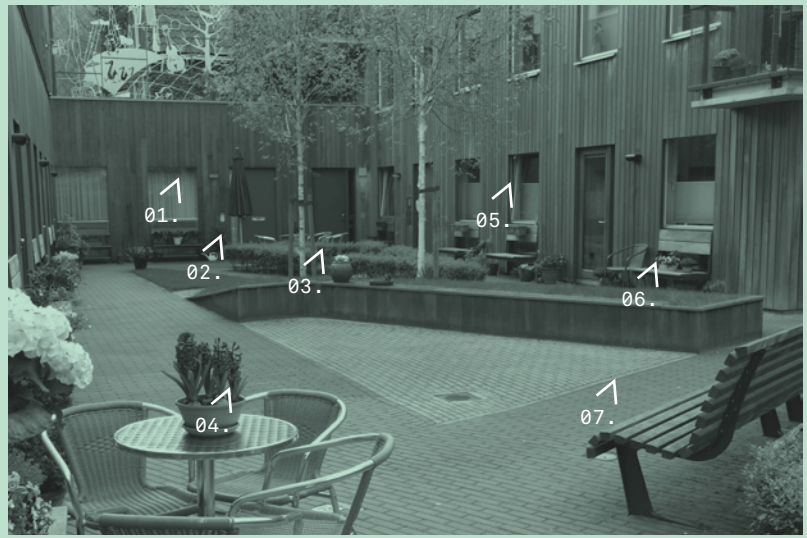
Bijzonderheden:
Dit relatief nieuwe hofje is gebouwd naast het oudste hofje van Nederland, de Bakenesserkamer. Het bestaat uit 5 tweelaagse hofjeswoningen, 5 appartementen in 3 bouwlagen en een gemeenschappelijke wasruimte. De architecten zijn Henk Döll en Joost Swarte op initiatief van de regenten van de Bakenesserkamer.

A Begane grond
B Zolderverdieping

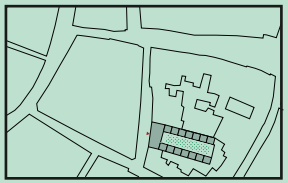
Johan Enschedé Hof

01 Gesloten gordijnen
02 Privégieter
03 Laag groen
04 Privézitje
05 Gesloten gordijnen
06 Bank wordt gebruikt voor planten
07 Gezamenlijke bank
08 Individuele brievenbus
09 Privégroen op bankje
10 Privézitje
11 Gezamenlijke bank
12 Haagje
13 Gesloten gordijnen

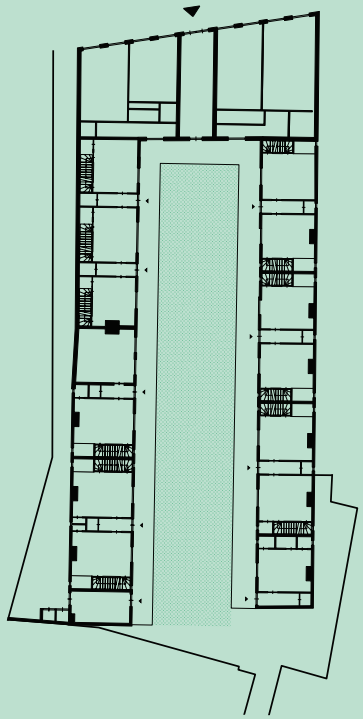
Hofje In den Groenen Tuin

Locatie:	Haarlem
Bouwjaar:	1616
Kavelgrootte:	1.127 m²
Bebouwd oppervlak:	555 m²
Oppervlakte tuin:	396 m²
Bruto vloeroppervlak:	ca. 731 m²
Typische woninggrootte:	ca. 22 m²
Aantal woningen:	18

Bijzonderheden:
Dit hofje is gesticht uit het nalatenschap van Catharina Amen ten behoeve van oude Rooms-Katholieke vrouwen. Een aantal jaren had het hofje hetzelfde bestuur als het Hofje van Codde en het hofje van Beresteyn, maar ze hielden de bezittingen gescheiden; het Hofje In den Groenen Tuin had namelijk meer bezit dan de andere twee. Tot 1959 stond er voor de huisjes nog een glazen veranda. Het hoofdgebouw is gemaakt naar een ontwerp van architect C. Robbers.

Begane grond

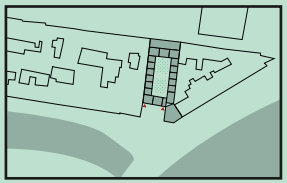
Hofje In den Groenen Tuin

01 Smal pad & plantenbakken
02 Bloemen in perk met haag
03 Pad door tuin zonder zitjes
04 Boodschappentas & scootmobiel
05 Privézitje
06 Hagen & paden
07 Collectief zitje (vol toeristen)
08 Ingang door gebouw
09 Gordijnen werden gesloten bij komst toeristen
10 Privézitje, plant op vensterbank

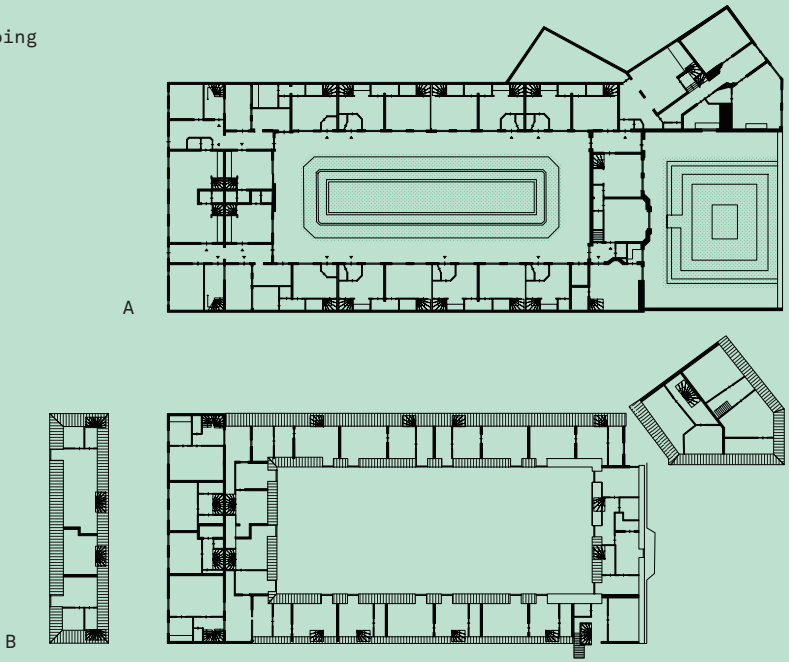
Hofje van Noblet

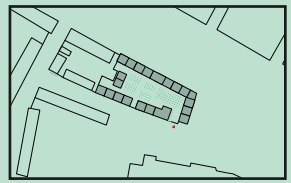
Locatie:	Haarlem
Bouwjaar:	1761
Kavelgrootte:	1.489 m²
Bebouwd oppervlak:	852 m²
Oppervlakte tuin:	399 m²
Bruto vloeroppervlak:	ca. 1.644 m²
Typische woninggrootte:	ca. 70 m²
Aantal woningen:	16 (oorspronkelijk 20)

Bijzonderheden:
Het hofje van Noblet is ontstaan uit de nalatenschap van de familie Noblet. In de tuin van het oude familiehuis werd na het overlijden van de langstlevende een hofje gesticht bedoeld voor ongehuwde gereformeerde vrouwen uit Haarlem en Amsterdam. De Haarlemmers woonden aan de Westzijde, de Amsterdammers aan de Oostzijde. Het oude familiehuis doet nog steeds dienst als regentenkamer.

A Begane grond
B Zolderverdieping

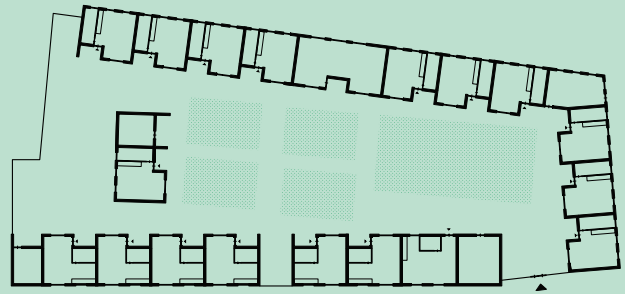
Codde en van Beresteyn

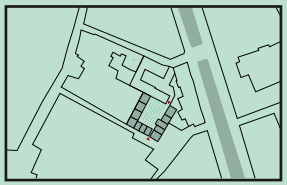
Locatie:	Haarlem
Bouwjaar:	1969
Kavelgrootte:	2.332 m²
Bebouwd oppervlak:	944 m²
Oppervlakte tuin:	1.338 m²
Bruto vloeroppervlak:	ca. 944 m²
Typische woninggrootte:	ca. 35 m²
Aantal woningen:	18

Bijzonderheden:
Dit hofje is een samenvoeging van twee hofjes uit 1600. Deze moesten worden gesloopt voor de stadsvernieuwing. Het hofje is nog steeds in bezit van de Stichting Codde en van Beresteyn. Door goede beleggingen is het nog altijd mogelijk de bewoonsters gratis te laten wonen. Ook zogenaamde ‘preuves’ worden nog verstrekt: vroeger was dit ondermeer turf, tegenwoordig worden gas, water en elektra vergoed.

Begane grond

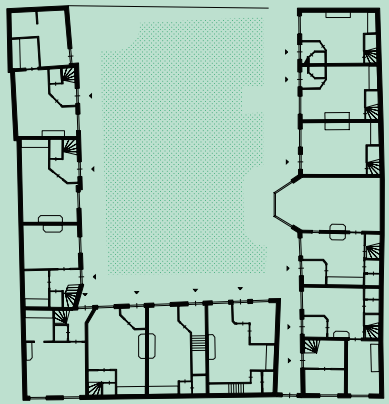
Bakenesserkamer

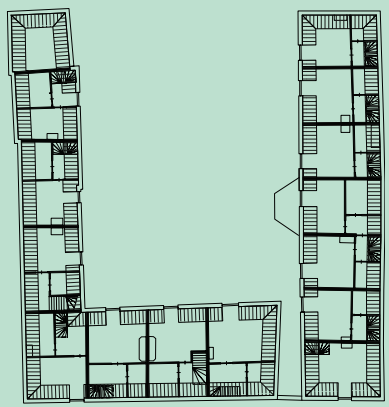
Locatie:	Haarlem
Bouwjaar:	1395
Kavelgrootte:	783 m²
Bebouwd oppervlak:	424 m²
Oppervlakte tuin:	348 m²
Bruto vloeroppervlak:	ca. 843 m²
Typische woninggrootte:	ca. 40 m²
Aantal woningen:	12

Bijzonderheden:
Dit is het oudste nog bestaande hofje van Nederland. Oorspronkelijk waren er 13 woningen voor 20 bewoonsters. In 1663 werden woningen samengevoegd en is een regentenkamer gebouwd. Momenteel zijn er nog 12 bewoonsters. De gebouwen zijn niet meer de oorspronkelijke gebouwen uit de 14e eeuw.

A Begane grond
B Zolderverdieping

A

B

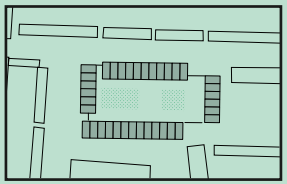
Bakenesserkamer

01 Wilde begroeiing
02 Vijver
03 Gordijnen open
04 Gordijnen open
05 Luiken
06 Fiets van bewoner
07 Wilde begroeiing
08 Plantenbakken

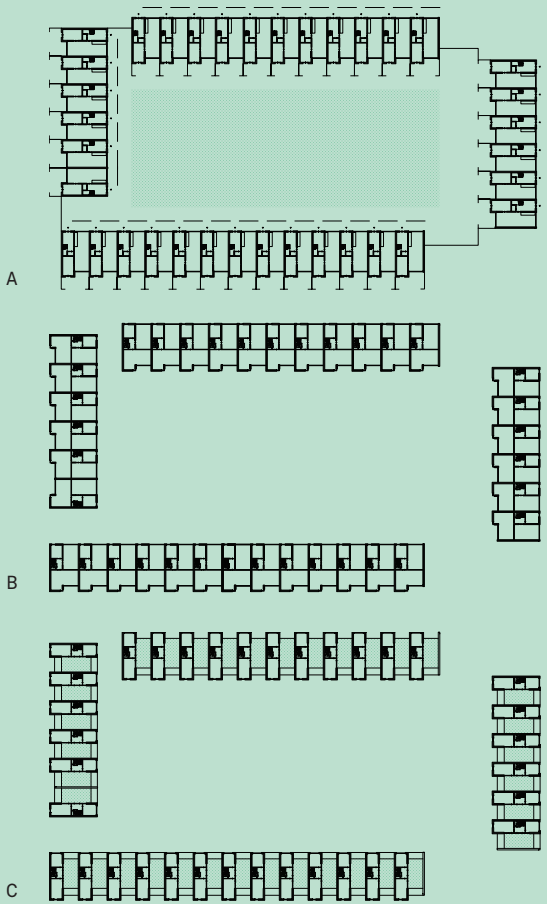
De 3 Hoven (Gezinshof)

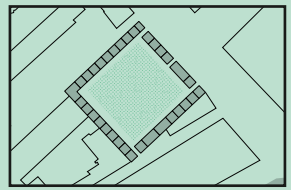
Locatie:	Haarlem
Bouwjaar:	2007
Kavelgrootte:	6.000 m²
Bebouwd oppervlak:	2.850 m²
Oppervlakte tuin:	3.150 m²
Bruto vloeroppervlak:	ca. 4.930 m²
Typische woninggrootte:	ca. 137 m²
Aantal woningen:	36

Bijzonderheden:
Dit project is onderdeel van een transformatie van een zestigerjaren wijk in Haarlem. Er zijn drie hoven gemaakt: een seniorenhof, een hof met maatschappelijke functies (zoals een kinderdag-verblijf) en een gezinshof. Het gezinshof is hier afgebeeld.

A Begane grond
B Eerste verdieping
C Tweede verdieping

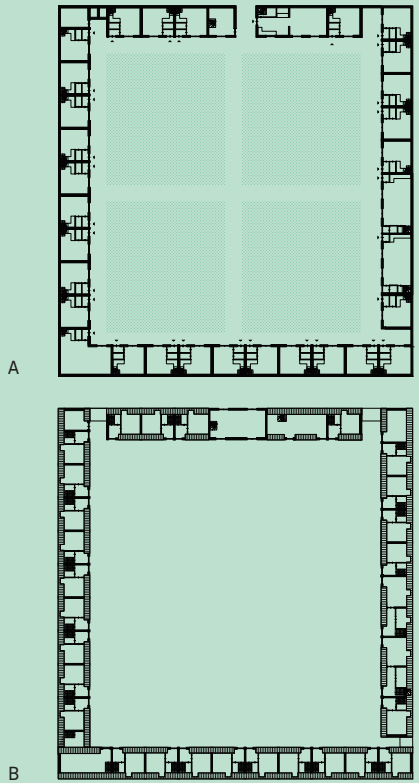
Het Heilige Geest Hofje

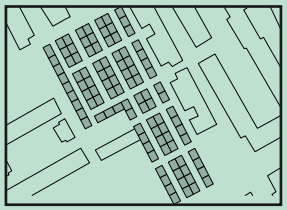
Locatie:	Den Haag
Bouwjaar:	1616
Kavelgrootte:	2.840 m²
Bebouwd oppervlak:	863 m²
Oppervlakte tuin:	1.932 m²
Bruto vloeroppervlak:	ca. 1.726 m²
Typische woninggrootte:	ca. 33 m²
Aantal woningen:	30

Bijzonderheden:
Oorspronkelijk was het hofje open. In 1647 werd het poortgebouw toegevoegd, waardoor het hofje werd afgesloten. In de tuin van het hofje staat een Juttepeer, dit is naar alle waarschijnlijkheid de oudste boom in Den Haag.

A Begane grond
B Zolderverdieping

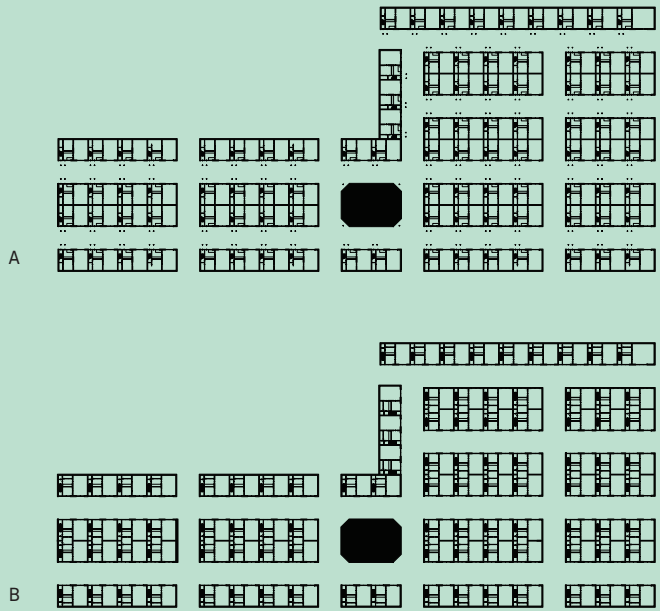
Wijnand Esserhof

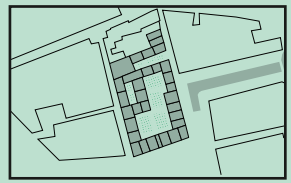
Locatie:	Den Haag
Bouwjaar:	1899
Kavelgrootte:	8.380 m²
Bebouwd oppervlak:	4.795 m²
Oppervlakte tuin:	- m²
Bruto vloeroppervlak:	ca. 9.590 m²
Gem. woninggrootte:	ca. 40 m²
Aantal woningen:	202

Bijzonderheden:
Het hof is niet in een keer gebouwd. Het eerste deel van het hofje werd ontworpen en gebouwd door erelid Van Liefland, hij werd er niet voor betaald. Het tweede deel werd door iemand anders gedaan. De huizen waren niet van al te beste kwaliteit en dat zal de reden voor deze beslissing zijn geweest. Het ontwerp werd gemaakt door de 28-jarige architect Lodewijk Simons; die overigens wel werd betaald.

A Begane grond
B Eerste verdieping

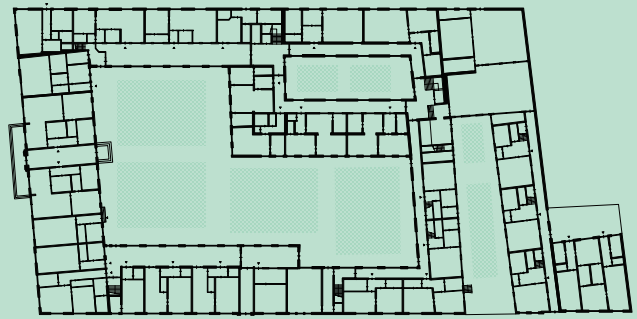
Sint Pietershof

Locatie:	Hoorn
Bouwjaar:	1521
Kavelgrootte:	3.207 m²
Bebouwd oppervlak:	2.080 m²
Oppervlakte tuin:	1.084 m²
Bruto vloeroppervlak:	ca. 5.160 m²
Typische woninggrootte:	ca. 40 m²
Aantal woningen:	45

Bijzonderheden:
Het oorspronkelijke klooster werd in 1426 afgebroken. In 1521 was de nieuwbouw klaar. In 1572 verlaten de Kruisbroeders het gebouw, dat in 1577 wordt bestemd als oudemannenhuis. Hierna volgen nog meerdere grote her- en verbouwingen, waarbij er woningen bijkomen en verdwijnen. Gedurende enkele jaren was er een tucht- en dolhuis in 25 cellen gevestigd. Vanaf 1636 komen er vrouwen te wonen in het oudemannenhuis. Het hofje doet nog steeds dienst als huisvesting voor oudere mannen, vrouwen en echtparen.

Begane grond

Begijnhof

01 Vanaf hier alleen toegang voor bewoonsters
02 Het hofje is populair bij toeristen
03 Groen op een hoger niveau
04 Gesloten gordijnen op de begane grond
05 Kleine tuinen voor ieder huisje
06 Niet toegankelijk gemeenschappelijk groen
07 Alleen toegang voor bewoonsters

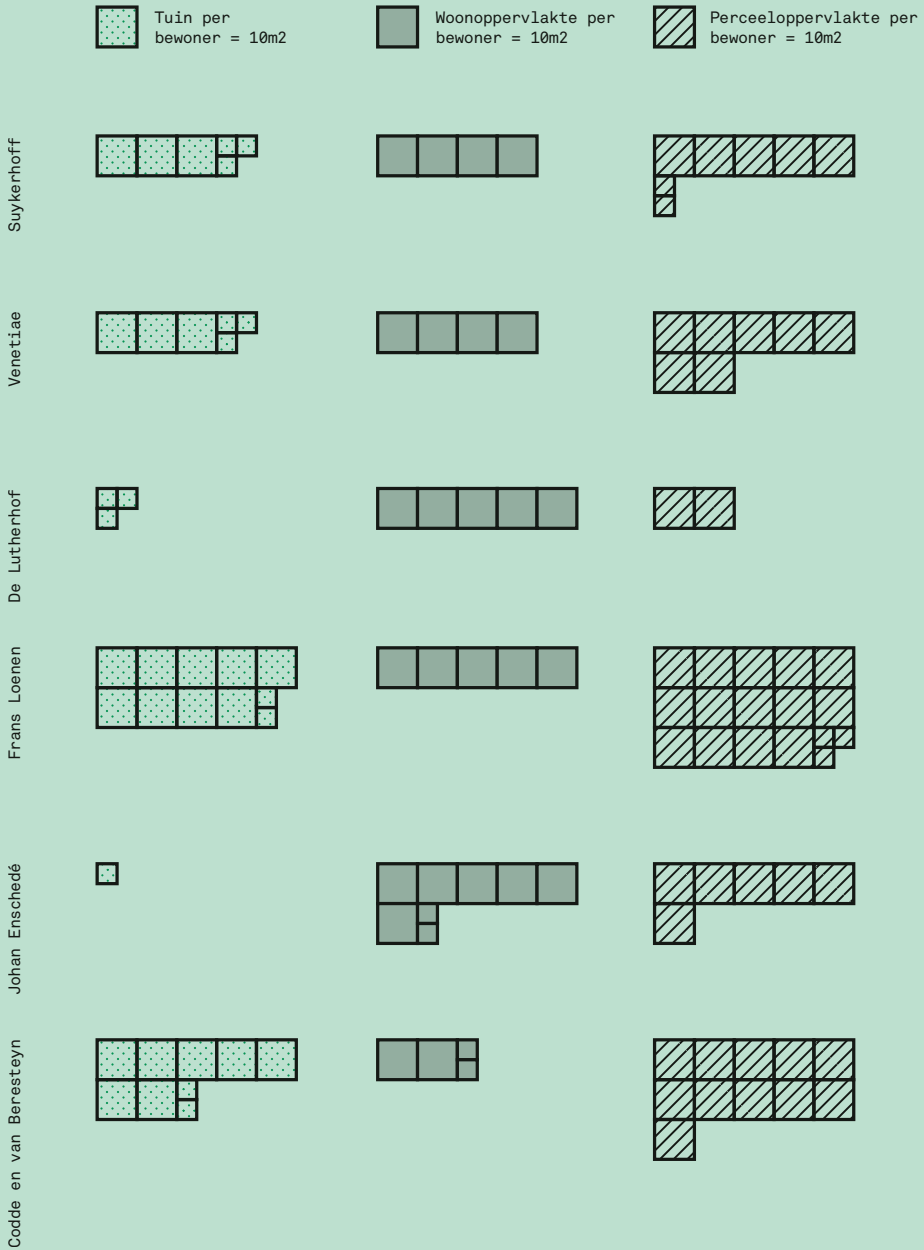

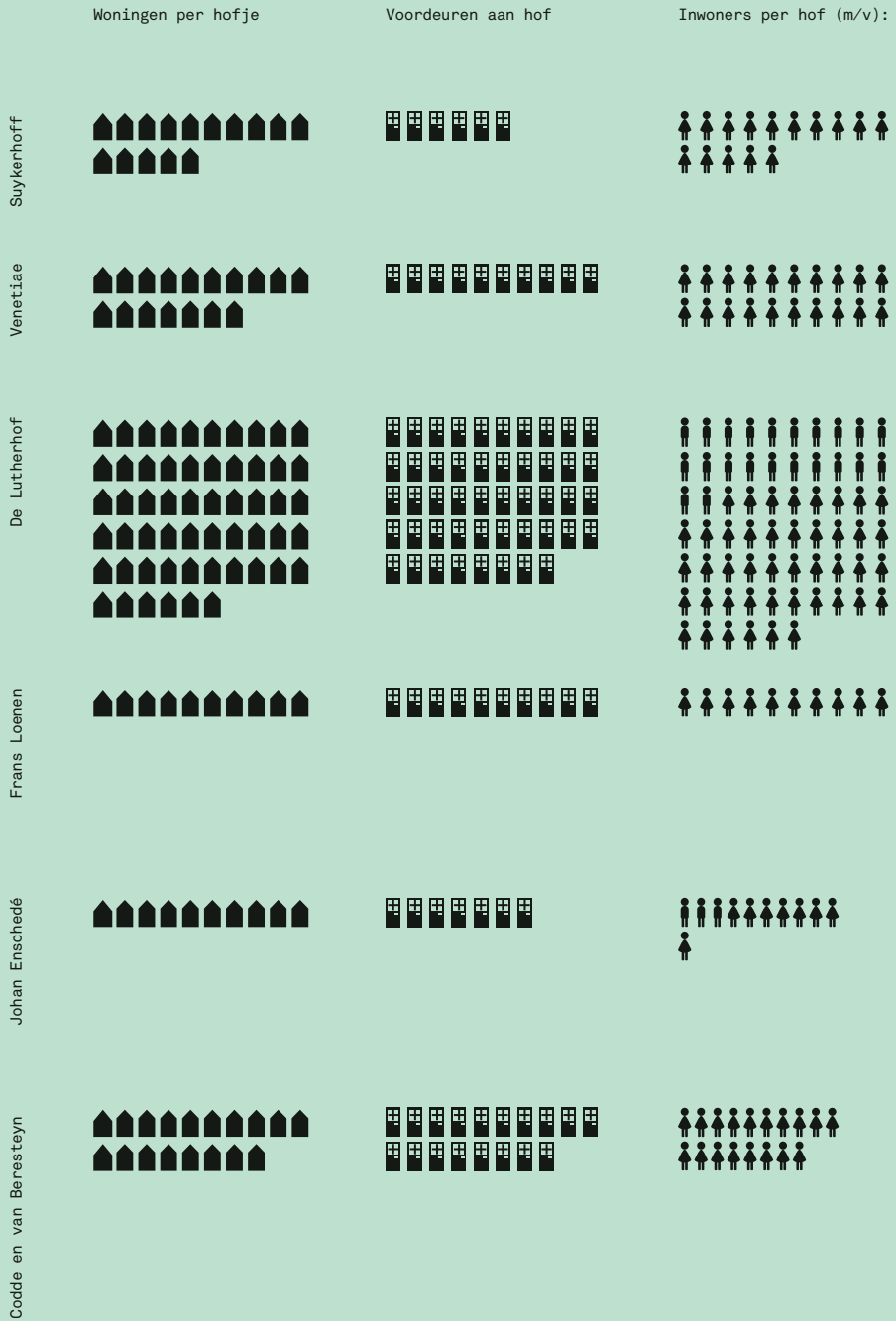
Sint Andrieshof

01 Gordijn voor het raam
02 Gemeenschappelijke tafel
03 Geen gras, enkel bosjes groen
04 Gieter
05 Gordijn in geopende deur
06 Klapstoel
07 Privébank
08 Privébloemen in pot

Tuin per bewoner = 10m2
Woonoppervlakte per bewoner = 10m2
Perceeloppervlakte per bewoner = 10m2
Suykerhoff
Venetiae
De Lutherhof
Frans Loenen
Johan Enschedé
Codde en van Beresteyn

Woningen per hofje
Voordeuren aan hof
Inwoners per hof (m/v):
Suykerhoff
Venetiae
De Lutherhof
Frans Loenen
Johan Enschedé
Codde en van Beresteyn

B: Mijn hofje

19B

03B

04B

00B

Thuis-gevoel gedeeld

Sander van der Ham

Sander van der Ham is als stadspsycholoog al enkele jaren bezig met het thema ‘Thuisgevoel’. Een gevoel dat voor vrijwel iedereen herkenbaar is en vaak een sterke emotionele associatie oproept. In hofjes speelt thuisgevoel een bijzondere rol. Het zijn plekken waar veel mensen een romantisch beeld over koesteren. Een sterk thuisgevoel onder bewoners hoort daar vaak ook bij. Met deze aanname als uitgangspunt ging hij op onderzoek in hofjes. Hij sprak met bewoners en vroeg hen een vragenlijst in te vullen over allerlei onderwerpen zoals veiligheid, sociaal contact, de bouw van het hofje, privacy en delen van voorzieningen. Ook sprak hij met enkele regenten over de rol die zij vervullen in het hofje.

De informatie die hij verzamelde was de aanleiding voor een tekst over ‘Thuisgevoel in het hofje’. In de meeste onderzochte hofjes was het thuisgevoel groot en sterk, maar dit was minder vanzelfsprekend dan vooraf aangenomen. Om thuisgevoel en de gemeenschap sterk te houden zijn allerlei sociale processen in werking. In het spel van thuisgevoel in het hofje dragen met name de regenten op bijzondere wijze bij aan het geheel. De kennis, ervaringen en inzichten hebben geleid tot een workshop om met een zelfgekozen groep medebewoners een virtueel hofje te stichten. De workshop nodigt uit om gezamenlijk te bedenken hoe het hofje fysiek en sociaal het beste vormgegeven kan worden. Tegelijkertijd worden uitdagingen in het opbouwen van een gemeenschap gesteld. De workshop is ontstaan vanuit het hofje maar kan ook vertaald worden naar andere woonvormen en bewonersgroepen. Hij is bedoeld als interactieve methode om bewoners die met elkaar samen wonen of dat willen aan het denken te zetten over hoe zij dit gezamenlijk vorm kunnen geven.

Thuisgevoel in het hofje: een onderzoek

"Nicht da ist man daheim, wo man seinen Wohnsitz hat, sondern wo man erstanden wird."

Christian Morgenstern
Duits dichter 1871-1914

Al ruime tijd doe ik onderzoek naar thuisgevoel. In allerlei omgevingen, zoals stadswijken, dorpen, midden in langgerekte landschappen en zelfs op eilanden. In al deze omgevingen kom ik andere mensen tegen, die allemaal een persoonlijk verhaal te vertellen hebben over hun thuisgevoel. Toen dit project over hofjes ter sprake kwam werd mijn nieuwsgierigheid daarom gelijk gewekt. Een kans om op een nieuwe plek onderzoek te doen naar thuisgevoel.

Wanneer ik mensen over hofjes hoorde praten kwam nog wel eens de (latente) overtuiging boven dat hofjes plekken zijn waar mensen zich van nature heel erg thuis voelen. Dit vanwege de bijzondere, oude architectuur, fantastische binnentuinen, wonen met prettige anderen en vaak ook nog eens middenin een grote stad met veel handige voorzieningen om de hoek. De sterke associatie bij thuisgevoel en hofjes roept bij mij natuurlijk vragen op. Ten eerste: is er wel echt een relatie? En ten tweede: hoe zou die dan werken?

Met dit project over hofjes ontstond een unieke kans om thuisgevoel in een ogenschijnlijke 'typische thuisgevoelomgeving' te onderzoeken. Om kritisch te kunnen reflecteren op eerdere onderzoeken en ervaringen op andere plekken. Zijn hofjes echt zo bijzonder? En hoe komt dat dan? Wat kunnen we ervan leren? Hoe kunnen we het geheim ontrafelen? Het avontuur was begonnen. IK niet alleen, maar WIJ samen, op zoek naar het WIJ in hofjes.

Thuisgevoel in perspectief: een theorie

Thuisgevoel is zo'n gevoel dat herkenbaar is voor velen, maar ook weleens moeilijk onder woorden gebracht kan worden. In de loop van de jaren hoorde ik veel verhalen over thuisgevoel. Soms gingen die over de spullen die iemand bezit of het huis waar een persoon in woont. Andere keren ging het juist over de buren en de gemeenschap. De verhalen waren veelzijdig en vaak heel individueel. Toch kan er een rode lijn in ontdekt worden.

We kunnen het thuisgevoel grofweg onderverdelen in drie aspecten: de fysieke omgeving, de sociale omgeving en de mentale omgeving. De fysieke en de sociale omgeving liggen vaak voor de hand. Om je thuis te voelen heb je een plek nodig. Dat kan een huis zijn of een appartement, of een plek in de stad zoals een buurtplein of een bankje in het park. Met deze plekken kan een sterke verbondenheid ontstaan, waarmee de basis voor thuisgevoel is gelegd.

Ook de sociale omgeving is te verklaren. Vrijwel iedereen vindt het prettig om anderen om zich heen te hebben. Familie, vrienden, buren, andere buurtgenoten, en soms zijn zelfs onbekenden belangrijk. Hoeveel anderen iemand om zich heen heeft en wat daarvan de sociale betekenis is voor thuisgevoel, verschilt van persoon tot persoon. Maar in de basis is de mogelijkheid om je te kunnen identificeren met anderen en het gevoel bij een groep te horen belangrijk om een thuisgevoel te hebben.

Het derde aspect, de mentale omgeving, is vaak minder eenvoudig. Daar zijn we ons minder van bewust. Het gaat namelijk over de routines en rituelen die ieder voor zich in de loop van de tijd ontwikkelt op een plek. Deze routines en rituelen zijn belangrijk omdat ze de omgeving voorspelbaar maken, wat voor een gevoel van controle zorgt. Hoewel ze belangrijk zijn om je thuis te voelen op een plek ben je er vaak niet bewust mee bezig. Ga maar eens na hoeveel handelingen je automatisch doet wanneer je thuis bent. Maar bedenk ook eens wat er gebeurt wanneer er iets verandert in je huis. Wanneer iemand na het afwassen bijvoorbeeld je servies op een andere plek heeft teruggezet.

Deze drie aspecten over thuisgevoel kunnen helpen om het te begrijpen en te duiden. Ik noem het voor het gemak een theorie over thuisgevoel. Met deze theorie kunnen we nieuwe plekken, zoals hofjes, bekijken. En dan ontstaan er vrijwel direct allerlei vragen zoals: Welke rol speelt de fysieke omgeving in hofjes dan? En hoe zit het met de sociale omgeving? Hoe gaan mensen met elkaar om? Is er sprake van sociale identificatie? Hoe regelen mensen het contact met elkaar? En ontstaan er routines en rituelen? Zijn die individueel of ook collectief, voor het hele hofje? En ga zo maar door.

In dit essay beschrijf ik de antwoorden op de vragen die ik hierover aan hofjesbewoners stelde. Vragen die tot doel hadden om te leren van hofjes, het 'thuisgevoel-geheim' te ontrafelen en natuurlijk om kritisch te kijken naar eerdere opvattingen.

E: Mijn hofje

17E

19E

02E

14E

Het perspectief onder de loep: een kritische reflectie

Bewoners van hofjes geven aan zich heel erg thuis te voelen. Samengevat in een getal gaven zij gemiddeld een 8.6 (op een schaal van 1 tot 10). Veel stadsbuurten zouden jaloers zijn op deze score. Waar komt deze score vandaan?

Fysieke omgeving
Bewoners van hofjes maken duidelijk dat de fysieke omgeving erg belangrijk is voor het thuisgevoel. De bijzondere, vaak oude, architectuur, de prachtige binnentuinen en de rust die er heerst, maar ook de gemeenschappelijke ruimten en de poort die afgesloten kan worden. Vrijwel alles in hofjes werkt mee aan het thuisgevoel. Mits het een unieke omgeving blijft, want een hofje in een moderne bouwstijl spreekt toch minder tot de verbeelding. En ook de locatie is belangrijk. Hofjes in een dorp zijn beduidend minder populair.

Sociale omgeving
Gaat het om het sociale aspect van thuisgevoel dan liggen de eisen en verwachtingen in een hofje hoog. Veel bewoners geven aan het een bijzondere en prettige sociale omgeving te vinden. Goed contact met mensen, nieuwe vriendinnen maken en geborgenheid en veiligheid voelen in een kleine gemeenschap. Gezellig een wijntje drinken met een aantal medebewoners op een mooie zomermiddag is een vaak beschreven tafereel. Toch bleek het leven in een hofje niet voor alle bewoners eenvoudig. Ze waren bezig met elkaar, hadden het gevoel bekeken en beoordeeld te worden door anderen. Zo durfde een bewoonster niet met een goedkope fles wijn aan te komen omdat ze bang was dat andere bewoners dachten dat ze dan ‘arm’ was of ‘goedkoop’.

De sociale omgeving in een hofje is, in tegenstelling tot veel andere omgevingen, niet gekozen. Bovendien is het vaak moeilijk om bewoners te vermijden, om even geen contact te hebben. De sociale druk is als gevolg hoog. Het idee van sociale identificatie is in hofjes daarom nog belangrijker, mede omdat er geen vluchtweg is.

Mentale omgeving
Ook hofjes worden geregeerd door rituelen, routines en tradities. Bewoners die samen eten of een wijntje drinken in de binnentuin als de zon schijnt, bestuursvergaderingen, activiteiten, etcetera. En dan werd er nog niet eens gesproken over de routines en rituelen die bewoners er in hun eigen huis op na hielden. Die in hofjes waren echter extra belangrijk. Ze zorgden namelijk niet alleen voor een voorspelbare omgeving, ze reguleerden ook grotendeels het sociale contact. Wanneer het vuil buiten gezet mocht worden, wanneer de poort dichtging, tot hoe laat de binnentuin gebruikt mocht worden, wanneer het stil moest zijn, enzovoort.

Conclusie
De drie aspecten houden stand. Met enige nuancering werken ze ook in het geval van hofjes als een prettig analysekader. Maar als dit het antwoord is op 'het geheim van hofjes' dan zou ik als lezer diep teleurgesteld zijn. Is dit dan alles? Ik kan u geruststellen: dat is niet het geval. Er is meer aan de hand in hofjes. Dat bewoners zich zo thuis voelen is niet alleen gebaseerd op de architectuur, het groepsgevoel en een aantal ingesleten routines en rituelen. Bewoners gaven meer bijzondere inzichten, de theorie heeft zich verder ontwikkeld.

Thuisgevoel 2.0: persoonlijk en gedeeld

Soms is het gemakkelijk om verhalen op een hoop te gooien en net te doen alsof dit dan allesomvattend is. Wanneer we over thuisgevoel spreken dan ligt het niet zo eenvoudig. Bewoners van hofjes gaven weliswaar aan dat hun gevoel van saamhorigheid, van onderlinge verbondenheid heel sterk was. Maar tegelijkertijd maakten zij ook duidelijk veel waarde te hechten aan hun persoonlijke ruimte en routines. Het was juist de combinatie tussen die twee die het leven in hofjes voor velen zo bijzonder maakte. In hofjes moeten we dus onderscheid maken tussen een persoonlijk en een gedeeld thuisgevoel.

Het persoonlijke thuisgevoel gaat over de manieren waarop iemand de privéruimte eigen maakt. Dit kan door het neerzetten van spullen om bijvoorbeeld de woning mee in te richten. Maar het zijn ook de, inmiddels bekende, routines en rituelen die daaraan bijdragen. Dit tezamen zorgt ervoor dat een plek tot een persoonlijk thuis wordt gemaakt. Dit proces van individuele toe-eigening kan ook op plekken buiten de eigen woning ontstaan, denk bijvoorbeeld aan een voortuintje. Ook in de binnentuin van hofjes zag ik vaak dat bewoners voor hun eigen huisje allerlei persoonlijke spulletjes hadden neergezet.

Daartegenover staat het gedeelde thuisgevoel. In hofjes zijn vaak gemeenschappelijke ruimtes aanwezig, zoals de binnentuin of een kantine. In deze ruimtes kan een persoon zich niet de hele ruimte toe-eigenen. Een groep mensen kan dat echter wel. In dat geval ontstaat er gezamenlijkheid in de vorm van activiteiten, aankleding, rituelen en tradities. Zoals ik al beschreef eten bewoners in hofjes met enige regelmaat samen of organiseren ze ieder jaar een feestdag. Dit soort activiteiten representeert het gedeelde thuisgevoel. Maar ook meer alledaagse activiteiten, zoals een wijntje drinken in de binnentuin.

Het gedeelde thuisgevoel ontstijgt de kleine schaal. Het gaat namelijk ook over wat een hofje als geheel uitdraagt, oftewel de identiteit van het hofje. Ieder hofje heeft in dat opzicht een eigen identiteit die ontleend kan worden aan allerlei sociale aspecten, zoals leeftijd, geloofsovertuiging, sekse, herkomst, etcetera. Juist op deze gedeelde identiteit drijft de sociale identificatie sterk. Het bepaalt of een bewoner er wel of niet bijhoort in een hofje.

De eerdere beschrijving die ik gaf van de bewoonster die geen goedkope fles wijn durfde mee te nemen, is hier een goed voorbeeld van. Een gedeeld thuisgevoel kan zorgen voor insluiting, maar ook voor uitsluiting. Het thuisgevoel van de een kan de uitsluiting van de ander betekenen. Het is dus niet vanzelfsprekend dat een bewoner van een hofje erbij hoort.

Evenwicht

Erbij horen heeft in hofjes veel te maken met gezien worden en meedoen. Een bewoonster vertelde bijvoorbeeld dat zij precies probeerde te bepalen hoe de sociale netwerken in het hofje in elkaar zaten. Want aanschuiven met een wijntje bij een groepje bewoners in de binnentuin kon

betekenen dat aanschuiven bij een andere groep bewoners niet meer kon. We kunnen daarom concluderen dat er in algemene zin sprake is van in- of uitsluiting: ‘Hoor ik thuis in dit hofje of juist niet?’. Maar ook in meer specifieke zin: ‘Hoor ik thuis bij deze groep of juist bij een andere groep in het hofje?’.

Sommige bewoners van hofjes worstelden hier nog weleens mee. Hoe vanzelfsprekend het contact en de hechte sociale netwerken van buitenaf ook lijken, de realiteit is vaak anders. Dat is niet verwonderlijk. Bewoners in hofjes wonen dichtbij elkaar en zien en horen veel van wat de andere bewoners doen. Dit kan er enerzijds toe leiden dat bewoners elkaar juist beter leren kennen en veel onderlinge overeenkomsten vinden (sociale identificatie). Anderzijds kan het ook juist de verschillen tussen bewoners sterk benadrukken. Voor de ene viel de munt de kant op van ‘erbij horen’, voor sommige andere bewoners juist niet.

Hieruit trekken we een belangrijke conclusie. We kunnen spreken van een wederkerigheid tussen het persoonlijke en gedeelde thuisgevoel. Wanneer een bewoner zich meer thuis voelde in het hofje (gedeeld thuisgevoel) dan werd het thuisgevoel in de woning (persoonlijke thuisgevoel) minder belangrijk. Andersom gold dat, wanneer het thuisgevoel in het hofje afnam, het thuisgevoel in de woning juist belangrijker werd. Op deze manier was er een continue zoektocht naar het evenwicht tussen het gedeelde en persoonlijke thuisgevoel. Dit evenwicht is overigens voor iedere bewoner weer verschillend. Daar is geen beleid op te voeren of van hoger hand te sturen.

Het evenwicht is veranderlijk, onder andere doordat de omgeving steeds verandert. Bijvoorbeeld wanneer er een nieuwe bewoner naar het hofje verhuist. Op zo’n moment hangt het er vanaf of deze nieuwe bewoner zich weet aan te passen aan de geschreven en ongeschreven regels in het hofje. Ik gaf al enkele voorbeelden waarin bewoners zich in dit soort situaties bevonden. Zij vonden sommige regels gemakkelijk te ontdekken. Dit ging dan vaak over het gebruik van de binnentuin of het buiten zetten en weggooien van afval; over functionele regels of huisregels. Andere regels vonden zij echter een stuk moeilijker te ontdekken. Zij gaven vaak aan dat dit om ongeschreven sociale regels ging. Het eigen maken van deze regels vergde tijd.

G: Mijn hofje

15G

19G

08G

De regent in hofje: hoe regenten thuisgevoel een klein beetje creëren

Hoe meer het hofje zich voor onze ogen ontrafelde, hoe vaker ‘de regenten’ genoemd werden. Inmiddels hadden we het genoegen gehad om met enkele regenten te mogen praten over het wel en wee van hofjes en de rol die zij daar, naar eigen idee, in speelden. Tijdens deze boeiende gesprekken werd al snel duidelijk dat het regentschap niet een kwestie is van mooimakerij, van een ceremoniële functie. Niet alleen nam iedere regent zijn werk heel serieus en kwam er keer op keer een enorme trots en liefde op tafel. Ieder gesprek weer kwamen we tot de conclusie dat regenten belangrijk zijn in het succes van hofjes.

In die hofjes waar bewoners gelukkig en tevreden waren en het thuisgevoel hoog scoorde, mengden de regenten zich in de formele en informele zaken in het hofje. In enkele andere hofjes waar geen regenten (meer) zaten ging het niet altijd goed. En wat bleek? Juist in die hofjes waar geen regenten zaten waren bewoners uitgesproken negatief over regenten. Het idee dat iemand zou komen vertellen wat er wel en niet mocht in het hofje, sprak geen van de bewoners van deze ‘regent-loze hofjes’ aan.

Onze ervaringen door het hele project heen waren anders. We observeerden juist dat de hofjes met regenten het beter deden. Een resultaat dat aandacht verdient. Want het lijkt er, stiekem, op dat regenten juist een heel belangrijke rol spelen in het thuisgevoel in hofjes. Het evenwicht tussen het persoonlijke en gedeelde thuisgevoel werd sterk gestuurd door regenten. Niet vanuit macht, maar vanuit gezag. Werden regenten tijdens vergaderingen kritisch bevraagd door bewoners en soms op de vingers getikt, na de vergadering verklaarden de bewoners dat ze wel erg blij waren met het werk van de regent.

Omgaan met geschreven en ongeschreven regels

Zoals iedere goed functionerende gemeenschap kent ook het hofje regels. Aan de ene kant huisregels die gaan over praktische zaken, zoals gebruik van ruimtes in het hofjes, het afval, het plaatsen van fietsen, tot hoe laat de televisie aan mag staan en ga zo maar door. Deze huisregels moeten worden nageleefd en daar moet op worden ‘gehandhaafd’. In een typisch hofje is het de binnenmoeder die deze belangrijke, doch niet altijd schone, taak op zich neemt. Zij spreekt bewoners als eerste aan wanneer regels worden ‘overtreden’, en bewoners kunnen bij de binnenmoeder terecht voor vragen en klachten.

Hofjes kennen echter ook leefregels. Deze zijn meestal ongeschreven. Ze gaan vaak over de omgang met andere bewoners of het respecteren van elkaars (onzichtbare) grenzen. Bewoners die al langer in het hofje wonen kennen deze regels uit hun hoofd. Zij weten precies hoe zij zich door het complexe leven in een hofje moeten bewegen zonder vijanden te maken. Voor nieuwe bewoners kan dit nog weleens ingewikkeld zijn. Wanneer het fout ging in hofjes dan was het vaak door wederzijds onbegrip over de leefregels. Zo kortwiekte een bewoonster in een hofje de planten van een andere bewoonster omdat ze vond dat de planten te hoog waren. In gespannen, sociale situaties zoals in een hofje kunt u zich waarschijnlijk voorstellen dat dit tot een kleine rel leidde.

Regenten spelen vooral op het gebied van de leefregels een rol. Met een enorme sociale intelligentie benaderden zij bewoners. In geval van een ruzie tussen bewoners legden zij niemand een beperking op. Integendeel, als bemiddelaars gingen ze in gesprek met beide bewoners, stelden voor om een maand geen contact te zoeken om na die maand met z'n drieën om tafel te zitten en het dan pas uit te praten. Het zijn ogenschijnlijk simpele, maar heel effectieve, interventies. Ze vragen van regenten om afstand te nemen en voorbij de onenigheid te kijken. Gaat het om het organiseren van een hofje en om het creëren van een thuisgevoel in het hofje, dan zijn regenten onmisbaar. Zij zijn met recht 'hoeders van het hofje'.

H: Mijn hofje

00H

02H

24H

05H

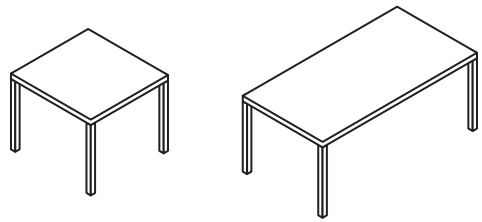
Organiseer je eigen WIJ: Hofjes-thuisgevoel workshop

Ben je er klaar voor om zelf de uitdaging aan te gaan? Om in de schoenen van een regent te staan? Of juist in de schoenen van een typische hofjesbewoner? Als onderdeel van de zoektocht naar het geheim van het hofje ontwikkelden we als team een workshop om zelf een hofje te maken. Samen met een groep collega's, vrienden of onbekenden. Ontdek zelf hoe kinderlijk eenvoudig het plan lijkt, maar hoe complex en weerbarstig de werkelijkheid.

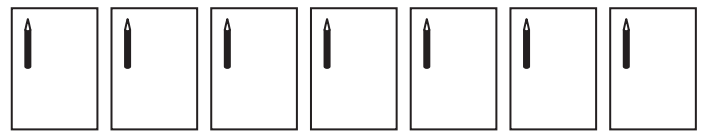
01:

Vorm een groep van ongeveer zeven 'hofbewoners'. Hoe groter de groep, hoe ingewikkelder het proces wordt om samen een hofje te stichten. Plaats iedereen rond een rechthoekige tafel. Deel schrijfgerei en papier rond. Iedereen gaat een mindmap maken van zijn of haar persoonlijke thuisgevoel.

Een rechthoekige tafel:

Schrijfgerei & (A3) papier voor zeven personen:

Ongeveer zeven personen:

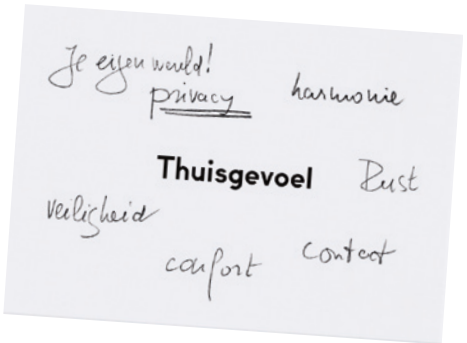
02:

Elke deelnemer neemt het lege vel papier (A3-formaat) en zet het woord THUISGEVOEL in het midden. Iedereen schrijft nu zo veel mogelijk associaties op het papier. Op deze manier ontstaat een representatie van het thuisgevoel, zoals eenieder dat ervaart. Schroom niet om elkaar te bevragen over de mindmap. Denk aan vragen als 'Aan welke plek dacht je toen je de mindmap maakte?' of 'Zou jij je thuis voelen in het thuisgevoel van de persoon naast je?'. Wees scherp, vergelijk associaties en stel deze ter discussie. Neem gerust wat tijd voor deze vragenronde.

Deelnemer 01:

Deelnemer 02:

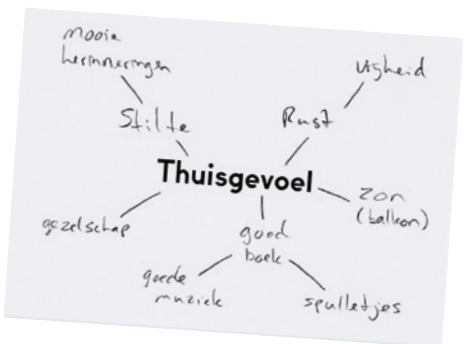
Deelnemer 03:

Deelnemer 04

Deelnemer 05:

Deelnemer 06:

Deelnemer 07:

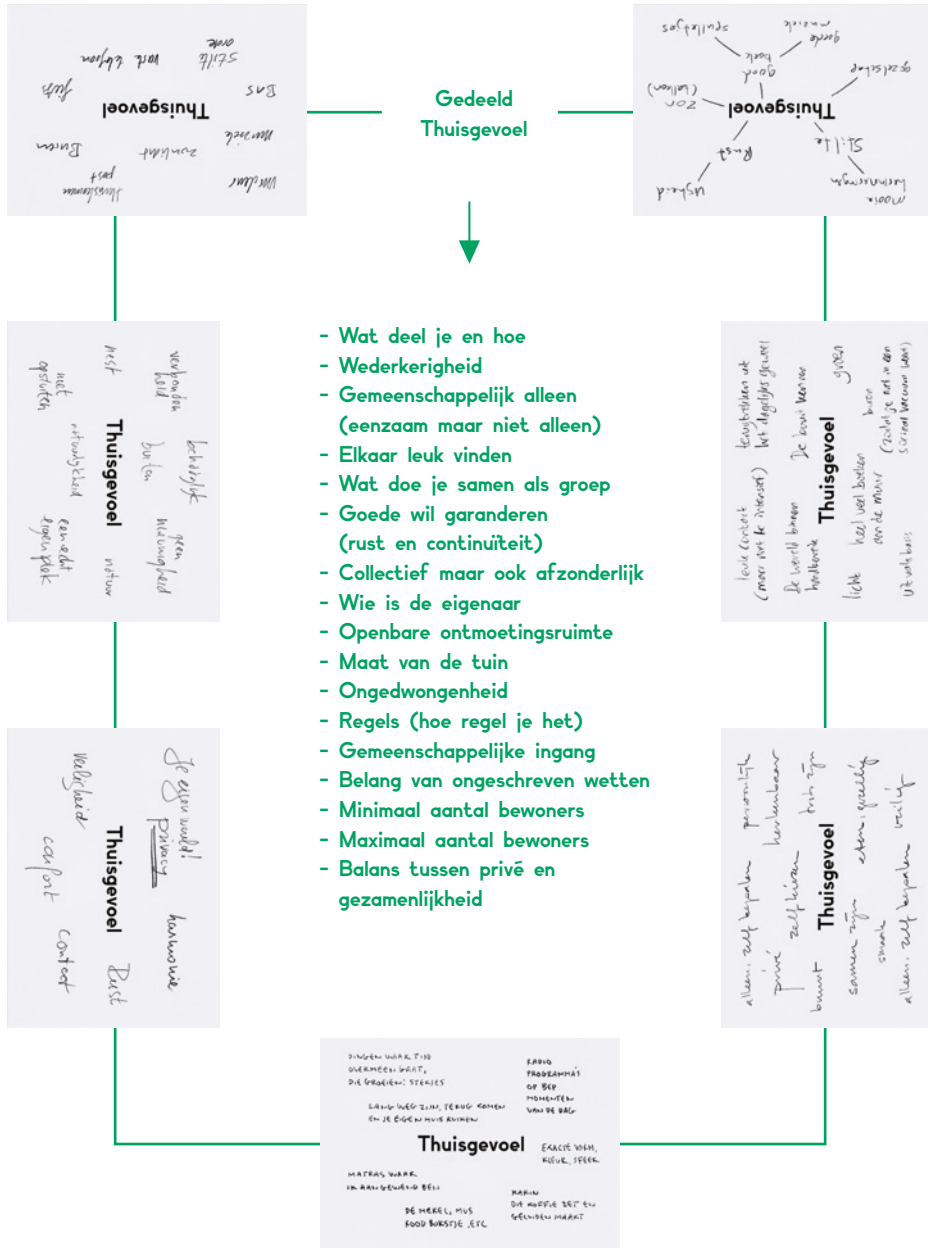

03:

Voor de derde stap is het belangrijk dat er een heel groot wit vel in het midden van de tafel ligt (denk aan een A1 of A0). Vraag nu iedereen aan tafel om zijn eigen mindmap op de rand van het vel te leggen. Zoals je zult zien ontstaat er nu in het midden van het vel een wit vlak met daaromheen de mindmaps van de hofbewoners. Het zal je niet ontgaan dat je een hofje hebt gevormd door alle individuele thuisgevoelens van de deelnemers tegen elkaar aan te schuiven.

Er ligt plotseling een lege binnentuin. De opdracht is om deze samen in te richten. De binnentuin staat symbool voor meerdere aspecten van het leven in een hofje. Natuurlijk voor de fysieke ruimte, maar ook voor de ontmoeting tussen bewoners, voor de onderling gekozen organisatievorm, voor gedragscodes, en nog meer. Bespreek deze thema's als groep. Ontdek op welke manier je als groep bewoners beslissingen kunt nemen. Is er een leider die dit doet? Waarover moeten beslissingen genomen worden? Hoe stel je vast wat er wel en niet mag in jullie hofje? Enzovoort.

Gebruik de witte ruimte als plek om te tekenen en op te schrijven, om ook visueel de discussie te voeren. Je kunt de witruimte ook gebruiken om al tekenend je eigen stukje binnentuin toe te eigenen. Let tijdens de discussie continu op het evenwicht tussen het persoonlijke en gedeelde thuisgevoel.

I: Mijn hofje

00I

10I

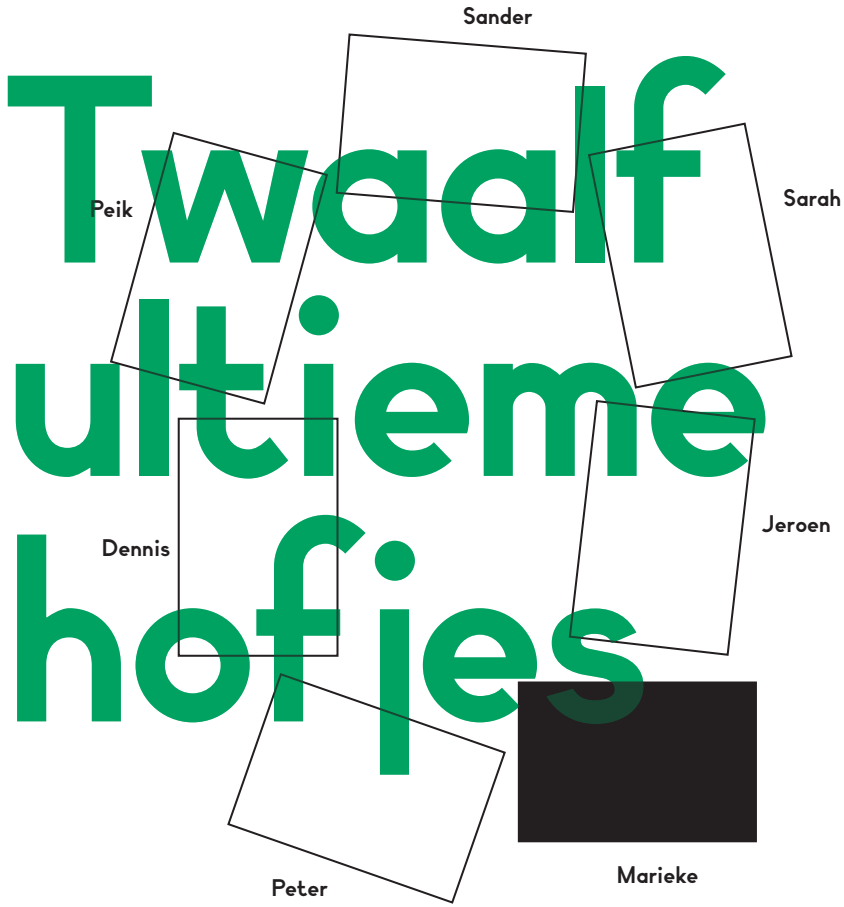

03I

01I

Twaalf ultieme hofjes

Marieke van Diepen

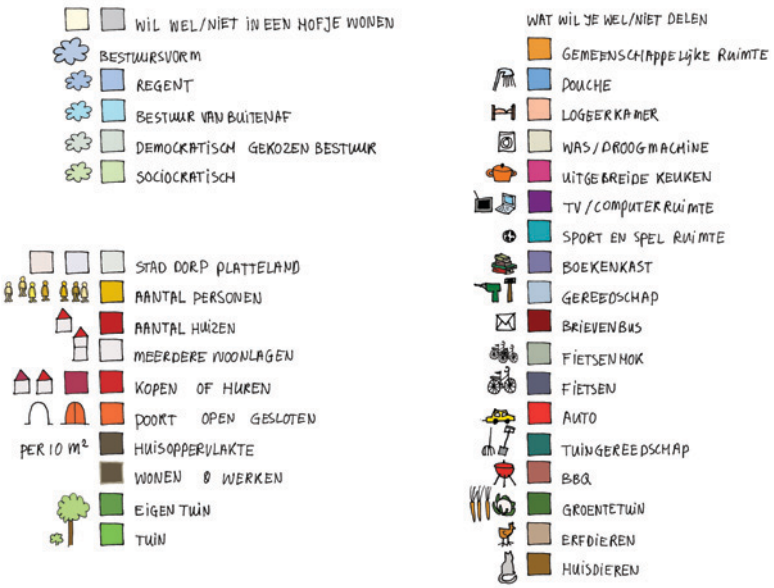
Thuisgevoel
Ontwerper Marieke van Diepen nam transformatie als vertrekpunt. Zij keerde in gedachten het gesloten Amsterdamse woonblok waar ze zelf in woont binnenstebuiten zodat alle voordeuren aan de binnentuin kwamen te liggen. Zo zou een nieuw hof ontstaan met een mix van bewoners – oud, jong, samenwonend en alleenstaand. Om meer te weten te komen over hoe deze fictieve hof zou kunnen werken interviewde zij vervolgens potentiële hofbewoners, allen alleenstaand. Vertrekpunt voor de interviews was het achterhalen van hun 'thuisgevoel': hoe zou hun ideale hof er uit zien?

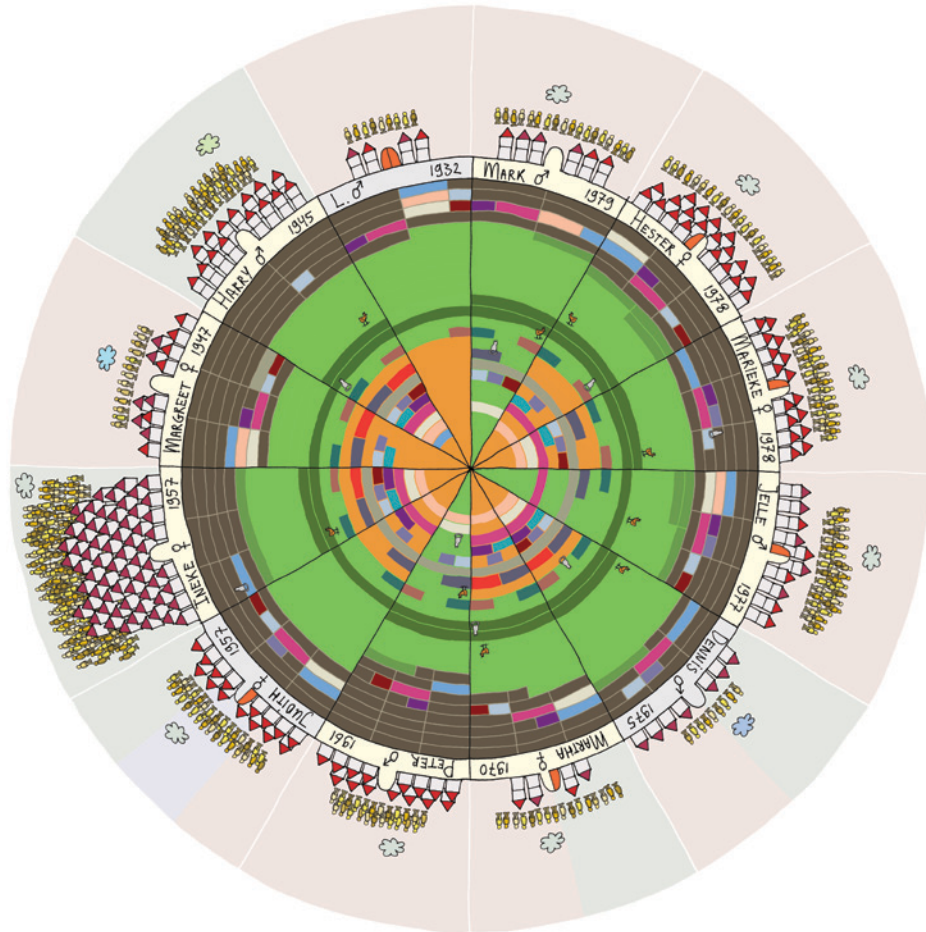
Een behoefte die leeft
Het eerste dat opviel tijdens de interviews is dat veel mensen, opgegroeid in de geïndividualiseerde maatschappij, in eerste instantie huiverig zijn om deel te nemen aan een gemeenschappelijke woonvorm, vooral vanwege de praktische rompslomp. Maar gaandeweg de gesprekken, naarmate men zich meer verdiepte in de materie, nam enthousiasme het over. Uiteindelijk was de helft van de geïnterviewden wel degelijk geinteresseerd om in een hof te gaan wonen. Kennelijk leeft er een behoefte. Mensen vinden het een prettig idee dat andere mensen weten dat je thuis bent. Dat je er niet altijd maar alleen voor staat.

Hofjesmateriaal
Hoe zou zo'n hof vorm moeten krijgen? Ook Van Diepen sluit zich aan bij de eerdere conclusie dat in de eerste plaats de mensen het hofje maken. De keuze om in een hof te gaan wonen zou dan ook een bewuste keuze moeten zijn om iets met elkaar te willen delen (en dan gaat het vooral om het thuisgevoel, niet de wasmachine), om met mensen samen te willen leven. Niet iedereen kan of wil dat; mensen moeten van 'hofjesmateriaal' gemaakt zijn. Een belangrijke eigenschap die naar voren kwam is een open houding.

Plekken die werken
Architectuur zou volgens Van Diepen vooral een dienstbare rol moeten vervullen; meer dan om 'een mooi object' zou het bij een hof over 'een plek die werkt' moeten gaan. Over basale zaken zoals het aantal woningen, het oppervlak van de woning en de plek van het hof in de stad waren de meeste geïnterviewden het eens. Maar om een succesvolle samenlevingsvorm te creëren zal de architect zich ook in sociale aspecten moeten verdiepen – ook dit project ondersteunt die conclusie.

Aandacht voor ruimte
Verder constateert Van Diepen dat het imago van het klassieke hofje, met buxushagen en oude dames, potentiële (jongere) bewoners afketst. Ook de traditionele organisatie, met een strikt reglement, spreekt de nieuwe generatie niet aan. Wel het hoge niveau van aandacht dat aan de ruimtelijke vormgeving is besteed; in die aandacht (dus niet de verschijningsvorm) ligt volgens Van Diepen een sleutel tot succes. En voor de architect een belangrijke taak.

WIL WEL/NIET IN EEN HOFJE WONEN
BESTUURSVORM
REGENT
BESTUUR VAN BUITENAF
DEMOCRATISCH GEKOZEN BESTUUR
SOCIOCRATISCH
STAD DORP PLATTELAND
AANTAL PERSONEN
AANTAL HUIZEN
MEERDERE WOONLAGEN
KOPEN OF HUREN
POORT OPEN GESLOTEN
PER 10 m²
HUISOPPERVLAKTE
WONEN & WERKEN
EIGEN TUIN
TUIN
WAT WIL JE WEL/NIET DELEN
GEMEENSCHAPPELIJKE RUIMTE
DOUCHE
LOGEERKAMER
WAS/DROOGMACHINE
UITGEBREIDE KEUKEN
TV/COMPUTERRUIMTE
SPORT EN SPEL RUIMTE
BOEKENKAST
GEREEDSCHAP
BRIEVENBUS
FIETSENHOK
FIETSEN
AUTO
TUINGEREEDSCHAP
BBQ
GROENTETUIN
ERFDIEREN
HUISDIEREN

MARK ♂ 1979
HESTER ♀ 1978
MARIEKE ♀ 1978
JELLE ♂ 1973
DENNIS ♂ 1975
MARTHA ♀ 1970
PETER ♂ 1961
JUDITH ♀ 1952
LINEKE ♀ 1952
MARGREET ♀ 1957
HARRY ♂ 1942
L. ♂ 1945
1932

DENNIS ♂ 1975, ZIET HET NU NOG NIET VOOR ZICH OM IN EEN HOFJE TE GAAN WONEN.

HIJ WOONT IN EEN KLEIN ÉÉNKAMER-APPARTEMENT IN HET CENTRUM VAN ROTTERDAM. HIJ VIND HET FIJN OM ALLEEN TE WONEN OMDAT JE ONGESTOORD JE EIGEN GANG KUNT GAAN. MAAR DAARNAAST HEEFT HIJ OOK BEHOEFTE OM ERGENS BIJ TE HOREN, BEHOEFTE AAN EEN GEMEENSCHAP

ONDERDEEL ZIJN VAN IETS GROTERS KAN JE THUISGEVOEL VERSTERKEN.

DAAROM HEEFT HIJ SAMEN MET EEN VRIEND EEN TUINHUISJE GEKOCHT MET 400 m² TUIN ERBIJ. ZE WILLEN HIER EEN COLLECTIEF GEDEELDE PLEK VAN MAKEN, DUS VRIENDEN ZIJN ER ALTIJD WELKOM. MET Z'N ALLEN ÉÉN HUIS DELEN: **'NIET VAN MIJ MAAR VAN ONS'.**

ZOWEL ZIJN KAMER IN ROTTERDAM ALS HET TUINHUIS VOELEN ALS ZIJN THUIS. DE AFSTAND TUSSEN DEZE TWEE THUIZEN VIND HIJ HEEL PRETTIG.

HOE WOON JE SAMEN?

SOCIAAL CONTACT HEBBEN MET JE MEDEBEWONERS IS INHERENT AAN EEN HOFJE HET IS BELANGRIJK OM JE BUREN GOED TE KENNEN EN HET ONDERLINGE CONTACT MOET ERGENS OVER GAAN.

DELEN: GEMEENSCHAPPELIJKE RUIMTE, TUIN, BRIEVENBUS, WERKPLAATS, WASMACHINE, GROENTETUIN, BBQ, TV, FIETSENHOK, FIETSEN, LOGEERKAMER, SPORT EN SPEL RUIMTE, TUINGEREEDSCHAP, HUISDIEREN, AUTO, ERFDIEREN

DE MENSEN DIE ER WONEN MOETEN VAN **HOFJESMATERIAAL** GEMAAKT ZIJN › BEREID ZIJN OM **ZICH OPEN TE STELLEN EN TE DELEN.** IN EEN HOFJE MOET JE ACCEPTEREN DAT JE ONDERDEEL BENT VAN EEN GROEP **BESEFFEN DAT JE DEEL WIL ZIJN VAN EEN GEHEEL.**

HOE ZOU EEN HOFJE MOETEN ZIJN?

HET HOFJE HEEFT 7 HUIZEN EN 7 TOT 10 BEWONERS

HET IS IN DE STAD OF IN DE NATUUR EEN NIEUW TE BOUWEN HOF ZOU DUURZAAM GEBOUWD MOETEN WORDEN. MET ALS STARTVRAAG: **'WAT VINDEN WE OVER 100 JAAR NOG STEEDS GOED?'**

LIEVER NIET MEERDERE WOONLAGEN. KOOPWONINGEN: MAAR ER ZIJN MISSCHIEN NOG WEL ANDERE MODELLEN VOOR TE VERZINNEN. IN IEDER GEVAL ZOU HET COLLECTIEF OF IETS OVERKOEPELENDS EIGENAAR MOETEN ZIJN, NIET EEN REEKS INDIVIDUEN.

EEN WOON EN WERK HOFJE

POORT: DINGEN NIET OP SLOT HOEVEN DOEN IS PRETTIG. SLUIT LIEVER M'N EIGEN DEUR DAN DE ALGEMENE DEUR.

HET HOF HEEFT EEN BESTUUR: ZONDER REGENT GEEN (MINDER) GEMEENSCHAP. EEN REGENT IS IEMAND DIE BOVEN DE BEWONERS STAAT EN DIT ZORGT ERVOOR DAT DE BEWONERS DAARDOOR IETS DELEN MET ELKAAR, NAMELIJK, DATGENE WAT DE REGENT BESTIERT. ALS ER IEMAND BOVEN STAAT ZORGT DIT OOK DAT ER IN DE GEMEENSCHAP IETS TUSSEN ELKAAR GEBEURD. EEN REGENT KAN OOK EEN FICTIEF PERSOON ZIJN, EEN IDEOLOGIE OF EEN GEZAMENLIJK HOGER DOEL WAT DE MENSEN IN HET HOFJE AAN ELKAAR VERBINDT.

JE MOET BEREID ZIJN MET LEEFREGELS TE LEVEN. MAAR ZODRA HET HOF OP TE VEEL REGELS UITKOMT DUIDT DIT OP EEN TE MAKKELIJKE EN NIET TOEREIKENDE OPLOSSING VOOR EEN PROBLEEM. DAARMEE OMZEIL JE HET PROBLEEM. ALS ER **REGELS** ZIJN DAN ZIJN DIE ER VOORAL **OM DINGEN WEL TE LATEN GEBEUREN** IN PLAATS VAN NIET TE LATEN GEBEUREN.

DENNIS ♂ 1975

DENNIS VRAAGT ZICH AF WAT ER IN ZIJN LEVEN ZOU MOETEN VERANDEREN OM IN EEN HOFJE TE WILLEN WONEN. HIJ KAN NIET VOORSPELLEN OF HIJ OVER 5 JAAR NOG STEEDS NIET IN EEN HOFJE WIL WONEN. MISSCHIEN ZOU EEN HOFJE MOOI AANSLUITEN ALS ZIJN BEHOEFTE OM TERUG TE GAAN NAAR ZIJN ROOTS STERKER WORDT.

IN EEN HOFJE GAAN WONEN ZOU EEN TRENDBREUK KUNNEN ZIJN, TEGEN DE ONTWIKKELING VAN DE INDIVIDUALISERING IN: **'IK VERWACHT DAT EEN HOFJESVORM WEL EEN KANS ZOU KUNNEN BIEDEN DIE WE AAN HET OVERSLAAN ZIJN.'**

VOOR ZICHZELF WIL HIJ MINIMAAL 35 m² EN 2 KAMERS EEN KLEIN STUKJE EIGEN BUITENRUIMTE, MAAR ZONDER HEKJES ER OMHEEN! ALLES IN HET HOF IS GEMEENSCHAPPELIJKE RUIMTE BEHALVE DE RUIMTE DIE VAN JOU IS. BEHALVE DE DOUCHE IS HIJ ALLES WAT IK VOORSTEL BEREID OM TE **DELEN.**

GEREEDSCHAP, BOEKENKAST, KEUKEN

WIL HIJ NAAST DELEN OOK VOOR ZICHZELF

HARRY ♂ ZOU 1945 ZO IN EEN HOFJE GAAN WONEN ALS DE MENSEN HEM GOED AANSTAAN.

HIJ WOONT IN HET CENTRUM VAN AMSTERDAM IN EEN WOONARK. IN PRINCIPE ZOU HIJ ZICH IN ELKE WOONOMGEVING THUIS KUNNEN VOELEN ALS ER MAAR 3 OF 4 GOEDE VRIENDEN IN DE BUURT WONEN DAN IS HIJ SENANG.

'JE HEBT GELIJKGESTEMDEN OM JE HEEN NODIG'

ALS GEPENSIONEERDE IS HIJ RELATIEF VEEL THUIS, BEHALVE ALS HIJ OP REIS IS.

'HET FIJNE AAN ALLEEN WONEN IS DAT JE JE EIGEN RITME KAN BEPALEN, MAAR IK MIS WEL HET GEZELSCHAP EN HET DELEN.

HOE WOON JE SAMEN?

HARRY IS DE ENIGE GEINTERVIEWDE DIE VOLLEDIG VOOR HET SAMEN LEVEN ZOU WILLEN GAAN EN NIET BANG IS VOOR HET VERLIES VAN Z'N EIGEN PRIVACY. HIJ ZOU EIGENLIJK ALLES WAT IK VOORSTEL WEL WILLEN DELEN. HET BELANGERIJKSTE BIJ DELEN IS OM EEN GOEDE ROLVERDELING TE VINDEN. NIET IEDEREEN HOEFT EVENVEEL IN DE TUIN TE WERKEN OF EVEN VAAK TE KOKEN. DAAR WAAR JIJ GOED IN BENT KAN JE ANDEREN MEE HELPEN.

ZOALS IN HET BEGIJNHOFJE, WAAR IEDEREEN Z'N EIGEN VOORZIENINGEN EN SORES HEEFT ZIET HIJ DE FUNCTIE VAN EEN 'MODERN' HOFJE NIET IN. DAN IS HET ALLEEN MAAR EEN VORM VAN BESCHERMT WONEN.

IK DENK DAT HARRY HEEL GESCHIKT IS VOOR EEN HOFJE EN OOK EEN PRETTIGE BUUR MAN ZAL ZIJN WAAR JE S'AVONDS GRAAG EEN NIJDJE MEE DRINKT.

HOE ZOU EEN HOFJE MOETEN ZIJN?

HARRY DENKT AAN TWEE SOORTEN HOFJES: EEN MET KINDEREN EN EEN ZONDER. GEZINNEN HEBBEN NAMELIJK ANDERE VOORWAARDEN. EN OUDEREN STELLEN DE NEGATIEVE KANTEN VAN KINDEREN NIET ALTIJD OP PRIJS. HET HOFJE 'ZONDER' KINDEREN MOET NATUURLIJK NIET AL TE STRIKT WORDEN GENOMEN, WANT SOMS WORDEN MENSEN ♀ WEL EENS PER ONGELUK ZWANGER.

DE HOFJES HEBBEN IS TOT 30 HUIZEN MET 40 TOT 50 BEWONERS IN EERSTE INSTANTIE ZEGT HIJ IN EEN HOFJE TE WILLEN WONEN MET ALLEENSTAANDEN, MAAR GELIJKGESTEMDHEID IS VEEL BELANGRIJKER. GELIJKGESTEMDEN ZIJN VOOR HEM MENSEN DIE MET EEN BEWUSTWORDINGSPROCES BEZIG ZIJN, OP WEG NAAR ZELFREALISATIE. BEREIDHEID EN OPENHEID. RESPECT VOOR JEZELF EN RESPECT VOOR ELKAAR. ALS HET RESPECT LEVEL OVEREENKOMT HOEF JE EIGENLIJK NIET IN ANDERE CATEGORIEËN (LEEFTIJD, BURGERLIJKE STAAT, SEKSE, ETC) TE VERVALLEN.

HET MINIMALE OPPERVLAKTE VAN Z'N HUIS IS 40-50 m², ZEKER VOOR OUDEREN IS DIT GENOEG, WANT TE VEEL RUIMTE IS VOOR DEZE GROEP GEDOE EN WORDT EENZAME SPULLEN VERZAMELPLAATS. 2 KAMERS. MEERDERE WOONLAGEN ZIJN PRIMA.

HUURHUIZEN: DAN KAN JE WEG GAAN ZONDER ALTE VEEL GEDOE. EN JE HEBT DE SORES VAN EEN VVE NIET.

ER KAN GEWERKT WORDEN IN OVERLEG I.V.M GELUID.

EXTRA VOORZIENINGEN: ONTMOETINGSRUIMTE. STILTE-, SAUNA-, FITNESS-, KNUTSELRUIMTE.

HET HOFJE LIGT DICHT BIJ DE STAD

ER IS EEN SOCIOCRATISCH BESTUUR: EEN SOORT VAN DEMOCRATISCH ALLEEN GAAT HET HIER NIET OM DE STEM VAN DE MEERDERHEID MAAR ALLE STEMMEN DIE OPMERKELIJK IETS ZINNIGS TE ZEGGEN HEBBEN OVER HET DESBETREFFENDE PROBLEEM.

HET HOFJE WORDT GEZAMENLIJK BEHEERD DOOR DE BEWONERS.

WAT IS EEN HOFJE?

EEN HOFJE IS EEN AFGESLOTEN OF BEPERKT TOEGANKELIJKE WOONGEMEENSCHAP RONDOM EEN TUIN.

HIJ ZIET EEN VORM VAN CO-WONEN VOOR ZICH: ZORG VOOR ELKAAR DRAGEN, GEZAMENLIJK DINGEN DOEN 'IN VRIENDSCHAPSSFEER'. MAAR VOOROP STAAT: NIET MOETEN MAAR WILLEN.

HARRY IS DUIDELIJK AL LANGER BEZIG MET HET ONDERWERP HIJ STUURDE ME NA AFLOOP VAN HET GESPREK MEERDERE LINKS DOOR OVER (ECOLOGISCHE) LEEFGEMEENSCHAPPEN EN EEN DAARAAN VERBONDEN BOUWSTIJL DIE 'EARTHSHIPS' HEET.

DE GEMEENSCHAPPELIJKE RUIMTE IS HEEL BELANGRIJK. HET LIJKT HEM FIJN OM MIDDEN IN DE GEMEENSCHAPPELIJKE TUIN EEN GEMEENSCHAPSWONING TE HEBBEN.

EEN LOGEERKAMER IS ESSENTIEEL VOOR OUDEREN.

LIEVER ZELFS GEEN EIGEN BUITENRUIMTE. HET IS VEEL LEUKER SAMEN EEN TUIN TE ONDERHOUDEN HOUDEN.

GELIJKGESTEMDEN

HET WONEN IN EEN HOFJE OF LEEFGEMEENSCHAP IS EEN VORM VAN WONEN DIE WIJ ALS MODERNE INDIVIDUALISTISCHE MENSEN NIET ZOMAAR MEER INTEGREREN IN ONS BESTAAN. HET ZOU GOED ZIJN VOOR DE SOCIALE MENSELIJKE OMSTANDIGHEDEN ALS HET WEER EEN MEER GANGBARE MANIER VAN WONEN WORDT.

IN DE STAD | 4 WOONLAGEN | 8 HUISHOUDENS

L.STOJANOVIC ♂ 1932 WIL NIET IN EEN HOFJE WONEN

HET LIEFST ZOU HIJ WILLEN DAT IE WEER SAMEN ZOU WONEN MET ZIJN EX-VROUW. ZIJ HEEFT HEM GELEDEN VERLATEN EN HIJ IS NIET OVERHEEN. ZO HAD HIJ VOORGESTELD. VOOR DEREST BETREFT NIKS TE VERANDEREN. LANG IN AMSTERDAM WEST HIJ IS ERG OP Z'N PRIVACY GESTELD EN KAN ZICH NIET VOORSTELLEN DAT EEN HOFJE EEN POSITIEVE VERANDERING IN ZIJN LEVEN ZOU KUNNEN BRENGEN. OP EEN GEGEVEN MOMENT LAAT IK HEM VOORSTELLEN DAT IE MET Z'N HELE FAMILIE IN EEN HOFJE ZOU WONEN. DAT ZIET IE DAN WEL ZITTEN, MAAR HOE DAT ER UIT MOET ZIEN IS NIET EEN INGANG OM OP DOOR TE FANTASEREN.

L. ♂ 1932

45 m² | 2 KAMERS

L. IS MUZIKANT. HIJ SCHIJNT ERG GOED PIANO TE KUNNEN SPELEN MAAR HEEFT ER GEEN EEN IN HUIS. AANGEZIEN HIJ M'N BUURMAN IS SPREKEN WE AF DAT IE BIJ MIJ KAN KOMEN SPELEN.

DIT GESPREK IS HET STROEFSTE GESPREK VAN ALLE INTERVIEWS DIE IK GEDAAN HEB. L. IS SERVISCH EN SPREEKT GEEN NEDERLANDS DUS ZIJN ZOON DOET DE VERTALING. ONDANKS DAT IK ZIJN BUURVROUW BEN MAAKT L. ZICH DRUK DAT IK HEM PROBEER OVER TE HALEN OM IN EEN BEJAARDENTEHUIS TE GAAN OF IETS DERGELIJKS. IK PROBEER HEM TE ENTHOUSIASMEREN OM NA TE DENKEN OVER DE HOFJE EN HEM DUIDELIJK TE MAKEN DAT DAT NIKS MET VERZORGINGSHUIZEN TE MAKEN HEEFT, MAAR HIJ BLIJFT IN DE WEERSTAND ZITTEN DOOR DIT MISVERSTAND.

IK HAD EIGENLIJK VERWACHT HELE WAARDEVOLLE INFORMATIE VAN HEM TE KRIJGEN OVER DE BEHOEFTEN VAN ALLEENSTAANDE OUDEREN DIE NOG ZELFSTANDIG KUNNEN WONEN. HIJ HEEFT NAAST THUISZORG SOCIALE CONTROLE NODIG OM DAT HIJ WEL EENS FLAUW GEVALLEN IS EN TOEN EEN TYPJE NIET KON BEWEGEN. IK ALS BUURVROUW HOU OOK EEN BEETJE EEN OOGJE IN HET ZEIL.

VOLGENS MIJ ZOU L. ER ONTZETTEND VAN OPBLOEIEN ALS IE IN EEN HOFJE ZOU WONEN. IK ZIE HEM AL ZITTEN IN DE HOFJESTUIN. HIJ HEEFT WAT VRIENDEN UITGENODIGD EN ZE HANGEN MET Z'N ALLEN OP EEN BANKJE IN DE ZON. DE MENSEN VAN HET HOF ZIJN ER VOOR HEM, MOCHT ER IETS GEBEUREN EN HIJ DOET OP ZIJN BEURT DE BOODSCHAPPEN VOOR DE BUURVROUW DIE VANDAAG HET HUIS NIET UIT KAN OMDAT ZE EEN ZIEK KIND HEEFT. IN DE GEZAMENLIJKE RUIMTE HEB IK MIJN PIANO GEZET ZODAT HIJ ER ALTIJD OP KAN SPELEN ZONDER MET AAN MIJ TE HOEVEN VRAGEN.

JELLE ♂ 1977 WILDE NA AFLOOP VAN HET GESPREK WÉL IN EEN HOFJE WONEN.

HIJ WOONT IN EEN APPARTEMENT OP 2 HOOG. HIJ HOUDT VAN DE VRIJHEID DIE ALLEEN WONEN MET ZICH MEE BRENGT MAAR MIST HET GEZELSCHAP. HIJ ZOU LIEVER SAMEN WILLEN WONEN. ZIJN WOONWENS SPAT UIT NAAR EEN RUIMTELIJKE STADS WONING, EEN FIJNE BUITENRUIMTE IN DE VORM VAN TERRAS/BALKON/TUIN EN GENOEG WINKELS EN CAFÉS IN DE BUURT

VOOR ZICHZELF WIL HIJ EEN HUIS VAN 45 m² SAMEN WONEND 62 m²: 3 KAMERS EN 12 m² EIGEN TUIN

KLEINER ZOU HIJ NIET WILLEN WONEN, TENZIJ DE MEDEBEWONERS ECHT HELE MAAL TE GEK ZIJN. EN HIJ ZOU OOK NIET KLEINER WILLEN WONEN DOOR GEZAMELIJK GEBRUIK VAN PRODUCTEN EN VOORZIENINGEN

OP EEN GEGEVEN MOMENT KNAM IN HUN HUIZENBLOK DE VRAAG OF DE BINNENTUIN GEZAMELIJK MOEST WORDEN. AANGEZIEN HIJ OP 2 HOOG WOONT LEEK HET HEM WEL EEN GOED IDEE. MAAR HIJ VOEGDE ER METEEN AAN TOE DAT ALS HIJ OP DE BEGANE GROND HAD GEWOONT HIJ DE TUIN GEWOON VOOR ZICHZELF HAD WILLEN HOUDEN. ALS HIJ OP 3 HOOG HAD GEWOOND HAD HIJ LIEVER EEN PRIVÉ DAKTERRAS GEHAD

ZIJN PRIVACY IS VOOR HEM ERG BELANGRIJK. HIJ WIL ABSOLUUT GEEN ZICHT OP DE DEUREN VAN DE MEDEBEWONERS HEBBEN. DE GEBEELDE TUIN MOET ALLERLEI BESCHUTTE HOEKJES HEBBEN ZODAT JE GEWOON ERGENS EEN WIJNTJE MET IEMAND KUNT DRINKEN, ZONDER DAT METEEN HET HELE HOFJE DAARVAN OP DE HOOGTE IS.

HOE ZOU HET HOFJE MOETEN ZIJN?

WEG MET DE BUXUS-HAAGJES! EEN JAPANSE KERS IN HET MIDDEN, EEN VIJVER, VLONDERS OVER HET WATER EN EEN UURTJE PLAATS ALS HET ER ALLEMAAL WAT RUIGER UIT ZOU ZIEN, BEETJE TROEP IN DE BINNENTUIN EN EVENTUEEL EEN ZWEVER, DAN LIJKT HET HEM ALLEMAAL EEN STUK AANTREKKELIJKER.

WAT DEEL JE?:

GEMEENSCHAPPELIJKE RUIMTE — N.V.T

WAT MOET JE MET ZO'N PLEK? FEESTJES? VERGADERINGEN? DAT SOORT DINGEN KUNNEN OOK BIJ MENSEN THUIS.

TUIN: GEPEELTELIJK.

TUINGEREEDSCHAP: MITS HET GOED BIJGEHOUDEN WORDT.

GROENTETUIN LEUK | MAAR WEL LASTIG OM DIT GOED TE REGELEN. VOORAL ALS IE NAAR ZIJN EIGEN LEVEN KIJKT VRAAGT IE ZICH AF WAAR HIJ DE TIJD VANDAAN MOET HALEN. DUS DE PRAKTIJK WIJST WAARSCHIJNLIJK GEEN TUIN UIT.

NIET DELEN:

GEREEDSCHAP

WASMACHINE MAAR HIJ ZOU WEL EEN WASSERETTE IN HET HOFJE WILLEN HEBBEN, MET EEN WASRUIMTE ERBIJ

BOEKENKAST NEE JOH, DIE NIL IK ECHT VOOR MEZELF

LOGEERKAMER

BRIEVENBUS

DOUCHE — ABSOLUUT VOOR MEZELF

AUTO

TV

UITGEBREIDE KEUKEN ALS ER TOCH EEN GEZAMENLIJKE RUIMTE IS, DAN WEL.

FIETSEN

FIETSENHOK

WAT IS EEN HOFJE?

EEN HOFJE HEEFT ALTIJD GRINTPAADJES EN BUXUSHAAGJES: DAAROMHEEN DE DE BEBOUWING EN ALLE VOORDEUREN VAN DE HUIZEN GRENZEN AAN DE GRINDPAADJES-BUXUSHAAGJESTUIN. HIJ ZOU ER NIET WILLEN WONEN. HET IS HEM TE TRUTTIG EN HIJ HOUDT ER NIET VAN ALS MENSEN TE VEEL OP ELKAAR LETTEN.

HOE WOON JE SAMEN?

ER IS HET NOODZAKELIJKE ONDERLINGE CONTACT, MAAR VERDER KAN IEDEREEN LEKKER Z'N GANG GAAN. ALS IEMAND ZIEKTE OF HULP NODIG HEEFT VALT DAT ONDER NOODZAKELIJK CONTACT.

ERFDIEREN

JA, EEN GEIT.

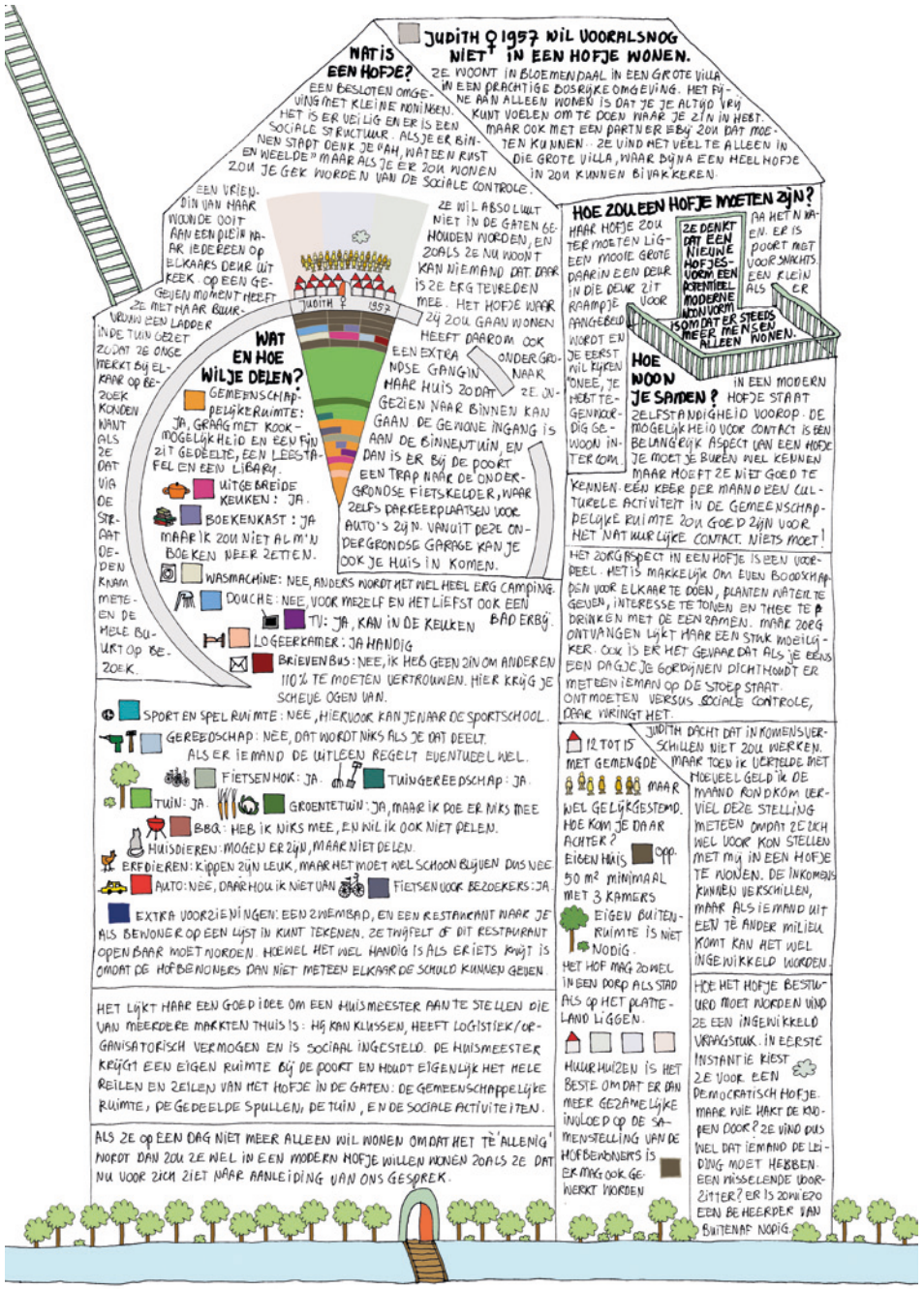
ZIJN HOF IS IN DE STAD ER ZIJN ± 20 HUIZEN 36 BEWONERS LIJKT HEM EEN GOED AANTAL. DAN ZIJN DAARVAN 25 BETROKKEN IN DE ORGANISATIE EN 5 DAARVAN SERIES AKTIEF. DEZE 5 ZORGEN VOOR DE KLEINSCHALIGE ONENIGHEID. HET IS EEN GEVARIEERDE GROEP MENSEN. VAN JONG TOT OUD EN VAN AFRIKAAN TOT SCANDINAVIËR. ER ZIJN ZOWEL HUUR ALS KOOPHUIZEN. DE HUIZEN MOGEN VERSCHILLEN VAN GROOTTE (30 TOT 100 m²) DAT TREKT WEER GEVARIEERDE MENSEN AAN MET INKOMENS VERSCHILLEN. MEERDERE WOONLAGEN ZIJN OK, ER MAG ZOWEL GEWOOND ALS GEWERKT WORDEN, ALS JE ELKAAR MAAR NIET TOT LAST BENT. DE ALGEMENE TUIN MOET AFGESLOTEN KUNNEN WORDEN. OVERDAG MAG HIJ OPEN. MAAR HET MOET GEEN OPENBARE TUIN WORDEN. BEZOEKER ZIJN WELKOM, MAAR GEEN PERMANENT BIVAKKERENDE MENSEN.

HIJ KIEST VOOR EEN DEMOCRATISCH GEKOZEN BESTUUR MET ZOWEL MENSEN VAN BUITENAF ALS HOFBEWONERS. EN WAT HEM BETREFT KOMT ER OOK EEN BEHEERDER VAN BUITENAF, EEN SOORT VAN CONCIËRGE DIE EEN EIGEN KLEINE RUIMTE IN HET HOF HEEFT.

UIT ZIJN ANTWOORDEN LIJKT DAT HIJ NIET EEN ENORME HOFJESFAN IS, OOK OMDAT HIJ VRIJ WEINIG WIL DELEN. TOCH, TOEN IK AAN HET EINDE VAN HET GESPREK HEM NOGMAALS VROEG OF HIJ IN EEN HOFJE ZOU WILLEN WONEN ZEI HIJ HEEL ENTHOUSIAST:

"NU WEL!"

HIJ VOND HET HEEL ERG LEUK ZICH VOOR TE STELLEN HOE HIJ IN EEN HOFJE SAMEN ZOU KUNNEN LEVEN MET EEN GROEP MENSEN, EN HIJ ZOU ZO MEE DOEN MET ONS MODERNE-HOFJES-PILOTPROJECT.

JUDITH ♀ 1957 WIL VOORALSNOG NIET IN EEN HOFJE WONEN.
WAT IS EEN HOFJE?
EEN BESLOTEN OMGEVING MET KLEINE WONINGEN. HET IS ER VEILIG EN ER IS EEN SOCIALE STRUCTUUR. ALS JE ER BINNEN STAPT DENK JE AAH, NÄTEEN RUST EN WEELDE" MAAR ALS JE ER ZOU WONEN ZOU JE GEK WORDEN VAN DE SOCIALE CONTROLE.
2E WOONT IN BLOEMENDAAL IN EEN GROTE VILLA IN EEN PRACHTIGE BOSRIJKE OMGEVING. HET PIJNE AAN ALLEEN WONEN IS DAT JE JE ALTIJD VRIJ KUNT VOELEN OM TE DOEN WAAR JE ZIN IN HEBT. MAAR OOK MET EEN PARTNER EBN ZOU DAT MOETEN KUNNEN. 2E VIND HET VEEL TE ALLEEN IN DIE GROTE VILLA, WAAR BIJNA EEN HEEL HOFJE IN ZOU KUNNEN BIJVAKKEREN.
EEN VRIENDIN VAN HAAR WOONDE OOIT AAN EEN PLEIN WAAR IEDEREEN OP ELKAARS DEUR UITKEEK. OP EEN GEGEVEN MOMENT HEEFT ZE MET HAAR BUURVROUW EEN LADDER IN DE TUIN GEZET ZODAT ZE ONGEMERKT BIJ ELKAAR OP BEZOEK KONDEN WANT ALS ZE DAT VIA DE STRAAT DEDEN KWAM METEEN DE HELE BUURT OP BEZOEK.
ZE WIL ABSOLUUT NIET IN DE GATEN GEHOUDEN WORDEN, EN ZOALS ZE NU WOONT KAN NIEMAND DAT DAAR IS ZE ERG TEVREDEN MEE. HET HOFJE WAAR JIJ ZOU GAAN WONEN HEEFT DAAROM OOK EEN EXTRA ONDERGRONDSE GANG IN NAAR HUIS ZODAT ZE ONGEZIEN NAAR BINNEN KAN GAAN DE GEWONE INGANG IS AAN DE BINNENTUIN, EN DAN IS ER BIJ DE POORT EEN TRAP NAAR DE ONDERGRONDSE FIETSKELDER, WAAR ZELFS PARKEERPLAATSEN VOOR AUTO'S ZIJN. VANUIT DEZE ONDERGRONDSE GARAGE KAN JE OOK JE HUIS IN KOMEN.
HOE ZOU EEN HOFJE MOETEN ZIJN?
HAAR HOFJE ZOU TER MOETEN LIGGEN EEN MOOIE GROTE DEUR IN DIE DEUR ZIT EEN RAAMPJE VOOR AANGEBELD WORDT EN JE EERST WIL KIJKEN "ONEE, JE HEBT TEGENWOORDIG GEZELSCHAP" IN HET NAAM ER IS POORT MET VOORSCHOTS EEN KLEIN ALS ER
2E DENKT DAT EEN NIEUWE HOFJESVORM EEN ANTWOORD MODERNE WONENVORM IS OM DAT ER STEEDS MEER MENSEN ALLEEN WONEN.
HOE WOON JE SAMEN? IN EEN MODERN HOFJE STAAT ZELFSTANDIGHEID VOORop. DE MOGELIJKHEID VOOR CONTACT IS EEN BELANGRIJK ASPECT VAN EEN HOFJE JE MOET JE BUREN WEL KENNEN MAAR HOEFT ZE NIET GOED TE KENNEN. EEN KEER PER MAAND EEN CULTURELE ACTIVITEIT IN DE GEMEENSCHAPPELIJKE RUIMTE ZOU GOED ZIJN VOOR HET NAT WURLIJKE CONTACT. NIETS MOET!
WAT EN HOE WILJE DELEN?
GEMEENSCHAPPELIJKE RUIMTE: JA, GRAAG MET KOOKMOGELIJKHEID EN EEN FIJN ZIT GEDEELTE, EEN LEESTAFEL EN EEN LIBARY.
UITGEBREIDE KEUKEN: JA
BOEKENKAST: JA MAAR IK ZOU NIET AL M'N BOEKEN NEER ZETTEN.
WASMACHINE: NEE, ANDERS WORDT HET WEL HEEL ERG CAMPING.
DOUCHE: NEE, VOOR MEZELF EN HET LIEFST OOK EEN BAD ERBIJ.
TV: JA, KAN IN DE KEUKEN
LOGEERKAMER: JA HANDIG
BRIEVENBUS: NEE, IK HEB GEEN ZIN OM ANDEREN 110% TE MOETEN VERTROUWEN. HIER KRIJG JE SCHEVE OGEN VAN.
HET ZORGASPECT IN EEN HOFJE IS EEN VOORBEELD. HET IS MAKKELIJK OM EVEN BOODSCHAPPEN VOOR ELKAAR TE DOEN, PLANTEN NATEHOUDEN, INTERESSE TE TONEN EN THEE TE DRINKEN MET DE EEN ZAMEN. MAAR ZOEG ONTVANGEN LIJKT MAAR EEN STAK MOEILIJKER. OOK IS ER HET GEVAAR DAT ALS JE EENS EEN DAGJE JE GORDIJNEN DICHTHOUDT ER METEEN IEMAND OP DE STOEP STAAT. ONTMOETEN VERSUS SOCIALE CONTROLE, DAAR WRINGT HET.
SPORT EN SPEL RUIMTE: NEE, HIERVOOR KAN JE NAAR DE SPORTSCHOOL.
GEREEDSCHAP: NEE, DAT WORDT NIKS ALS JE DAT DEELT. ALS ER IEMAND DE UITLEEN REGELT EVENTUEEL WEL.
FIETSENHOK: JA.
TUINGEREEDSCHAP: JA.
TUIN: JA.
GROENTETUIN: JA, MAAR IK DOE ER NIKS MEE
BBQ: HEB IK NIKS MEE, EN WIL IK OOK NIET DELEN.
HUISDIEREN: MOGEN ER ZIJN, MAAR NIET DELEN.
ERFDIEREN: KIPPEN ZIJN LEUK, MAAR HET MOET WEL SCHOON BLIJVEN DUS WEE
AUTO: NEE, DAAR HOU IK NIET VAN
FIETSEN VOOR BEZOEKERS: JA.
EXTRA VOORZIENINGEN: EEN ZWEMBAD, EN EEN RESTAURANT WAAR JE ALS BEWONER OP EEN LIJST IN KUNT TEKENEN. ZE TWIJFELT OF DIT RESTAURANT OPEN BAAR MOET WORDEN. HOEWEL HET WEL HANDIG IS ALS ER IETS KRIJT IS OMDAT DE HOFBEWONERS DAN NIET METEEN ELKAAR DE SCHULD KUNNEN GEVEN.
HET LIJKT HAAR EEN GOED IDEE OM EEN HUISMEESTER AAN TE STELLEN DIE VAN MEERDERE MARKTEN THUIS IS: HIJ KAN KLUSSEN, HEEFT LOGISTIEK/ORGANISATORISCH VERMOGEN EN IS SOCIAAL INGESTELD. DE HUISMEESTER KRIJGT EEN EIGEN RUIMTE BIJ DE POORT EN HOUDT EIGENLIJK HET HELE REILEN EN ZEILEN VAN MET HOFJE IN DE GATEN: DE GEMEENSCHAPPELIJKE RUIMTE, DE GEDEELDE SPULLEN, DE TUIN, EN DE SOCIALE ACTIVITEITEN.
ALS ZE OP EEN DAG NIET MEER ALLEEN WIL WONEN OMDAT HET TE 'ALLENIG' WORDT DAN ZOU ZE WEL IN EEN MODERN HOFJE WILLEN WONEN ZOALS ZE DAT NU VOOR ZICH ZIET NAAR AANLEIDING VAN ONS GESPREK.
12 TOT 15 MET GEMENGDE MAAR WEL GELIJKGESTEMD. HOE KOM JE DAAR ACHTER?
EIGEN HUIS OPP. 50 m² MINIMAAL MET 3 KAMERS
EIGEN BUITENRUIMTE IS NIET NODIG.
HET HOF MAG ZOWEL IN EEN DORP ALS STAD ALS OP HET PLATTELAND LIGGEN.
HUURHUIZEN IS HET BESTE OM DAT ER DAN MEER GEZAMELIJKE INLOED OP DE SAMENSTELLING VAN DE HOFBEWONERS IS ER MAG OOK GEWERKT WORDEN
JUDITH DACHT DAT IN KOMENSVERSCHILLEN NIET ZOU WERKEN. MAAR TOEN IK VERTELDE HET HOEVEEL GELD IK DE MAAND RONDKOM VERVIEL DEZE STELLING METEEN OMDAT ZE DEZE WEL OOK KON STELLEN MET MIJ IN EEN HOFJE TE WONEN. DE INKOMENS KUNNEN VERSCHILLEN, MAAR ALS IEMAND UIT EEN TE ANDER MILIEU KOMT KAN HET WEL INGEWIKKELD WORDEN.
HOE HET HOFJE BESTUURD MOET WORDEN VIND ZE EEN INGEWIKKELD VRAAGSTUK. IN EERSTE INSTANTIE KIEST ZE VOOR EEN DEMOCRATISCH HOFJE. MAAR WIE HAKT DE KNOPEN DOOR? ZE VIND DUS WEL DAT IEMAND DE LEIDING MOET HEBBEN. EEN WISSELENDE VOORZITTER? ER IS ZOWIEZO EEN BEHEERDER VAN BUITENAF NODIG

IK ONTMOETTE INEKE TOEN IK EEN SIGARETJE STOND TE ROKEN TERWIJL IK WACHTTE OP DE TRAM. ZIJ WAS ONDERWEG NAAR HET CONCERTGEBOUW, IK NAAR HUIS
INEKE ♀ 1957, GAAT MOOGSTWAARSCHIJNLIJK IN HET 'HOFJE' WONEN DAT ZIJ BESCHRIJFT.
WIL IN EEN HOFJE WONEN
OP HET PLATTELAND EN DICHTBIJ DE STAD
AANTAL HUIZEN 50 tot 100
50 TOT 100 HUISHOUDENS SAMENSTELLING: GEMENGD IN ALLE OPZICHTEN GELIJKGESTEMD IN ECOLOGISCH BEWUSTZIJN
WONEN & WERKEN TOT ALS ER AMBACHTSLIEDEN OM JE HEEN WONEN.
POORT OPEN 24 UUR PER DAG MET LIEFST HEEFT ZE HAAR EIGEN DEUR OOK ALTIJD OPEN
ZE WOONT SINDS EEN JAAR IN EEN CHALET IN EEN WOONPARK IN WIJDENOORMER. HET IS EEN SOORT VAN CAMPING, MAAR DAN MET HUISJES. HET LIJKT IN EERSTE INSTANTIE EEN SOCIALERE LEEFVORM DAN EEN GEWONE STRAAT MAAR ER WORDT HIER NIKS GEDEELD EN ER IS GEEN OPENBARE RUIMTE. HET IS ER KLEINGEBESTIG, MENSEN HOUDEN ELKAAR IN DE GATEN EN BEGLUREN ELKAAR. HET GAAT ER OM NIE HET EERSTE ZIJN STOEPJE SCHOON HEEFT. HIER WONEN IS VOOR HAAR EEN TUSSENSTATION
IEDEREEN KRIJGT EEN EIGEN STUK PRIVEGROND. JE GAAT EERST EEN TIJDJE OP HET LAND KAMEREN: 20 LEEFJE DE OMGEVING KENNEN EN KOM JE ER VANZELF ACHTER HOE JE HUIS ZOU MOETEN WORDEN, T.A.U. BIJVOORBEELD DE LICHTVAL. VERVOLGENS GAAT EEN ARCHITECT MET JE MEEDENKEN HOE JE DIT IN PRACTIJK HET BESTE KAN UITVOEREN.
"ONZE KIMO: EEN PLEK WAAR HET STREVEN NAAR MAKE LIEFDE VOOR AL WAT LEEFT EEN PUKE EHON VAN VRIJHEID EN HARMONIE KAN ZIJN, VANUIT GEMEENSCHAPSZIN IN ZWIJERHEID EN VERBONDENHEID MET DE NATUUR."
DEMOCRATISCH BESTUUR MENSEN MOETEN WEER SAMEN LEREN WERKEN.
"ONZE WENS OM EEN ECOLOGISCHE GEMEENSCHAP TE VORMEN UITGEDRUKT UIT HET VERLANGEN VAN EEN GROEP MENSEN DIE GRAAG HUN BIJDRAGE WILLEN LEVEREN AAN EEN WERELD WAARIN WE ZORG DRAGEN VOOR DE LEEFBAARHEID VAN DE AARDE EN DAARMEE EEN LEEFBARE WERELD BEHOUDEN VOOR DE MENS.
DE AFSPRAKEN IN DE GEMEENSCHAP ZIJN GEBASEERD OP EEN ECOLOGISCHE LEEFSTIJL. DENK AAN: AFVALSCHEIDING, RESPECT VOOR DE NATUUR, ETC.....
VERDER ZIJN ER GELUIDSAFSPRAKEN EN IS ER EEN AUTOLUW-BELEID.
ER MOET ZO MIN MOGELIJK IN HET REGLEMENT STAAN.
LICHT IS HEEL ERG BELANGRIJK. LICHT IS LEVEN.
VOOR DE REST ZIJN KLEUREN, GEEN RECHTHOEKIGE VORMEN EN PLANTEN VAN BELANG IN HET HUIS. ZE WIL EEN EENVOUDIG HUIS VAN STRO EN LEEM, MET EEN BIOTOILET. EEN GROTE TUIN ERBIJ, BACK TO THE BASICS. HET HUIS KRIJGT GEEN ECONOMISCHE WAARDE. GOOGEL: EARTHSHIPS.
ALLE SOORTEN MENSEN MOGEN ER WONEN, TOTAAL GEMIXT. VERSCHILLENDE CULTUREN KUNNEN SOMS LASTIG ZIJN, MAAR DIT IS JUIST EEN UITDAGING OM DAAR DOORHEEN TE BREKEN. JE HEBT EEN GEZAMENLIJK DOEL, HET SCHOON EN GEZELLIG HOUDEN DAT SCHEPT EEN BAND. JE KUNT OOK MEER GAAN SAMENWERKEN, BIJVOORBEELD DOOR EEN GROENTENTUIN TE NEMEN MAAR NIETS MOET, ALLES MAG. IEDEREEN LEVERT OP ZIJN MANIER EEN BIJDRAGE AAN HET HOF.
PRIVÉ:
HUISOPPERVLAKTE MINIMAAL 50 m²
DOUCHE
3 KAMERS
EIGEN TUIN MINIMAAL 10 m²
HUISDIEREN ZELF, MAAR HANDIG ALS JE OP ELKAARS DIEREN KAN PASSEN ALS JE WEG BENT.
GENOEG PRIVACY HEBBEN IS BELANGRIJK.
WAT WIL JE DELEN?
HET BESTE IS OM TE DELEN MET SUBGROEPJES VAN 5 A10 10 MENSEN / HUISHOUDENS
TUIN
GEMEENSCHAPPELIJKE RUIMTE
UITGEBREIDE KEUKEN
LOGEERKAMER
BOEKENKAST
TV / COMPUTERRUIMTE
WAS/DROOGMACHINE
SPORT EN SPEL RUIMTE
GROENTETUIN
TUINGEREEDSCHAP
BBQ
GEREEDSCHAP
BRIEVENBUS
AUTO EVENTUEEL
FIETSENHOK
FIETSEN
ERFDIEREN

MARK ♂ 1979 ZOU WEL IN EEN MODERN HOFJE WILLEN WONEN

EEN HOFJE IS RUSTIEK EN NOSTALGISCH. JE GAAT EEN DEURTJE DOOR, DAN KOM JE VIA EEN GANGETJE IN EEN KLEINE BINNENTUIN, MEESTAL ZIJN DAAR HEGGETJES. DE HUIZEN HEBBEN KLEINE RUITJES RAMEN. ER LOOPT EEN HOFJESKAT ROND IN HET MIDDEN EEN PRIEELTJE OF EEN FONTEINTJE. HET IS POPPENKASTACHTIG, ALLES NET IETS TE KLEIN. HET KLASSIEKE IN COMBINATIE MET HET STADSE SPREEKT HEM AAN. MAAR DE SOCIALE CONTROLE LIJKT HEM BENAUWEND. EN HIJ IS BANG VOOR DE MEVROUW KREKEL IN HET HOFJE. "KAN EEN HOFJE MODERN ZIJN?" EEN NIEUW BOUW HOFJE SPREEKT HEM MINDER AAN. DE KLASSIEKE STIJL HOORT BIJ HOFJES DE WONINGEN MOETEN NIEL GRUTER WORDEN.

MARK WOONT MOMENTEEL IN EEN KLEIN EN FIJN APPARTEMENT IN EEN MULTICULTIWIJK IN AMSTERDAM. "ALS JE ALLEEN WOONT KAN JE HEERLIJK IN STILTE OP DE BANK ZITTEN EN ALLEEN ZIJN." "ALS JE SAMEN WOONT LEEFT JE HUIS OOK ALS JE ER NIET BENT" ALS JE ALLEEN WOONT IS HET VOLGENS HEM NOG BELANGRIJKER DAT JE IN EEN PRETTIG HUIS WOONT DAN ALS JE SAMEN WOONT. SAMEN KAN JE DE SCHIMMEL OP HET PLAFOND EEN STUK BETER AAN. HET MINIMALE OPPERVLAKTE WAAR HIJ OP KAN WONEN IS 40 m², HET ZOU KLEINER KUNNEN ALS ER MEER GEDEELDE VOORZIENINGEN ZIJN. HIJ WIL 2 KAMERS EIGEN BUITENRUIMTE IS NIET NODIG.

HOE TEKKEL JE HET OBSESSIEVE CONTROLE GEDRAG VAN MENSEN?
ER IS EEN DEMOCRATISCH GEKOZEN BESTUUR WAT BESTAAT UIT GEMACHTIGDE BEWONERS.
DE BEWONERS BEHEREN SAMEN HET HOFJE, MAAR ER IS OOK EEN CONCIËRGE DIE DE BOEL NETJES HOUDT EN EEN OOTJE IN HET ZEIL; OOK NEEMT HIJ DE PAKJES AAN EEN PAAR KEER PER JAAR KOMT EEN HOVENIER DE TUIN BIJWERKEN.

SAMEN DEEL JE: BRIEVENBUS, TUINGEREEDSCHAP, TUIN, GROENTETUIN, FIETSEN, FIETSENHOK, GEREEDSCHAP, BOEKENKAST, BBQ, WASMACHINE, ERFDIEREN

IK WOONDE OOIT OP EEN CAMPUS MET EEN WASDROOG RUIMTE. HET WAS EEN LEUKE SOCIALE LOCATIE EN HET SCHEELT EEN HOOP RUIMTE.

HOE WOON JE SAMEN:

GEMEENSCHAPPELIJKE RUIMTE IS NIET PERSE NODIG: "IK BEN HIER EEN BEETJE BANG VOOR, DAT ER TE VEEL MEVROUW KREKELS ZULLEN GAAN ZITTEN MET SLAPPE KOFFIE WAAR JE DAN NIET DOOR AAN DE PRAAT GEHOUDEN WORDT. ALS ER TOCH EEN GEMEENSCHAPPELIJKE RUIMTE IS MOET DEZE DUS WEL MODERN INGERICHT WORDEN. KAN JE IETS VAN 20'N RUIMTE MAKEN ZONDER TE EINDIGEN IN VERKAPTE TRUTTIGHEID?

DE SAMENSTELLING VAN DE MENSEN IS GEMENGD. STUDENTEN, WERKENDE MENSEN KINDEREN. VOOR OUDERE ALLEENSTAANDEN IS EEN HOFJE EEN UITKOMST! VERSCHILLENDE MENSEN IS BELANGRIJK, DAN ER MOETEN VAN TE VOREN NIETTE VEEL REGELS EN RESTRICTIES ZIJN WANT DAN KOMT ER MEER VAN HET ZELFDE OP AF. VOORAL OOK VERSCHILLENDE INKOMENS, DIT ZOU OOK MEER IN GEWONE BUURTEN MOETEN GEBEUREN. ZOWEL KOPEN ALS HUREN IN HET HOF ZORGT OOK VOOR DIVERSITEIT MEERDERE WOONLAGEN zijn OOK GOED.

HIJ VIND HET BELANGRIJK OM ZIJN BUREN TE KENNEN, JE MAAKT ER EER DER WAT GEDS VAN ALS JE ELKAAR KENT. MAAR JE HOEFT GEEN VRIENDEN TE WORDEN.
HIJ WIL 2'N MEDEBEWONERS BEST HELPEN; BOODSCHAPPEN, BOEKENKAST IN ELKAAR ZETTEN, OM DE EENZAAMHEID TE BESTRIJDEN VOOR IEMAND KOKEN, OF VOORLEZEN. MAAR ALS ER ERNSTIGE DINGEN AAN DE HAND ZIJN IS DAT EEN FAMILIE ANGELEGENHEID

HOE ZOU EEN HOFJE MOETEN ZIJN?

DE MEERWAARDE VAN EEN HOFJE IS DE RUST VAN DE BINNENTUIN IN CONTRAST MET DE DRUKTE VAN DE STAD. DAAROM HOREN HOFJES OOK ABSOLUUT IN EEN STEDELIJKE OMGEVING.

HET HOFJE MOET KLEINSCHALIG ZIJN. HET SCHIJNT DAT 16 MENSEN HET MAXIMALE AANTAL IS OM MET 2'N ALLEN EEN GEZONDE BAND OP TE KUNNEN BOUWEN. KOM JE DAAR BOVEN DAN GAAN ZICH SUBGROEPJES VORMEN. ALS JE MENSEN DE OM JE HEEN BETER KENT DAN ZORGT DAT VOOR MINDER ONDERLINGE ONHEBBELIJKHEDEN.

HOGE PLAFONDS HOGE RAMEN, VEEL LICHT MET EEN GLAZEN DAK ZODAT ER PLANTEN KUNDE GROEIEN EN ARCHITECTONISTRALING VAN HET PAND BEPAALD VOOR EEN GROOT DEEL HET ZORGZAAM

WOONGENOT GEDEELDE GEBOUWEN EN WEL OVERWOGEN MATERIAAL KEUZES DIRIGEREN HET GEDRAG VAN DE MENSEN DIE ER GEBRUIK VAN MAKEN. (TEGENOVERGESTELDE VAN: VUIL TREKT VUIL AAN.

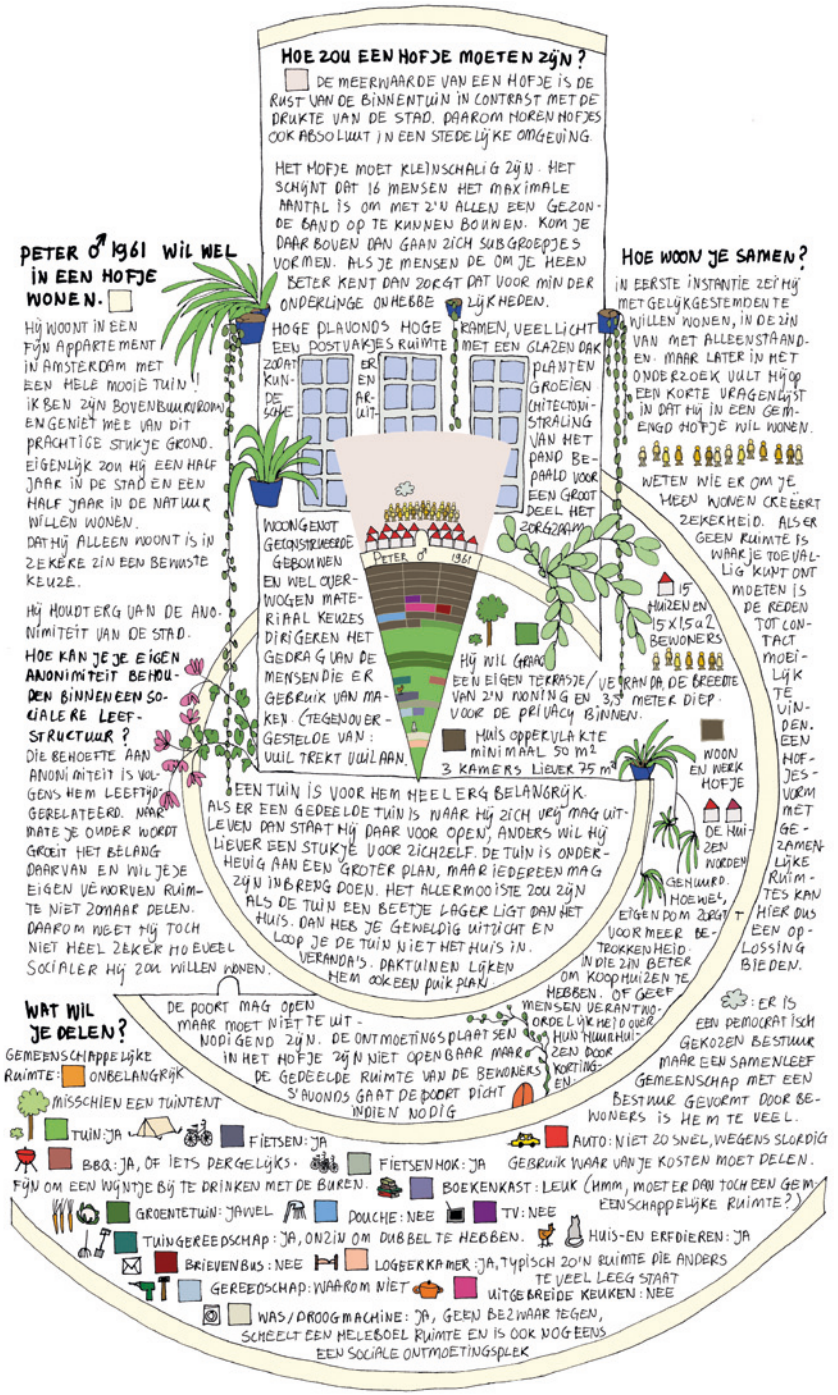
PETER ♂ 1961 WIL WEL IN EEN HOFJE WONEN.

HIJ WOONT IN EEN FIJN APPARTEMENT IN AMSTERDAM MET EEN HELE MOOIE TUIN! IK BEN ZIJN BOVENBUURVROUW EN GENIET MEE VAN DIT PRACHTIGE STUKJE GROND. EIGENLIJK ZOU HIJ EEN HALF JAAR IN DE STAD EN EEN HALF JAAR IN DE NATUUR WILLEN WONEN. DAT HIJ ALLEEN WOONT IS IN ZEKERE ZIN EEN BEWUSTE KEUZE.

HIJ HOUDT ERG VAN DE ANONIMITEIT VAN DE STAD.

HOE KAN JE JE EIGEN ANONIMITEIT BEHOUDEN BINNEN EEN SOCIALERE LEEFSTRUCTUUR?

DIE BEHOEFTE AAN ANONIMITEIT IS VOLGENS HEM LEEFTIJDSGERELATEERD. NAAR MATE JE OUDER WORDT GROEIT HET BELANG DAARVAN EN WIL JE JE EIGEN VERWORVEN RUIMTE NIET ZOMAAR DELEN. DAAROM WEET HIJ TOCH NIET HEEL ZEKER HOEVEEL SOCIALER HIJ ZOU WILLEN WONEN.

HOE WOON JE SAMEN?

IN EERSTE INSTANTIE ZEI HIJ MET GELIJKGESTEMDEN TE WILLEN WONEN, IN DE ZIN VAN MET ALLEENSTAANDEN. MAAR LATER IN HET ONDERZOEK VULT HIJ OP EEN KORTE VRAGENLIJST IN DAT HIJ IN EEN GEMENGD HOFJE WIL WONEN.

WETEN WIE ER OM JE HEEN WONEN CREËERT ZEKERHEID. ALS ER GEEN RUIMTE IS WAAR JE TOEVALLIG KUNT ONTMOETEN IS DE REDEN TOT CONTACT MOEILIJK TE VINDEN. EEN HOFJESVORM MET GEZAMENLIJKE RUIMTES KAN HIER DUS EEN OPLOSSING BIEDEN.

WAT WIL JE DELEN?

GEMEENSCHAPPELIJKE RUIMTE: ONBELANGRIJK

MISSCHIEN EEN TUINTENT

TUIN: JA, FIETSEN: JA, BBQ: JA, OF IETS DERGELIJKS, FIETSENHOK: JA, BOEKENKAST: LEUK (HMM, MOET ER DAN TOCH EEN GEMEENSCHAPPELIJKE RUIMTE?), GROENTETUIN: JAWEL, DOUCHE: NEE, TV: NEE, TUINGEREEDSCHAP: JA, ONZIN OM DUBBEL TE HEBBEN, BRIEVENBUS: NEE, LOGEERKAMER: JA, TYPISCH 20'N RUIMTE DIE ANDERS TE VEEL LEEG STAAT, GEREEDSCHAP: WAAROM NIET, UITGEBREIDE KEUKEN: NEE, WAS/DROOGMACHINE: JA, GEEN BEZWAAR TEGEN, SCHEELT EEN HELEBOEL RUIMTE EN IS OOK NOG EENS EEN SOCIALE ONTMOETINGSPLEK

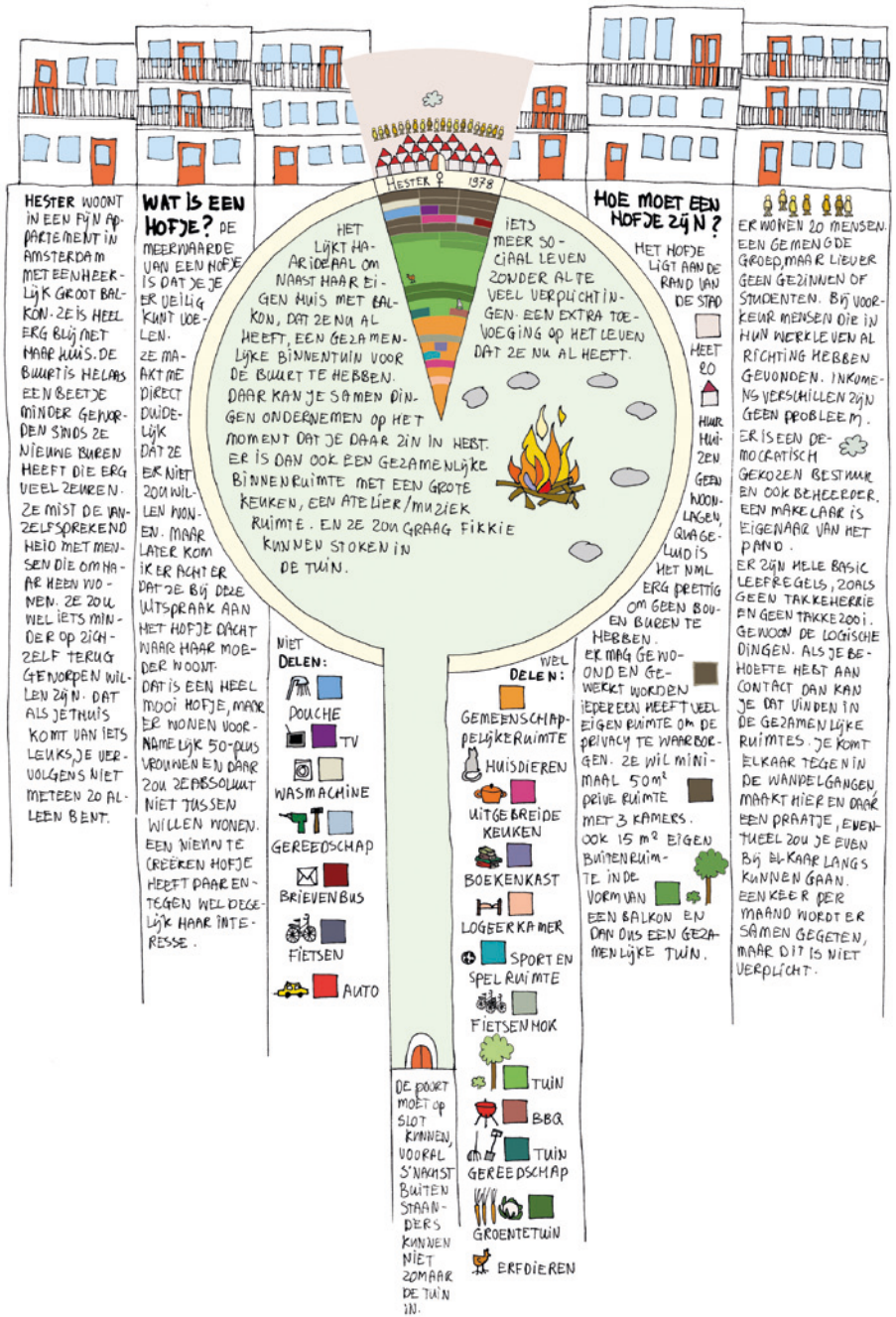
AUTO: NIET ZO SNEL, WEGENS SLORDIG GEBRUIK WAAR VAN JE KOSTEN MOET DELEN.

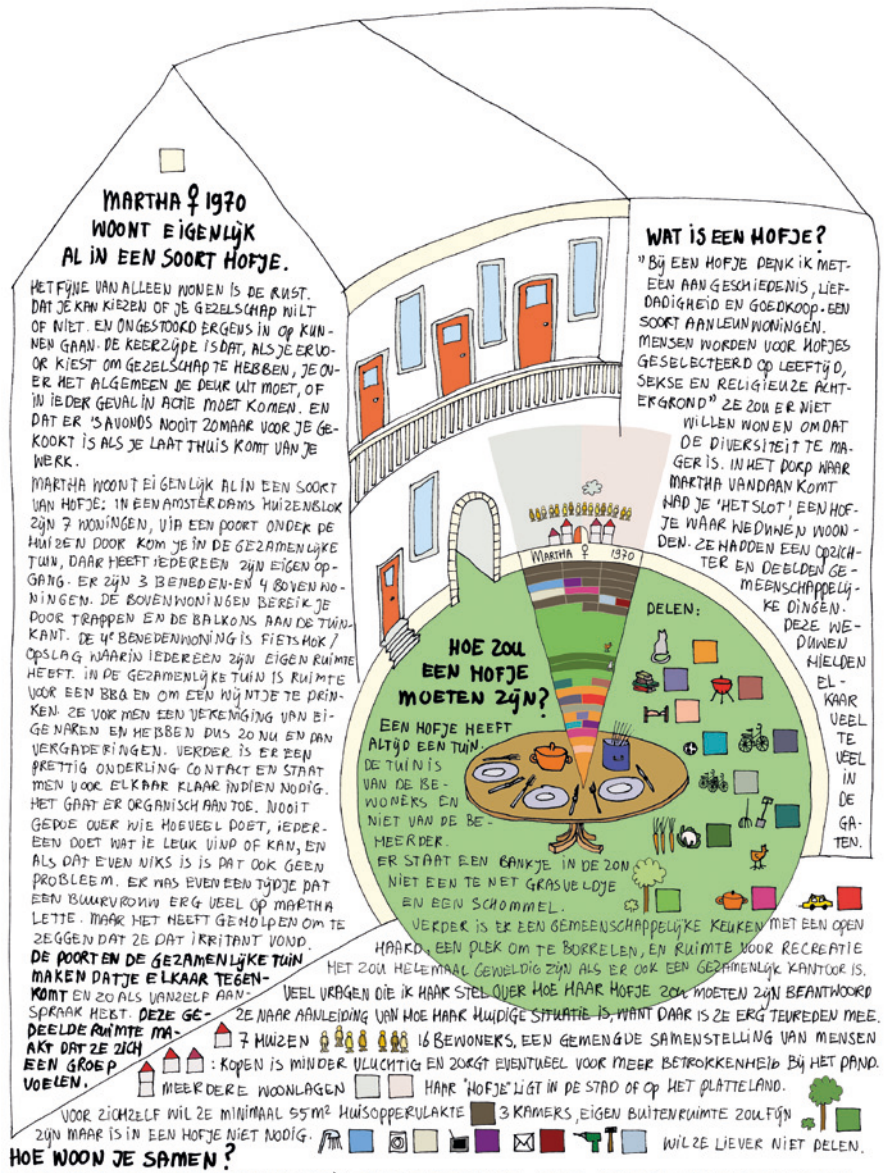
FIJN OM EEN WIJNTJE BIJ TE DRINKEN MET DE BUREN.

HUIS-EN ERFDIEREN: JA

ER IS EEN DEMOCRATISCH GEKOZEN BESTUUR MAAR EEN SAMENLEEF GEMEENSCHAP MET EEN BESTUUR GEVORMT DOOR BEWONERS IS HEM TE VEEL.

HESTER ♀ 1978 ZOU EVENTUEEL WEL IN EEN HOFJE WILLEN WONEN.

MARGREET ♀ 1947 ZOU WEL IN EEN HOFJE WILLEN WONEN

ZE HEEFT OP DIVERSE MANIEREN SAMENGELEEFD, WAARONDER IN EEN ASHRAM. SINDS TWEE JAAR WOONT ZE IN EEN KLEIN TWEEKAMER-APPARTEMENT IN LISSE OM DICHTBIJ HAAR KLEINKINDEREN TE KUNNEN ZIJN. ZE KIJKT UIT OP EEN DOORGAANDE AUTOWEG.

ZE HAD ZICH OOIT AL EENS OPGEGEVEN VOOR EEN HOFJE.

MAAR TOEN ZE GEBELD WERD VOOR EEN AFSPRAAK WAARIN DE REGENTES BIJ HAAR OP BEZOEK ZOU KOMEN IS ZE AFGEHAAKT. ZE ZAG HET NIET ZITTEN OM ERGENS TE GAAN WONEN WAAR ZE DOOR EEN ENKELE PERSOON GECONTROLEERD EN GOEDGEKEURD ZOU WORDEN.

HOE WOON JE SAMEN?

SOMS IS ZE HELE DAGEN THUIS. NA TWEE DAGEN MOET ZE DAN ECHT DE DEUR UIT. OP DIT MOMENT HEEFT ZE NOG EEN BAANTJE WAT DAAR VOOR ZORGT. MAAR SAMEN NAAR DE FILM OF EEN CONCERT IS DAS WEL IETS WAAR ZE BEHOEFTE AAN HEEFT. DAAROM DENKT ZE DAT HET BELANGRIJK IS OM MET GELIJK GESTEMDEN TE WONEN, MENSEN DIE DE ZELFDE BEHOEFTES EN INTERESSES HEBBEN.

ER ZIJN DUIDELIJKE AFSPRAKEN MAAR NIET TE VEEL REGELTJES. JE MOET ALLEMAAL BEREID ZIJN OM VERANTWOORDELIJKHEDEN TE NEMEN EN WERKZAAMHEDEN TE VERRICHTEN. EN ALS HET NODIG IS EEN (FINANCIËLE) BIJDRAGE LEVEREN VOOR O.A. BEHEER, TUINONDERHOUD EN GEZAMENLIJKE ACTIVITEITEN. ALS JE DAAR NIET TOE BEREID BENT MOET JE NIET IN EEN HOFJE GAAN WONEN.

HET LIEFST ZOU ZE IN EEN KASTEELTJE IN DE NATUUR WILLEN WONEN MET MEERDERE MENSEN, WAAR IEDEREEN ZELFSTANDIG WOONT MAAR WAAR JE ELKAAR WEL KUNT TEGENKOMEN OP DE GANGEN. NADENKEN OVER EEN NIEUWE HOFJES VORM SPREEKT HAAR DUS HEEL ERG AAN.

HOE ZOU EEN HOFJE MOETEN ZIJN?

ZE ZOU HET LIEFST MET ALLEENSTAANDEN IN EEN HOFJE WILLEN WONEN. VOORAL MET MENSEN VANAF 40 JAAR EN MET NIETAL TE GROTE INKOMENS- VERSCHILLEN. EEN PAAR STUDENTEN MAG OOK WEL ALS DIE MAAR NIET TE OVERHEERZEND AANWEZIG ZIJN. LIEVER GEEN GEZINNEN.

ER ZIJN 8 TOT 12 HUIZEN EN DUS OOK 8 TOT 12 MENSEN.

HET HOF LIGT IN DE STAD HEEFT BIJ VOORKEUR KOOPWONINGEN LAGEN, ER MAG NIET MEERDERE HUISHOUDENS GEWOOND EN GEWERKT WORDEN MITS ER GEEN OVERLAST VAN KOMT

ALS EXTRA VOORZIENING DENKT ZE AAN EEN FYSIO, HORTUS BOTANICUS, ZWEMBAD, EN EEN BIOSCOOP.

HET HOFJE HEEFT EEN DEMOCRATISCH (GEKOZEN) BESTUUR: EEN REGENT IS EEN ONDERWIJTS WOORD EN GEEN FUNCTIE VAN DEZE TIJD. EEN HUISMEESTER ZOU ZE WEL OK VINDEN. VOOR ZICHZELF HOEFT ZE GEEN EIGEN BUITENRUIMTE: ALS ER EEN GEZAMENLIJKE TUIN IS IS DAT NIET NODIG, EN OOK PLANTJES EN BANKJES VOOR DE DEUR LIEVER NIET, DAT HEEFT EEN TE HOOG KNEUTERIGHEIDS GEHALTE.

ZE WIL ZE MINIMAAL 80 m² HUIS OPPERVLAKTE MET 3 KAMERS

DE POORT VAN HET HOFJE MAG OPEN STAAN ZO LANG DE SITUATIE IN DE OMGEVING DAT TOELAAT.

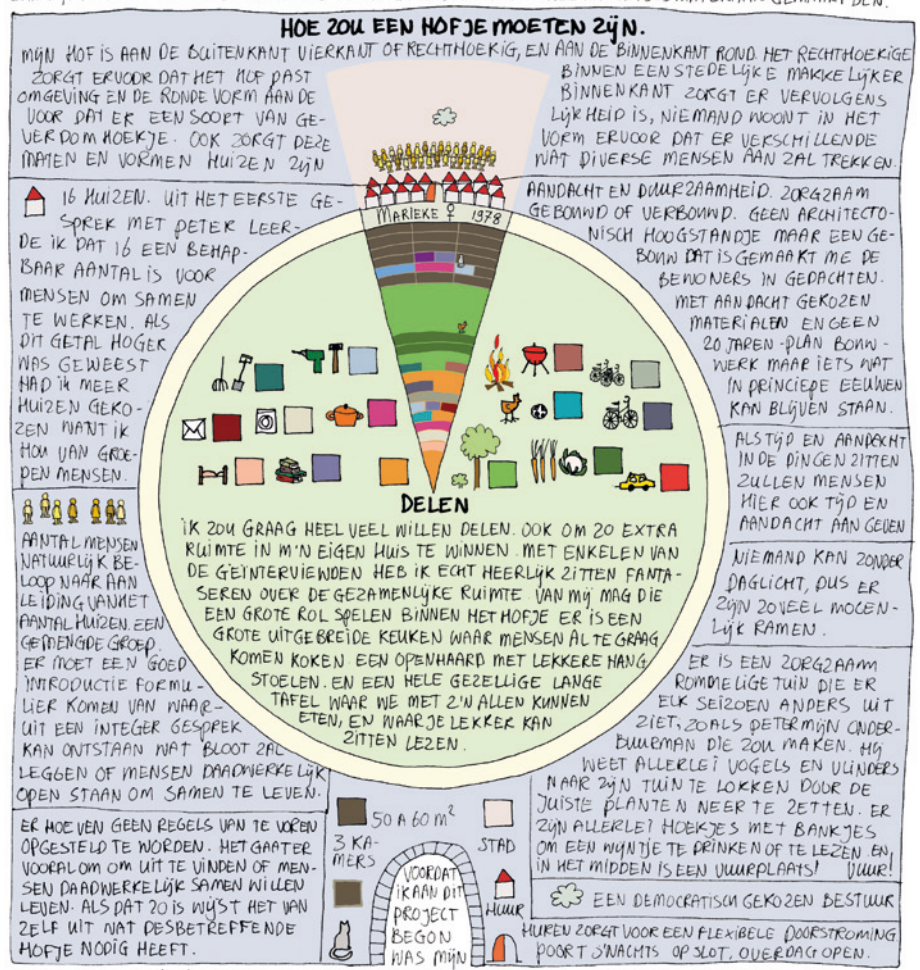
HET BIJZONDERE VAN IN EEN HOFJE WONEN IS DAT JE DE PRIVACY KAN BEHOUDEN MAAR DAT JE WEET DAT ER MENSEN OM JE HEEN ZIJN ALS JE ZE NODIG HEBT. JE ZORGT VOOR ELKAAR ALS DAT NODIG IS, MAAR JE MOET NIET (TE) AFHANKELIJK VAN ELKAAR WORDEN. NIET BETUTTELEND, MAAR EEN SOCIALE CONTROLE OP EEN STANDJE AF. JE KUNT ELKAAR ONTMOETEN IN DE TUIN, EN DE MENSEN DIE DICHTERBIJ JE KOMEN TE STAAN OOK THUIS. **TIJD EN AANDACHT.**

MARIEKE ♀ 1978 WIL WEL IN EEN HOFJE WONEN

MIJN HOFJESMENING IS BEÏNVLOED DOOR ALLE INTERVIEWS DIE IK HEB GEHOUDEN EN DOOR DE ARGUMENTEN DIE OPGEWORPEN WERDEN. ANDERSOM HEB IK ALLE GEÏNTERVIEWDEN OOK WEER BEÏNVLOED.

VEEL VAN DE MENSEN DIE IK SPRAK ZAGEN HET NIET VOOR ZICH OM MET HUN HUIDIGE BUURTBEWONERS IN EEN HOFJE TE GAAN WONEN. IK WOON IN EEN VAN DE SLECHTERE STRATEN VAN AMSTERDAM (VOLGENS POLITIE RAPORTEN), MAAR ALS IK ME VOORSTEL DAT IK EN MIJN BUURTBEWONERS IN EEN HOFJE ZOUDEN BEGINNEN DAN LIJKT ME DAT EEN INTERESSANTE UITDAGING. IK DENK DAT IK WEL VAN HOFJES MATERIAAL GEMAAKT BEN.

HOE ZOU EEN HOFJE MOETEN ZIJN.

MIJN HOF IS AAN DE BUITENKANT VIERKANT OF RECHTHOEKIG, EN AAN DE BINNENKANT ROND. HET RECHTHOEKIGE ZORGT ERVOOR DAT HET HOF PAST OMGEVING EN DE RONDE VORM AAN DE VOOR DAT ER EEN SOORT VAN GEZELLIGHEID IS, NIEMAND WOONT IN HET VERDOM HOEKJE. OOK ZORGT DEZE VORM ERVOOR DAT ER VERSCHILLENDE NAMEN EN VORMEN HUIZEN ZIJN WAT DIVERSE MENSEN AAN ZAL TREKKEN.

16 HUIZEN. UIT HET EERSTE GESPREK MET PETER LEERDE IK DAT 16 EEN BEHAPBAAR AANTAL IS VOOR MENSEN OM SAMEN TE WERKEN. ALS DIT GETAL HOGER WAS GEWEEST HAD IK MEER HUIZEN GEKOZEN WANT IK HOU VAN GROEPEN MENSEN.

AANDACHT EN DUURZAAMHEID. ZORGZAAM GEBOUWD OF VERBOUWD. GEEN ARCHITECTONISCH HOOGSTANDJE MAAR EEN GEBOUW DAT IS GEMAAKT MET DE BEWONERS IN GEDACHTEN. MET AANDACHT GEKOZEN MATERIALEN EN GEEN 20 JAREN-PLAN BOUWWERK MAAR IETS WAT IN PRINCIPE EEUWEN KAN BLIJVEN STAAN.

ALS TIJD EN AANDACHT IN DE DINGEN ZITTEN ZULLEN MENSEN HIER OOK TIJD EN AANDACHT AAN GEVEN

AANTAL MENSEN NATUURLIJK BELOOP NAAR AAN LEIDING VAN HET AANTAL HUIZEN. EEN GESCHIKTE GROEP. ER MOET EEN GOED INTRODUCTIE FORMULIER KOMEN VAN WAARUIT EEN INTEGER GESPREK KAN ONTSTAAN WAT 'BLOOT ZAL LEGGEN OF MENSEN DAADWERKELIJK OPEN STAAN OM SAMEN TE LEVEN.

NIEMAND KAN ZONDER DAGLICHT, DUS ER ZIJN ZOVEEL MOGELIJK RAMEN.

ER IS EEN ZORGZAAM ROMANTISCHE TUIN DIE ER ELK SEIZOEN ANDERS UIT ZIET, ZOALS PETER MIJN ONDERBUURMAN DIE ZOU MAKEN. HIJ WEET ALLERLEI VOGELS EN INSECTEN NAAR ZIJN TUIN TE LOKKEN DOOR DE JUISTE PLANTEN NEER TE ZETTEN. ER ZIJN ALLERLEI HOEKJES MET BANKJES OM EEN WIJNTJE TE DRINKEN OF TE LEZEN EN IN HET MIDDEN IS EEN VUURPLAATS! VUUR!

EEN DEMOCRATISCH GEKOZEN BESTUUR

ER HOEVEN GEEN REGELS VAN TE VOREN OPGESTELD TE WORDEN. HET GAAT VOORAL OM OM UIT TE VINDEN OF MENSEN DAADWERKELIJK SAMEN WILLEN LEVEN. ALS DAT ZO IS WIJST HET VAN ZELF UIT WAT DESBETREFFENDE HOFJE NODIG HEEFT.

50 A 60 m²

3 KAMERS

STAD

VOORDAT IK AAN DIT PROJECT BEGON WAS MIJN HUUR

HUREN ZORGT VOOR EEN FLEXIBELE DOORSTROMING

POORT 'S NACHTS OP SLOT. OVERDAG OPEN.

BEELD VAN EEN HOFJE EEN HELE GROTE RONDE POORT; EEN GANG DAAR ACHTER MET MUREN VAN KLEINERE BAKSTEENTJES DAN ZE TEGENWOORDIG PRODUCEREN. ALS JE DE GANG UITSTAPTE KWAM JE TERECHT IN EEN SOORT SPROOKJESTUIN. ALLEMAAL TEGEN MOOIE HUISJES HADDEN DAAR HUN VOORDEUR. IK ZOU DAAR DOLGRAAG WILLEN WONEN. NU WE EEN HELE TIJD VERDER ZIJN EN IK VANALLES GEDACHT EN BESPROKEN EN GELEERD HEB OVER HOFJES, OMSCHRIJF IK EEN HOFJE EEN STUK SIMPELER

'EEN GROEP WONINGEN RONDOM EEN GEZAMENLIJKE BINNENTUIN'

HET BELANGRIJKSTE ASPECT VOOR HOFJES VAN NU IS SOCIAAL CONTACT, SAMENWERKEN EN ELKAAR HELPEN WAAR NODIG.

J: Mijn hofje

19J

22J

20J

Waarom zou ik in een hofje gaan wonen?

Dennis Lohuis

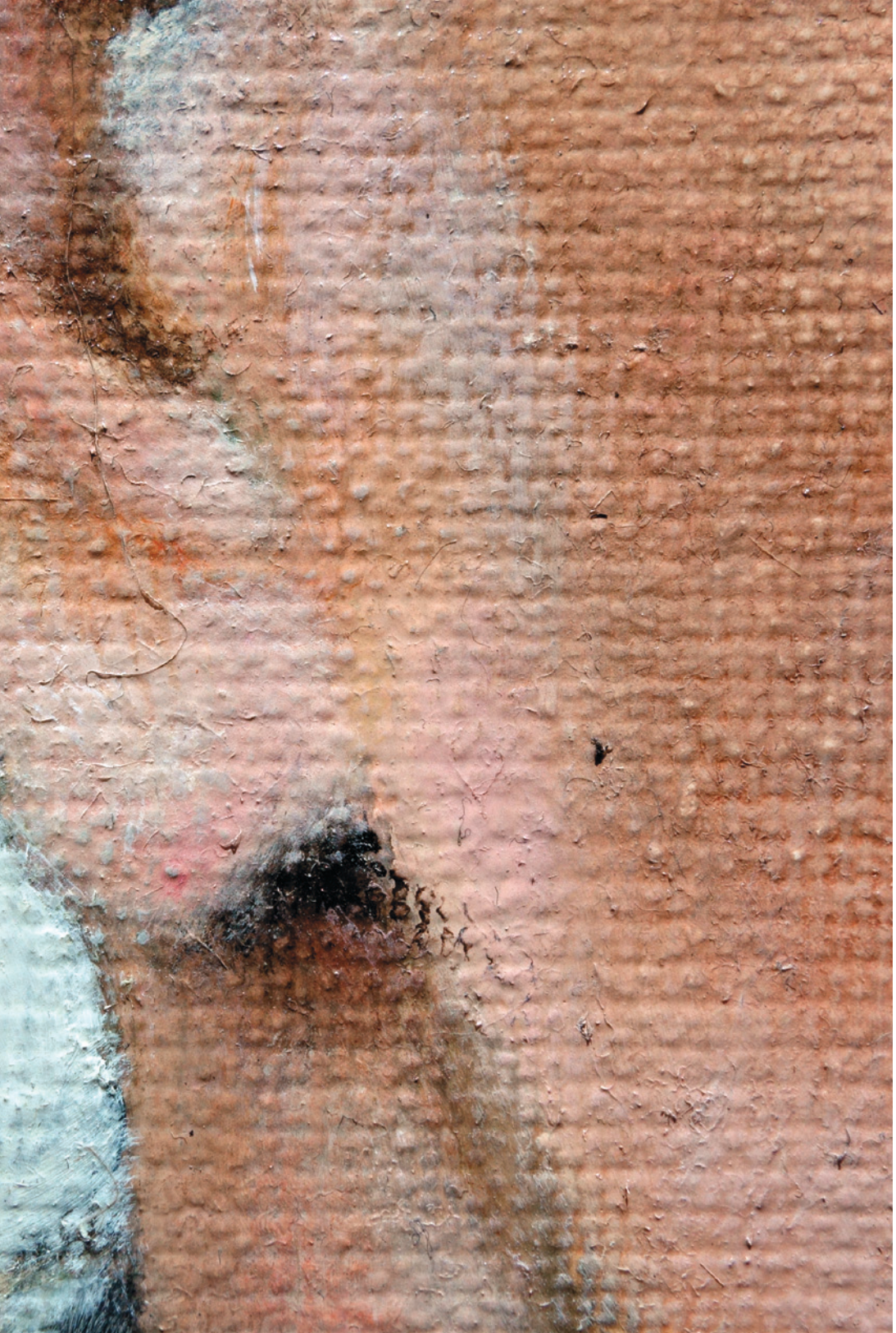
Portret als gespreksvorm
Dennis Lohuis was op twee manieren betrokken bij het onderzoek. Enerzijds werd hij voor het project van Marieke van Diepen geïnterviewd als (alleenstaande) potentiële hofbewoner. Anderzijds was hij als schilder aanwezig bij de gesprekken die Peik Suyling en Sander van der Ham voerden met regenten van het hofje Codde en van Beresteyn en Daan van den Briel, regent van het Venetiaehofje en tot najaar 2013 voorzitter van het Landelijk Hofjesberaad. Hij heeft beiden geportretteerd.

Waarom een hofje?
Tijdens de interviews met Van Diepen ging hij op zoek naar het antwoord op de vraag 'waarom zou ik in een hofje willen wonen?' Wat hem daarbij vooral fascineerde is de rol van de bevoogding. Bevoogding staat wat Lohuis betreft niet voor een contract – een reeks van regels en geboden. Hij ziet in bevoogding in de eerste plaats de belichaming van menselijke 'waarden voor het leven': een gedeelde ideologie. Wat hem vooral aanspreekt daaraan is het 'ergens bij horen', het deel uitmaken van een groter geheel. Net als meer jonge mensen mist hij in zijn huidige leven een zekere vorm van verbinding. Het idee van wonen in een '21e-eeuws hofje' lijkt hem een aantrekkelijke manier om aan dat gemis invulling te geven. In welke vorm? Dát is hij nog aan het uitvogelen.

Persoonlijke dialoog
Niettemin heeft hij geprobeerd de eigenschappen die volgens hem het begrip bevoogding zo betekenisvol maken te vangen in het tweeluik dat hij schilderde van Iesje Vermeulen en Daan van den Briel. Lohuis beschouwt zijn portretten als zijn persoonlijke dialoog met het tweetal. Met kwast en verf ging hij op zoek naar wat hun rol van regent precies inhoudt. 'Er zijn' en 'ruimte bieden' – dat zijn de twee overkoepelende eigenschappen die Lohuis in hen ziet. In het portret van Vermeulen komen vervolgens de begrippen en eigenschappen 'inspiratie', 'huiselijkheid' en 'verzorgend' naar voren. Uit het portret van Van Briel straalt in de eerste plaats 'rust', 'betrouwbaarheid', 'humor als omgangsvorm' en 'op de achtergrond aanwezig'.

Portretschilderen is voor mij een bijzondere manier om met mensen in gesprek te raken en onderwerpen uit te diepen. De traagheid en intensiteit, samen met een soort milde confrontatie – wederzijds – die portretschilderen met zich meebrengt, creëren omstandigheden die je anders in gesprekken maar zelden krijgt. Ik heb portretten geschilderd van regenten Iesje Vermeulen en Daan van den Briel, tijdens gesprekken over 'enige vorm van bevoogding'. De gesprekken hebben me aan het denken gezet over de werking en de betekenis van bevoogding. Niet alleen tussen regent en bewoner van een hofje, juist ook tussen bewoners onderling. In diezelfde periode werd ik als alleenstaande, potentieel hofjesbewoner, ondervraagd over hoe zo'n hofje er voor mij uit zou moeten zien: hoe groot moet een woning zijn, met wie wil je er wonen, wat ben je bereid te delen en wat hou je voor jezelf? Deze vragen hebben een dieperliggende vraag blootgelegd: wat moet er met mij gebeuren wil ik hofjesbewoner worden?

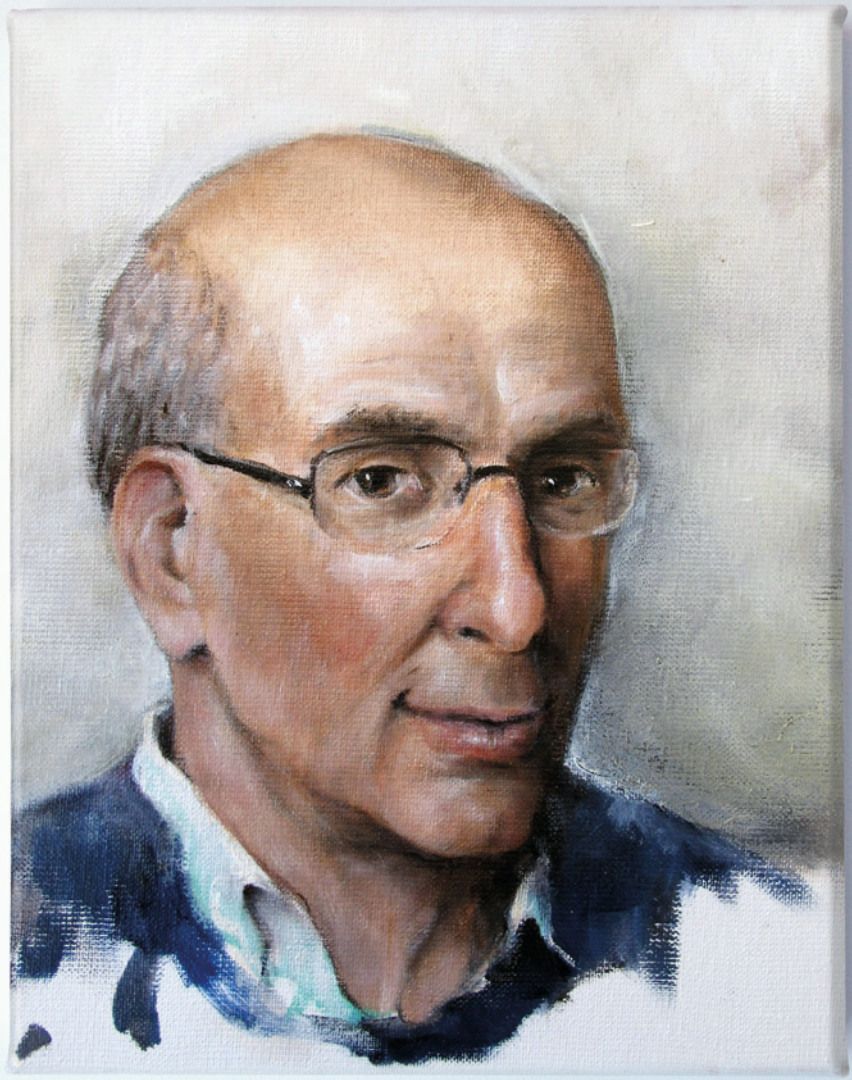

Of liever: wat zou voor mij de reden zijn om in een hofje te gaan wonen? Ik leef alleen, ben alleenstaand, of hoe je dat ook maar wil noemen. ‘Single’ is ook zo’n woord, alhoewel ik m’n status voor mezelf eigenlijk nooit op deze manier bestempel. Zo feitelijk en voldongen voelt het niet. Het is zo, omdat het niet anders is. En op zich bevalt alleen leven me best. Ik heb voldoende vrienden om me heen, heb een goede band met m’n familie (die weliswaar op afstand woont), woon lekker centraal in de stad en als ik er behoefte aan heb, is er meestal wel iemand in de buurt om wat mee te doen. Ook op praktisch vlak red ik me wel: ik ben redelijk handig, niet bang aangelegd, etcetera. Maar hoe meer ik dit soort dingen opsom, hoe meer me het gevoel bekruipt dat ik ergens omheen draai. En juist daar steekt ‘enige vorm van bevoogding’ de kop op. Wat wonen in een hofje voor mij zou betekenen, is het gevoel ergens bij te horen. Onderdeel te kunnen, willen en durven zijn van een groter geheel. Iets als bevoogding

speelt daarbij een cruciale rol, maar kan best andere vormen aannemen. Ik zie het vooral als een externe factor, die intern, onderling – tussen mensen – verbindingen creëert, iets tot een geheel maakt. Ongeveer zoals een magneet dat op afstand ook met ijzerdeeltjes doet. Bevoogding kan iets als een gedeelde ideologie zijn, een gezamenlijke mentaliteit, en je kan het creëren in de ontwikkeling van nieuwe hofjes; zolang het maar verbonden is aan menselijke waarden. Een aantal van die waarden brachten Iesje en Daan tijdens het portretschilderen onder woorden. De portretten zijn min of meer de verpersoonlijking geworden van deze waarden. Er zijn & ruimte bieden, inspiratie, we zorgen ervoor, rust & betrouwbaarheid, humor als manier om met dingen om te gaan: het komt wel goed.

Niets is wat het lijkt...
Sander
Peik
Sarah
Dennis
Jeroen
Peter
Marieke

Sarah Carlier

In het project van kunstenaar Sarah Carlier wordt de idylle die het hofje voor veel mensen representeert ontmaskerd. Carlier, die zelf enige tijd in een Haags hofje woonde, was vooral geïnteresseerd in de positie van de mens in deze samenlevingsvorm. Wanneer is men gelukkig? Vertrekpunt van haar onderzoek is een aantal interviews met personen uit verschillende hofjes in verschillende steden. Daarnaast gaf zij de geïnterviewde bewoners (wegwerp)camera's om hun hof op persoonlijke wijze te documenteren.

Ontluisterende ontdekking
De eerste, ontluisterende ontdekking die uit de interviews naar voren kwam is dat de fraaie verschijningsvorm van een hofje geenszins garanties biedt voor een prettige leefsfeer. Sterker nog, in het mooiste hofje dat zij bezocht bleken de verhoudingen tussen de bewoners het slechtst.

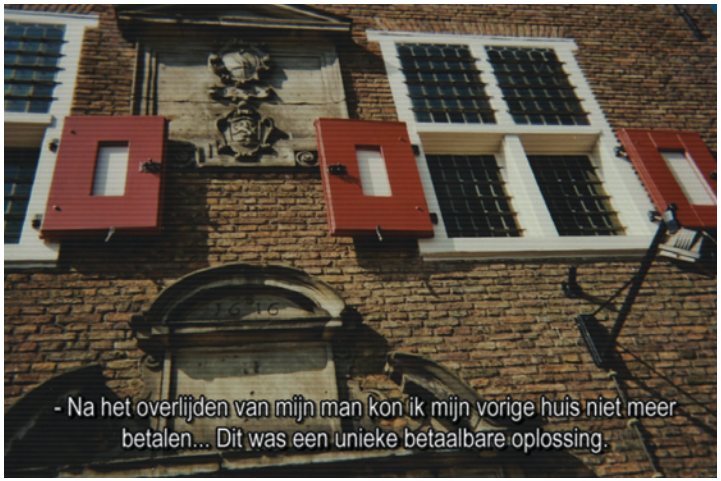
Sociale structuur
Afgaand op de uitspraken van bewoners blijkt het woongenot vrijwel uitsluitend bepaald te worden door de sociale structuur in het hof: de bewonersgroep en de manier waarop zij met de geschreven en ongeschreven regels omgaan. Uit de gesprekken kwam ook naar voren dat strikte regels niet alle problemen kunnen oplossen maar veeleer ergernissen lijken op te leveren. Hofjes waar men bij conflicten in een meer open dialoog met elkaar naar oplossingen zoekt laten een meer harmonieuze sociale structuur zien. In hofjes waar men op voordracht van zittende bewoners wordt geïntroduceerd lijkt de bewonersgroep bovendien hechter dan in hofjes waar iedereen zich kan inschrijven. Wat Carlier verder opviel is dat, gevraagd naar hun motivatie om in een hof te wonen, een groot aantal geïnterviewden als eerste noemde dat ze op deze manier goedkoop kan wonen. Het ideaal om samen te wonen met andere mensen kwam voor hen kennelijk pas op de tweede plaats.

Liever gemengd
De belangrijkste conclusie die Carlier uit haar onderzoek trekt is dat bewoning door enkel vrouwen boven de vijftig, hetgeen vele hofjes kenmerkt, vandaag de dag niet (meer) goed werkt en dat een gemengde samenstelling van bewoners – met gezinnen en alleenstaanden, jongeren en ouderen – gewenst is voor het goed functioneren van een hof.

Niets is wat het lijkt
deel 1

- Ik hou erg van architectuur, de rust en de stilte.

- In de ochtend kun je hier vogels horen fluiten. Dat is erg bijzonder
hier in het centrum van Den Haag.

- Na het overlijden van mijn man kon ik mijn vorige huis niet meer betalen... Dit was een unieke betaalbare oplossing.

- Toen ik de tuin voor het eerst zag, was ik op slag verliefd.

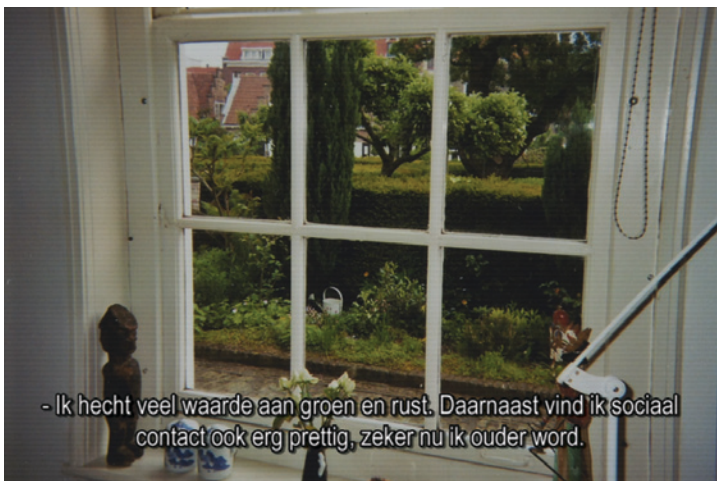

- Als ik op de fiets zit en ik ga terug naar het hofje, dan krijg ik hart-kloppingen en voel ik stress opkomen.

- Overdag voel ik mij meer eenzaam dan 's avonds, want dan heb ik mijn tv.

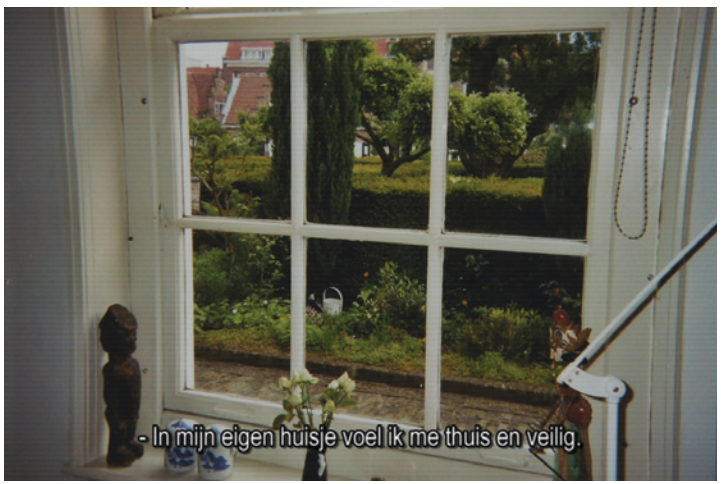

- Ik spreek uit ervaring dat je hier erg moet letten op
wat je doet of zegt.

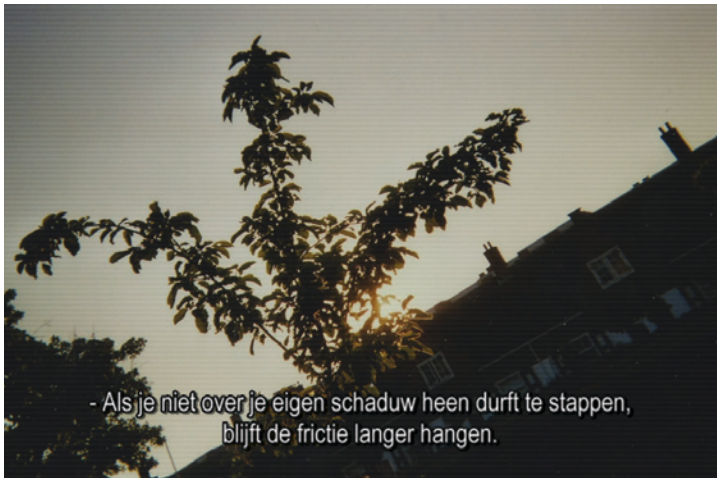

- Niets gaat vanzelfsprekend hier.

- Met enkele bewoners heb ik goed contact...
Maar dat is het dan ook.

- Ik hecht veel waarde aan groen en rust. Daarnaast vind ik sociaal
contact ook erg prettig, zeker nu ik ouder word.

- Je kan hier altijd heerlijk zitten als de zon schijnt.

- In mijn eigen huisje voel ik me thuis en veilig.

- Als je niet over je eigen schaduw heen durft te stappen,
blijft de frictie langer hangen.

- Een vrouwengemeenschap zoals hier is echt niet gezond...
Ik zou het véél beter en fijner vinden als er ook mannen mogen wonen.

- Het zou veel beter zijn als ik mezelf beter psylogisch zou kunnen
weren... Maar ja, daar ben ik niet zo goed in.

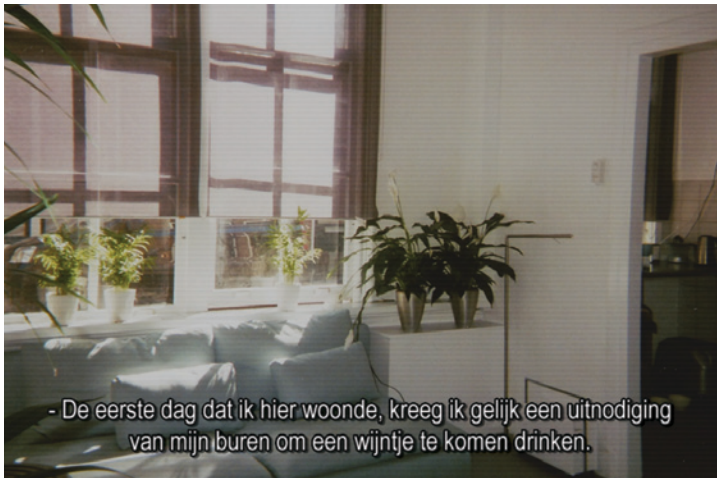

- Als ik meer geld had dan zou ik hier waarschijnlijk
niet blijven wonen.

Niets is wat het lijkt
deel 2

- Erg bijzonder om op een plek te wonen waar zowel
het heden als het verleden aanwezig zijn.

- Toen mijn relatie ten einde liep had ik snel een goedkoop
huisje nodig waar ik op mezelf kon zijn.

- De eerste dag dat ik hier woonde, kreeg ik gelijk een uitnodiging
van mijn buren om een wijntje te komen drinken.

- De huizen zijn slecht geïsoleerd en er is sprake van
achterstallig onderhoud.

- Ik kom erg graag thuis hier.

- Het hofje voelt als een oase in de turbulente Schilderswijk.

- Er is hier een soort van onbesproken regel dat we allemaal re-
specteren... Als je geen behoefte hebt om te praten dan word je
daar niet voor uitgesloten of gediscrimineerd.

- Een warme deken...

- Soms komen hier jonge verliefde koppeltjes uit de buurt zoenen.
Erg schattig.

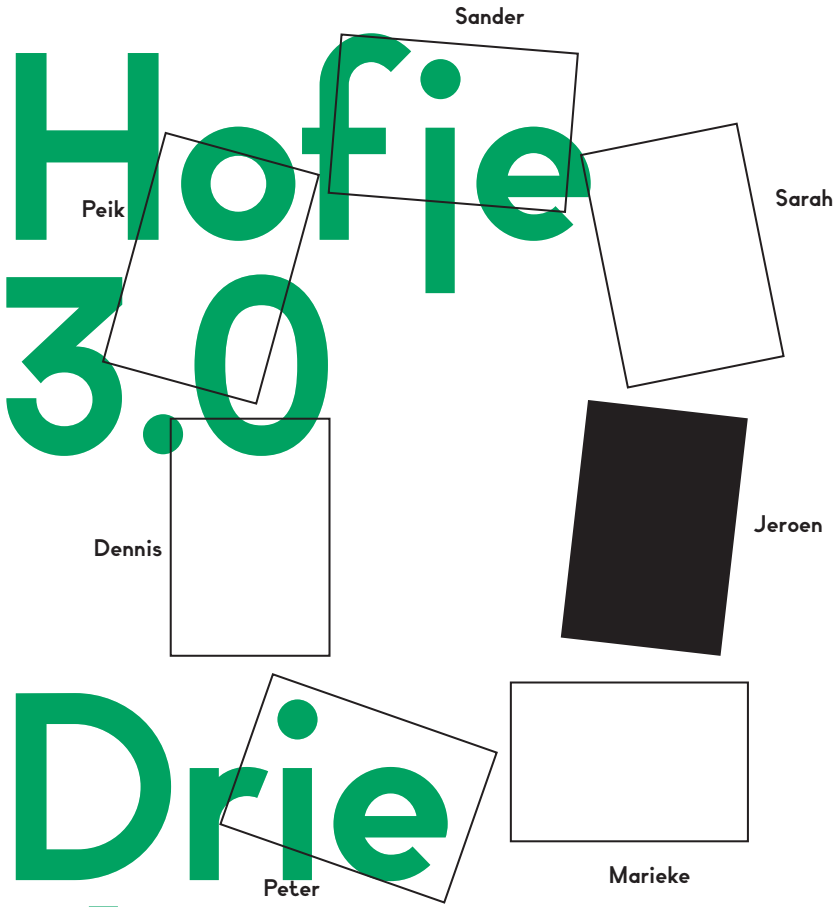

- De mensen in het hofje hebben me juist uit mijn eenzaamheid
geholpen toen ik hier kwam wonen...

- De mix van mensen; studenten, moeders met kinderen, alleen-
staande ouderen en jongeren, mannen en vrouwen...
Vind ik erg leuk.

- Conflicten zijn er af en toe, maar dan praat je het uit, toch?

Hofie 3.0

Drie dialogen

Jeroen van Mechelen

De broncode van het Hofje
De opgave om een hofje van de 21e eeuw te ontwerpen schuilt niet zozeer in de ontwikkeling van een nieuwe typologie, alswel in het ontwerpen van een nieuwe architectonische software.

Wat je doet is wie je bent
Voor Van Mechelen is duidelijk dat de oorspronkelijke aard van het hofje – de charitatieve doelstelling – niet langer een vanzelfsprekend vertrekpunt is. Nu mensen meer individualistisch ingesteld zijn stelt hij een wederkerige woonvorm voor. Uitgangspunt is dat bewoners iets voor elkaar kunnen en willen betekenen; zij hebben een gezamenlijk doel. Volgens de architect profileert de moderne mens zichzelf door wat hij doet. De identiteit in een hof zou dan ook moeten worden bepaald door een gemeenschappelijke activiteit, zoals die vroeger in de zogenoemde gildehofjes ook bestond.

Transformatie
Daarnaast voegt Van Mechelen een extra dimensie toe aan de opgave: hergebruik. Met de huidige leegstand van gebouwen en bevolkingskrimp in het vooruitzicht ligt het immers voor de hand dat er nauwelijks meer nieuw gebouwd zal worden en dat ontwikkelingen van nieuwe hofjes met name transformaties zullen betreffen. Een tweede probleem, dat in elk geval op de korte tot middellange termijn speelt, is dat de huizenmarkt 'op slot' zit waardoor meer mensen gedwongen zijn in hun huidige woning te blijven zitten. Terwijl met name door de vergrijzing er een groeiende groep mensen is die verlangt naar een andere woonvorm dan de traditionele eengezinswoning, het appartement of het verzorgingshuis. Allemaal zoeken zij een meer beschutte woonomgeving mét de mogelijkheid tot sociale interactie (en eventueel met zorg). Transformatie van bestaande woningen tot hofstructuren ligt daarom voor de hand.

Urban apps
Het idee is om deze nieuwe hoven te ontwikkelen met behulp van urban apps. Bewoners kunnen deze downloaden en zich hiermee bij een hofjesproject in hun wijk of buurt inschrijven. Daarbij kiest men voor een specifieke functie als invulling van 'de bron' – dit kan een fietsenmakerij zijn, een winkel, een crèche, een psychologisch hulppunt enzovoorts. Uitgangspunt is dat de toekomstige bewoner op enige manier bijdraagt aan deze extra functie. De winkel / werkplaats / crèche krijgt vervolgens zijn plek op de plaats van de traditionele poort, waar buurtbewoners er ook van kunnen profiteren. Met deze moderne 'gildehofjes' worden bestaande wijken verrijkt met nieuwe functies.

Geluk moet je maken
Zo ontstaat een beschermde woonomgeving op basis van gelijkgestemdheid die niet zozeer gaat over de bewoners zelf alswel over hun fascinaties. Want volgens Van Mechelen is het belangrijk geluk los te koppelen van de woonvorm; je moet vooral iets dóen waar je gelukkig van wordt. Gelijke leeftijd is daarbij voor geen van de huidige maar ook van toekomstige hofbewoners een selectiecriterium, zo is gebleken in de vele gesprekken met hen. Dit blijkt ook uit de volgende gesprekken van 3 geïnteresseerde vrienden, die hun ideeën over het zelf samen te stellen hof bespreken en daarvoor de UPP - de app die als een virtueel hofje werkt - gaan inzetten.

Marjan en Tineke, respectievelijk weduwe en gescheiden, oud directie-secretaresse en oud-lerares Engels, vriendinnen, eind 50 en begin 60, nu in jaren '70/'80 wijk, willen beiden weg uit hun woning (niet uit de wijk), tenzij anders wonen mogelijk is. Zij bespreken het krantenbericht over het Hofje 3.0 van Studio JVM en zoeken medestanders via de leesclub.

M: ...wil je suiker?

T: Heb jij de krant gelezen vandaag?

M: ...alleen de voorpagina, hoezo?

T: Er stond echt iets voor ons in, op pagina 3. Een gepensioneerde dame begint een hofje in een oude school! Het kan dus gewoon!

T: ... nou ja, inderdaad! Daar hebben we het zo vaak over gehad; hoe moet het nu met ons over 5 jaar?

M: Nou zo dus! Je moet het even lezen, het is een mooi voorbeeld. En wij zijn zeker nog zo kwiek, nota bene zijn we 15 jaar jonger dan zij!

T: Ze is nog mensen aan het verzamelen, zullen we intekenen?

M: Maar met wie kom je dan allemaal in zo'n hofje? Je zou dat toch eigenlijk met meer bekenden uit de buurt willen? Alphen is mij dan weer te ver en onbekend.

T: Aan wie zouden wij dan denken?

M: Vrienden meer dan buren hoor en geen familie!

T: Ik denk het ook, gewoon, een beetje vlotte gezonde types, net als wij, met veel initiatief en er een beetje voor elkaar zijn. Thuiszorg van de overheid hoeven we tenslotte niet meer op te rekenen. En voor mij geen bejaardentehuis hoor, en ook geen aanleun- of kangoeroewoning, haha...

M: Het lijkt inderdaad wel leuk zo met z'n allen, maar als je persoonlijk geen aansluiting hebt dan is het eigenlijk ook een dreigend sociaal isolement.

T: Voor elkaar zorgen doe je toch makkelijker als je elkaar graag mag, of als je in beginsel al wat deelt met elkaar. Al die verpleegsters lijkt me uiteindelijk ook zo anoniem. Het moeten eigenlijk gelijkgestemden zijn, niet té dichtbij, maar je moet gemakkelijk samen dingen kunnen doen. 't Is tegenwoordig toch een beetje: wat je doet is wie je bent, toch?

M: En ik blijf toch wel graag in de buurt, met al de contacten die je jarenlang hebt opgebouwd; de buurtwinkel, zo dicht bij het bos waar we nu zitten. Lekker rustig, maar wel zo met de tram naar Den Haag... Trouwens, wie krijgt zijn huis nu nog verkocht, voor een beetje prijs, ik schiet er al flink bij in, en ik woon hier al een poos.

T: Het lijkt me zo leuk om met meer mensen voor meer mensen te koken, misschien ook wel voor de kinderen die anders zo slecht eten, nou, dat zijn er een hoop hoor Marjan, je moet ze de kost geven... haha, nou ja, de lunch dus. Er komen misschien ook wel mensen in de situatie dat ze eigenlijk zelf niet meer kunnen koken toch? Met velen hoeft zo'n maaltijd dan niet veel te kosten.

M: Klopt, en om van die gescheiden vaders en moeders maar niet te spreken, die hebben al helemaal geen tijd meer om dat allemaal te doen; ik zie een riante aanvulling op ons AOW!

T: Als we nu nog wat honden uit de buurt verzamelen om mee te gaan lopen dan hebben we ook nog genoeg beweging op onze oude dag! Ik zie eigenlijk alleen maar voordelen. Hoe noemde Willem Alexander het ook al weer in zijn eerste troonrede? Van verzorgingsstaat naar participatiestaat...
Dit is precies het model ervoor!

M: Als mensen dit horen komen ze allemaal bij ons in de wijk, dan zullen we dat grut eens opvoeden!

T: Kan jij ook de oude hobby weer oppakken Marjan, die koters hebben vast ook gaten in de broeken, sokken, maillots....

M: Ja dank je, dat heb ik wel genoeg gedaan in mijn leven, al vond ik het eigenlijk best wel leuk....

M: Het is natuurlijk ook zo dat je met deze dingen weer midden in het leven komt te staan. Je mag er natuurlijk geen geld voor vragen want dan ben je voor de belasting meteen een OZP-er: een oudere zelfstandige zonder personeel!
Maar je kan er wel wat voor terugvragen: dat ze je boodschappen een keer doen, dat ze je even in het snotje houden als je ziek bent of met een zere enkel zit.
Op je kinderen kan je tenslotte niet altijd rekenen want die zitten weer ruim een uur rijden hiervandaan.

T: Zo is het, en het lijkt me ook wel gezellig. En eerlijk gezegd zie ik enorm op tegen die pensioentijd, het voelt voor mij soms een beetje als een afgrond. Leuk idee hoor, dagje naar hier en een dagje naar daar, maar iedere dag?
Dat gaat me financieel niet lukken en het lijkt me vreselijk om niet meer in contact te komen met je omgeving hier omdat je ineens niet meer nuttig bent....

M: Je hoort dat inmiddels zo vaak dat je niet meer meedoet als je ... niet meer meedoet...

T: ...spijker op z'n kop Marjan, ik teken in hoor. Moet dat via die app die je liet zien?

M: Ja, de UPP heet-ie, via die app kan je jouw nieuwe hofgenoten uitnodigen.

T: Gaan we doen, maar eh... hoezo UP dan?

M: Engelse afkorting, Urban Programmatic Plugin, vertaald als Stedelijk Programmatische Plug-in. Het is eigenlijk een aanvulling op voorzieningen tussen bestaande woningen. Echt interessant voor de buurt en de bewoners, Jong en oud!

T: Ik heb ze geloof ik al wel gezien hoor, die hofjes, ze staan gewoon hier in de buurt. Ze zijn wel heel groot hoor, en d'r wonen ook gewoon gezinnen.

M: Neee, je bedoelt die nephofjes, nou ja, -hoven. Dat zijn eigenlijk gewone eensgezinswoningen in een kringetje, gewoon met een achtertuin hoor. Het werkt voor geen meter. Er zit echt helemaal niemand in, in die centrale tuin daar...voelt totaal verlaten en onveilig. Niemand praat met elkaar!

T: O nee, dat lijkt me geen goed voorbeeld. Dat gaan we anders doen!

M: Zijn er al initiatieven waar we uit kunnen kiezen?

T: Gaan we nu zien! Hij is gedownload inmiddels.

M: Heb je nog een kop thee, dan gaan we ervoor zitten, spannend!

T: Geef je kopje maar...

M: Wat zou jij graag inbrengen als activiteit? Koken, kledingreparatie? Honden uitlaten?

T: Iets waarmee we ons makkelijk kunnen mengen met de mensen in de buurt. Hier nog een thee. Eens kijken, installeer app? Oke, drukken maar hè?

M: Nou, daar gaan we...

Floris, Eva en Willemijn, twintigers, net klaar met studie(s) in Amsterdam, jeugdvrienden, geen vaste relatie(s), zoeken eenvoudige woning, met mogelijkheid tot buurtintegratie. Hebben de App ontdekt, en proberen zich voor te stellen hoe zij de juiste mensen benaderen.

Yo! Flo, nieuwe app gezien in de store? De upp! Is dope!

Hoezo

Voor woonruimte!

Hallo!, Is niet voor vinden, maar zelf maken!

Haihai, Wil hier, snap 't nie

Voor in alle leegstand; kan je zelf een groep kiezen en een hofje maken!

Activiteiten kiezen?!?

Moet je daar ook werken dan?

Nee, je moet het relaxed zien, download ff die upp, Dan snap je het zo

Ah, interesses delen met buren ipv sociaal leven (en overlast)

Maar eh upp

Ja download em nou maar

Tis gratis Wil. Upp is 'urban programmatic plugin'

Een wat?

Niet alleen gewoon wonen maar ook diensten voor de buurt: die participatiemaatschappij weetjewel

Participeren? Met wie?

De buurt, want andere hofjes in de buurt hebben dan weer andere activiteiten zoals een moestuin, een werkplaats of een atelier, of een huisdierenopvang

Hallo, ik ga echt niet schoffelen of kattenbakken schoonmaken

Een leenhond! Ideaal om te joggen!

Nee maar je kan ook breien of buurtbibliotheek zijn

Ja, da's leuk, breien :(

Ik vind 't lachen, wat gaan we doen? Ik wil een Partyhofje :d

Ja lekker, als we zelf willen slapen *_*

Volgens mij is het inderdaad juist tof, als je zelf maar ook de buurt er iets aan heeft zoals een filmhuis altijd al willen doen

Krijgen we dan niet enkel die alleenstaande kerels uit De wijk hier dan?

Hallo! Geen porno

Jammer ;(

Is vijftig tinten al verfilmd

Hebben we een huis vol lindalezeressen

Interessant :-p, inschrijven dus

Flo!

Iets met urban farming , of een speeltuin, word ik heel vrolijk van! Misschien wel expo's organiseren, Leuk

Waar dan? Niet in een vinex toch?

De vinex is wel een goede markt om in bij te klussen

Niemand nog een baan toch

Overmorgen gesprek, 1 vd 75 pffff

Er staan ook echt heel veel toffe kantoorpanden leeg, Die je onwijs kan pimpen. Ik zag een plan van een vriend (architectje); helemaal cool! Van die patio's, tuinen, en hele grote gezamenlijke ruimtes binnen

Ik zit niet graag aan de snelweg hoor

Staat echt een topper leeg in oost, midden in een woonwijk; nu zelfs antikraak

Klinkt goed, maar met wie moet je dat dan oppakken?

Kijk naar die app! Kan je droog oefenen, stap voor stap

Niks droog, wil een zwembad! Helemaal melrose Place: poolparties!

Melrose Place, zóóó vorige eeuw

Poolpartypaviljoenprivéles

Inderdaad erg Melrose Place... Dûh!

Ok komt-ie...Jullie kiezen... Internetcafé, bloemenstal, dierenopvang, kinderopvang, tuinieren, reparatiecafé, werkplaats, visvijver, moestuin, speeltuin, bibliotheek, ruilcafé, leengereedschap, gym, massagesalon, zwembad, therapieruimte, modelbouwclub, breiclub, fietsenmaker, kookclub, wasserette, computerles, botanische tuin, wijnproeverij, moet ik doorgaan?

Ok,ok, genoeg te doen, maar dan krijgen we eigenlijk een lokale ruilhandel, kunnen we de oma's uit de buurt onze kleding laten maken, en de opa's onze fietsen! Haha! En gratis managementlessen van andere werklozen

Ok, ik ben om! Hoeveel mensen/huizen

Tussen 12 en 15 = ideaal

Zoveel vrienden heb jij niet Flor ;-)

Leuk Wil, je snapt het nog niet, juist geen vrienden, Gelijkgestemden

Dan wordt het ook geen Melrose Place

Misschien maar beter, 24/7 dronken is ook geen Toekomst

En leeftijd, allemaal 20-30?

Juist mengen toch?

Hoezo?

Nou, ook wat ervaring, mensen die niet altijd weg zijn iemand die kan koken LOL

Goed plan!

En dan in een oud kantoor?

Chill! Ik ga online nu

Ga m'n overbuurman uitnodigen, die is alleen, superleuk en handig!

Ok! Ik ken nog een studiegenootje

Gelijkgestemd ;-)

CU in the upp

Naam? Filmhof?

Sharehouse

Ok, sharehouse wachtwoord Melrose Place

Laterz

Niek en Chris, pensionados. Niek, voormalig docent en nu dirigent, en Chris, voormalig verfwinkelhouder en bijna ex-monnik. Zij zijn al lang bevriend, vroeger beiden getrouwd en buurman, later beiden gescheiden. Niek is hetero en Chris al weer meer dan een half leven homo. Ze delen een hechte culturele vriendschap. Het zijn sociale types, maar niet altijd, en zeker geen cafégangers. Ze bespreken per mail de 'UPP' en krijgen een (relaxed) mediterraan gevoel bij de ideeën die opborrelen als zij zichzelf projecteren in een 'beschouwend' Hofje 3.0.

from: Niek <Niek@KPN.nl>
to: Chris <Chris@hotmail.com>
Onderwerp: Hofjes en Apps

Beste Chris,
Hoe is het met je, en met je knie? Ik hoop wat beter na je pijnlijke val van de kloostertrap. We hebben elkaar weer even niet gesproken. Ik zie ernaar uit dat we dat wat vaker kunnen doen. Schikt het dat ik snel eens langskom? Ik ben komende dinsdag in de buurt, weer met de trein op pad, ik neem aan dat je er bent dan. Of moest je meteen je spullen pakken bij je aankondiging van je afscheid? Ik ben toch wel benieuwd hoe zo'n uittreding uit de orde dan gaat. Het blijft toch een serieuze club in zo'n klooster, maar 9 maanden opzegtermijn lijkt me ook voor hen lang genoeg om aan te kunnen wennen. Weet je al waar je wilt gaan wonen? Dat treinen bevalt me wel, voelt een beetje als een tienertour. Althans, als ik op de verhalen van mijn kinderen afga uit die tijd. Je komt zo in ieder geval nog eens iemand tegen.

Zo sprak ik een jongen die APP's maakt. Het zijn die miniprogrammaatjes voor op de mobiele telefoon (smartphone). Ik ken het niet en begrijp ook niet direct het nut ervan. Wat wel interessant is, is het verhaal achter deze APP die hij nu ontwikkelt. Het is een idee om gelijkgestemden te kunnen samenbrengen die in een hofje willen wonen. Waar doorgaans enkel op sociale situatie (alleenstaand, vaak vrouw) en inkomen (bijstandsniveau) geselecteerd wordt. Het gaat dan voor hem ook niet over de historische charitatieve hofjes, onder het bestuur van regenten, maar over hofjes die door burgerinitiatief tot stand komen. De gemene deler is dan niet het inkomen of sociale status, maar de activiteit die mensen samen zouden willen delen, zoals een timmerwerkplaats, een muziekkamer, een moestuin of een leesclub. Ik vond het nogal interessant klinken omdat het niet zozeer gaat om gelijke leeftijd of het idee van een woongroep, maar juist om gedeelde interesse. Zeker het overwegen waard voor mij, wellicht ook voor jou over 3/4 jaar?

Het deed me denken aan de Gildenhofjes van vroeger, wat mij altijd een mooi gebeuren leek. Van die aan elkaar gegroeide huizen in de oude binnenstad, waartussen alle smeden, slagers, leerlooiers, timmerlieden en bakkers samenwerkten en ook weer jonge mensen opleidden. De jonge heer in de trein maakte een mooie analyse van deze nieuwe versie van het Hofje. Hij zei: 'De kern van het hofje schuilt 'm eigenlijk in de de aanwezigheid van de poort en de bron'. Of die poort nu een hofje afsluit of juist verbindt met de omgeving, en of de bron nu een pomp is of de bleek, of wellicht een fietsenmaker, dat maakt eigenlijk niets uit. Het gaat erom dat deze elementen bruggen tussen mensen kunnen slaan. Laat ieder nieuw hofje zijn eigen poort of bron kiezen en invullen. Zo wordt een oude wijk wellicht weer gerevitaliseerd. Dan bloedt de boel niet dood.

Ik begreep wel wat hij wilde zeggen. Misschien gaat het in deze tijd met onze huidige welvaart -waarin basale levensbehoeften niet meer het centrale probleem zijn- juist om andere vormen van samenspannen. Ik kan me er zeker wel een beeld bij vormen hoe mensen juist beter samen wonen als ze een gedeelde fascinatie hebben. Ik zou het prettig vinden om samen te kunnen werken aan een botanische tuin, samen muziek te maken of te luisteren (kamerconcerten organiseren) of om gesprekken te kunnen voeren over muziek, literatuur of desnoods de politiek.

Ik vergeet bijna het meesterlijke van het plan te vertellen. Het gaat niet eens om het bouwen van nieuwe hofjes. Er zijn totaal geen ambities om weer nieuwe 'Anton Pieck'-hofjes te bouwen. Herontwikkelen! Dat is het idee! Nogal relevant in deze tijd ook. De reden, zo gaf hij aan, is niet alleen de leegstand van kantoorgebouwen, maar juist ook huizen. Ook die leegstand heeft inmiddels ongelooflijke proporties aangenomen. Er is de komende decennia niet direct behoefte aan meer nieuwe woningen, maar vooral aan andere woningen. Dit komt natuurlijk door de vergrijzing, maar ook doordat er steeds meer alleenstaanden huizen zoeken. Juist in deze woningen en kantoren kunnen de hofjes worden gerealiseerd. Het werkt heel simpel eigenlijk. Groot bijkomend voordeel is dat mensen hun buurt of zelfs hun huis niet uit hoeven. Dat is namelijk waar vooral ouderen tegenop zien. De bestaande open ruimten tussen eenvoudige rijtjeshuizen wil men dan afsluiten met kleine, eenvoudige maar speelse gebouwtjes waarin functies worden gehuisvest die contact maken met de buurt. Dan is er én een besloten woonvorm én een bron (activiteit), én een vormgegeven contact met de omgeving!

Die rijtjeshuizen zelf krijgen zo nodig een scheidingsmuur dwars in het midden van de woning. Met een extra trap erin ontstaat er aan de voorzijde een studentenwoning. Ook zijn er functies voor te bedenken, zoals logeerkamers voor de buurt, drive-in-studio's, een landmarkt of gedeelde kantoorruimte voor de thuiswerker in de buurt. Ideaal om de echte woonwijken meer leven in te blazen en het forenzen te beperken, lijkt mij. Ook sprak hij van aanpassingen als portiekwoningen aan de buitenzijde, een begane grondwoning aan de binnenzijde van het hofje. Ik kan dat niet helemaal beoordelen, maar met zoveel voorbeelden moet er wel iets te maken zijn dat nut heeft.

De architect bij deze transformaties -zo zei hij nog- is hier niet nodig als de geniale masterplanner. Hij of zij is ook veel meer een coach die de plannen van de bewoners stuurt en ruimtelijk laat landen. Informeel en speels noemde hij die gebouwtjes. Ik was erg geïnspireerd door dit idee. Want, Chris, naar mijn mening hebben mensen ernstig behoefte aan overzichtelijkheid, liefst nog die ze zelf kunnen vormgeven. Dit zijn mijns inziens niet alleen de ouderen, maar juist ook jonge mensen. De crisis helpt de mensen nu bij het besef ervan. Kan men eindelijk de 'grootdoenerij voor de buren' loslaten en dat inruilen voor contact met de buren! Het begint eigenlijk allemaal met die APP, waarin mensen elkaar kunnen vinden op interesse en locatie, om zo een goede groep op te bouwen om samen een hofje mee te starten. Die gedeelde functie is daarom zo interessant. Die maakt het mogelijk dat jong en oud mengen! Veel aantrekkelijker dan dat bejaardentehuis toch?

Nou, ik heb lang uitgewijd over dit idee. Maar ik vind het echt wel een optie voor ons! Ik vind het erg prettig om alleen te wonen, maar zo aan de rand van dit kleine dorpje vind ik niet echt aansluiting, zeker niet op het culturele vlak.

Welnu, ik ben heel benieuwd van je te horen. Het lijkt me leuk om snel eens af te spreken, dan kunnen we die APP eens bekijken. Ik mag namelijk een nieuwe telefoon uitzoeken van de KPN. Ik moet dan toch maar zo'n smartphone gaan nemen.

Hou je goed, ik spreek je snel.
Laat me anders nog even weten wat je van dit idee vindt.

Hartelijke groet, Niek

from: Chris <Chris@hotmail.com>
to: Niek <Niek@KPN.nl>
Onderwerp: Hofjes en Apps

Beste Niek,
Leuk weer een brief van je te ontvangen, en ik ben gelukkig alweer goed op de been. Het herstel is me niet tegengevallen, en het voelt weer als een stap in de richting naar 'buiten'. Maar wat je schrijft is een mooi verhaal! Ik heb natuurlijk al wel na zitten denken over waar en hoe ik wil gaan wonen als ik hier uit de orde vertrek. Dit klinkt zeker als een serieuze optie. Aangezien ik straks enkel mijn AOW heb, lijkt het mij een aantrekkelijk idee om, hoe eenvoudig ook, toch iets te blijven betekenen voor mijn omgeving. Ik heb inmiddels wel geleerd dat je met wederdiensten heel goed kan leven en overleven.

Je verhaal van de Gildenhofjes doet me ook denken aan de woonvorm van de Oikos, vroeger de meest gebruikelijke woonvorm in het oude Griekenland. Het is eigenlijk te vergelijken met een meergeneratie-woonboerderij. Een groep mensen, familie maar soms ook vrienden of personeel woonden in een zelfvoorzienende patiowoning. Hier hielden zij een handvol dieren en verbouwden zij het voor hen noodzakelijke fruit en groenten. Slechts enkele producten die zij zelf niet hadden ruilden zij weer met een andere Oikos in de omgeving. Deze mini-staatjes functioneerden zeer goed en hielden ook een goede interactie tussen de verschillende families in de regio in stand. Dat bleek uiteindelijk een netwerk over het gehele land. Zo is het woord Oikos ook de etymologische stam van het woord economie geworden. Dus, als ik het goed begrijp, lijkt mij een samenwonen op basis van een gedeelde interesse of doel een hele plausibele.

Ik denk dat jij het met mij eens bent dat we niet zomaar als in een loterij ergens terecht zouden willen komen met lotgenoten... Je wil tenslotte nog altijd je lot zelf kunnen vormgeven toch? Wat is een man zonder plan? Het lijkt mij namelijk geweldig om samen die botanische tuin te realiseren waar jij altijd zo vol van bent, al is het de vraag of wij die nog enigszins volgroeid zullen gaan

meemaken! Of om die serie kamerconcerten op te zetten, met wel dat andere repertoire. Ik zou bijvoorbeeld ook graag jongeren coachen in het vinden van hun 'ding' zoals ze dat tegenwoordig noemen, wat ik natuurlijk de afgelopen jaren al veel heb gedaan. Het lijkt me dan ook leuk om dat niet enkel met onze leeftijdsgenoten te doen maar juist in een mooie mix van mensen in verschillende levensfasen. Jouw verhaal is een prachtig voorbeeld dat er juist van jongere mensen ook veel te leren valt. Neem alleen al het aspect wat ik zelf nog het meest intrigerend vind aan dit plan: dat het allemaal gerealiseerd kan worden in leegstaande of verouderde gebouwen. Ik krijg een heel ongemakkelijk gevoel bij nóg meer moeten bouwen voor onze generatie, die eigenlijk al verantwoordelijk is voor deze enorme overproductie in vastgoed. Die zogenaamd opgebouwde welvaart bleek toch niet zo stabiel. Geweldig dat de volgende generatie daar dan toch weer oplossingen voor vindt, en dan ook nog mede voor ons! En het gaat dus niet alleen om kantoren op bedrijventerreinen, maar ook om transformaties in de woonwijken van de jaren '60 tot en met het begin van deze nieuwe eeuw! Ik denk ook inderdaad dat gemeenschappen op kleinere schaal de toekomst hebben. Nu, met sociale media, kan je die mensen echt kiezen op gelijkgestemdheid, en niet enkel op directe nabijheid. Daarom is de activiteit als gemene deler ook zo interessant!

Ik zag laatst ook een initiatief van een 'reparatiecafé'. Vrijwilligers repareren van alles voor mensen uit de buurt. Blijkt niet alleen nuttig, maar ook nog gezellig!

Er haken via die APP vast snel mensen aan die vergelijkbare zaken willen delen en opzetten. Een jong persoon die zo'n APP helemaal begrijpt zou al een mooie start zijn! Het zou leuk zijn je te zien over een week of twee, dan gaan we zeker die UPP even proberen!

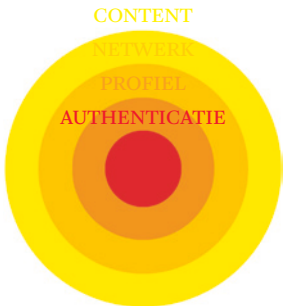
Ik hoor graag of je dan komt!

Groet, Chris!

Jouw UPP (Urban Programmatic Plugin), jouw hof

Je bent wat je doet, de krasse pensionado zoekt participatie en nut

‘IK’

NUT

De ‘gridlock’. De leeggelopen vastgoedbubble en strikte bestemmings-plannen verhinderen een doorstroom in wonen

’50 - ’60

’60 - ’70

’70 - ’80

’90 - ’10

’50 - NU

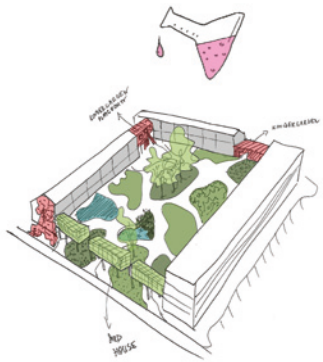

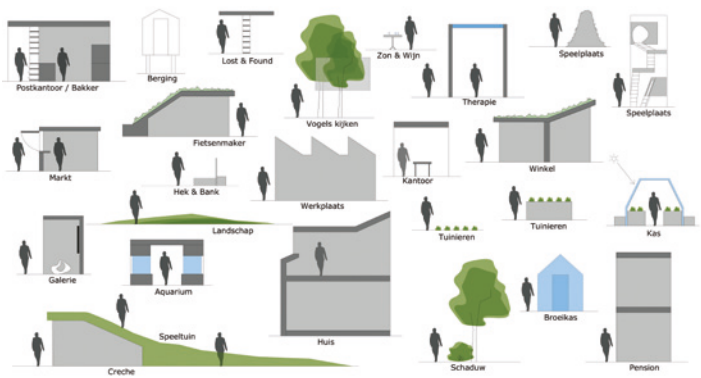
Wijken gebouwd met ieder-voor-zich kapitaal...

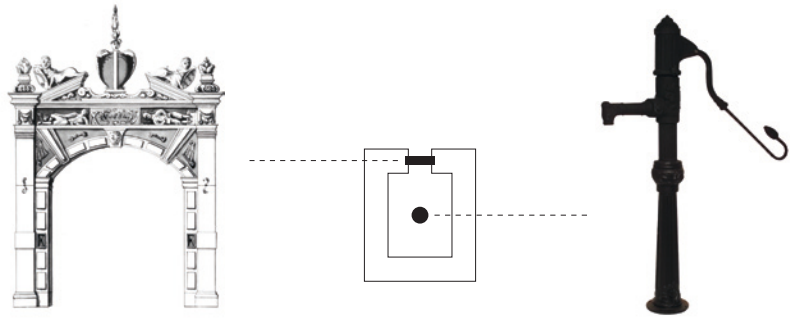
...opnieuw ontsluiten met sociaal kapitaal

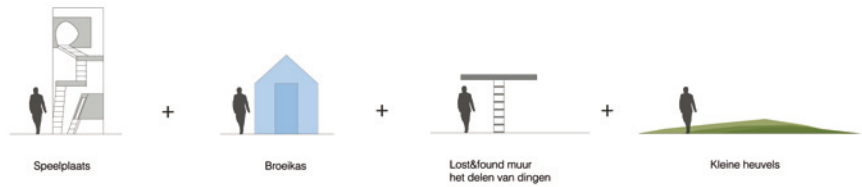
...met een speelse architectuur voor interactie!

Het hofje ontleed: de Poort en de Bron, beide objecten van uitwisseling en interactie

Urban Programmatic Plugin

‘The UPP-effect’

Interactie aan de poort; de Oikos revisited

Interactie in de buurt

‘De bloemkool and beyond’; decennia aan prachtige voorraden met transformeerbaar vastgoed!

’90 - ’10

’50 - NU

Enige vorm van bevoog-ding

Peik Suyling

Als de crux van een succesvol hofje de sociale structuur is, dan is het belangrijk daar meer over te weten. Social designer/ kunstenaar Peik Suyling richtte zijn onderzoek daarom op de geschreven en ongeschreven regels die in een hofje gelden. Hoe werken die precies? Van oudsher zijn het (in liefdadigheidshofjes) de regenten die het hofje besturen. Zij doen dit in de geest van de stichters, vaak al honderden jaren. En op een of andere manier werkt die manier van besturen nog steeds.

Bevoogding van deze tijd
Hoe zou je dat vandaag de dag kunnen organiseren? Om met elkaar samen te leven moet je altijd iets regelen. Puur voor de praktische zaken zijn er 'harde' regels. Maar duurzamer dan de huisregels zijn de leefregels. Hoe die leefregels tot stand komen, hoe ze nageleefd worden – het is een wonderlijk, bijna organisch proces. Jazeker, er wordt ook geklaagd, maar de slotsom is dat men toch vooral heel blij is dat men in het hofje woont. Juist dat fascineert Suyling in de relatie die regenten hebben met de bewoners. Doel van zijn onderzoek is om die bijzondere bevoogdingsrelatie te vertalen naar iets dat past in deze tijd: 'enige vorm van bevoogding'.

De juiste vragen stellen
Aangezien de manier waarop men in een hof woont in de eerste plaats wordt bepaald door de mensen zelf en dus hoogst persoonlijk is, is ook Suyling van mening dat het geen zin heeft een vast 'recept' te geven over welke leefregels een hof al dan niet tot een succesvolle samenlevingsvorm zouden maken. Het gaat erom dat, wanneer men voornemens is met elkaar een hof op te richten, de juiste vragen worden gesteld. Hoe denkt men over een thema als 'geven en nemen'? Hoe star of juist asymmetrisch mag de relatie tussen bestuurder en bewoner zijn? Welke manieren bestaan er om conflicten te beslechten, en er liefst ook nog iets van te leren?

Het begin van zijn zoektocht was het antwoord dat een van de regenten gaf toen Suyling vroeg naar de aard en de betekenis van de bevoogding in deze tijd. Zijn antwoord luidde: Ik zou voor deze tijd liever spreken van 'enige vorm van bevoogding'. Voor Suyling werd deze uitspraak de rode draad voor zijn onderzoek. Want ondanks het feit dat de formele rol van de regenten nooit is veranderd, is de invulling van hun rol dat wel. De bevoogding moet dus ook steeds opnieuw ingevuld worden.

Suyling begon verhalen, anecdotes, ervaringen en inzichten te verzamelen die illustreerden hoe mensen, niet op basis van wetten en regels, maar op basis van leefregels de omgang met elkaar vorm geven. Deze verzameling gebruikte hij ook steeds in de gesprekken en workshops tijdens zijn onderzoek. En uiteindelijk bundelde hij ze in een klein boekje. Hij goot alle verhalen in de vorm van een sprookje. Dit maakt dat de lezer meegenomen wordt in de metafoor die ieder verhaal karakteriseert, en zich eigen gedachten kan vormen. De titel die het boekje kreeg is: 'Vragen – over enige vorm van bevoogding'.

Vragen
over enige vorm van bevoogding

Vragen

over enige vorm van bevoogding

November, het is pestpokken graftakkenweer, de regen jaagt horizontaal langs de ramen van de herberg. Het gezelschap, dat 's middags is binnengestreken, zit aan de stamtafel in de gelagkamer zachtjes te praten. De waard poetst de glazen. Gisteren was het ook al zulk weer en het zal er de komende dagen niet beter op worden. 'Ik kan de tent vanavond wel vroeg sluiten', denkt de waard bij zichzelf, 'ik denk niet dat er nog gasten zullen komen, de laatste boot is al aangekomen'. Hij loopt naar de deur om op slot te draaien.

Maar wacht even - hoort hij iets daar buiten? Het klinkt als voetstappen op het grind. Hij trekt de deur open, kijkt in de duisternis en luistert. Ja, weer dat geluid, en plotseling verschijnt om de hoek van de herberg een rijzige figuur met een lange jas aan. Hij draagt een bril die nat is van de regen. De waard kan zijn ogen niet zien.

'Goeienavond, ik had niemand meer verwacht'. 'Ook goedenavond', zegt de man, 'heb je een borrel voor me?' 'Kom binnen, natuurlijk heb ik een borrel. Wat brengt je hier?' De man geeft geen antwoord. Eenmaal binnen trekt hij zijn jas uit, ontdoet zich van zijn doorweekte schoenen en schuift aan bij het gezelschap aan de stamtafel. Daar valt het gesprek stil, Iedereen kijkt vragend naar de man. Hij kijkt ongeduldig naar de toog: waar blijft zijn borrel?

De oude dame doorbreekt de stilte. ‘Goedenavond heer, wie bent u, wat brengt u hier?’ ‘Het doet er niet toe wie ik ben of waar ik vandaan kom. Ik ben een vraag, zie mij als een vraag, behandel mij als een vraag. Maar ik ben niet op zoek naar het antwoord, want dan zou ik mezelf verliezen’. Weer wordt het stil.

‘Maar als jij dan een vraag bent, wat is dan die vraag?’ zegt Germ, de vuurtoren-wachter. De waard zet een borrel en wat nootjes voor de man op tafel. De man kijkt de groep rond: ‘Ieder van jullie draagt mijn vraag in zich, ik ben op zoek naar de vragen waarmee mensen het samen leven vormgeven’. En pas op, ik wil niet dat je probeert die vragen te beantwoorden. Want dan houdt het op. Ik wil graag dat ieder, net als ik, de vragen met zich meeneemt.

‘Getverdikkeme, hoe moet ik dit nou weer in het vat gieten?’ denkt Germ. ‘Ga ik hier op in? Hij zoekt de ogen van het gezelschap. Niemand lijkt aanstalten te maken om het woord te nemen. ‘Nou, dan zal ík hem maar proberen te vertellen hoe we hier in onze gemeenschap met elkaar omgaan’, denkt hij zo. Hij begint.

‘Je kunt hier als buitenstaander heel snel geaccepteerd worden. Maar kom hier niet met een idee van ‘ikke ikke de rest kan stikke’. Want dan eet je hier geen kilo zout. Dan word je heel gauw uitgekotst. In een kleine gemeenschap ben je afhankelijk van elkaar. Mensen helpen elkaar als het nodig is, daar zijn niet veel woorden voor nodig.

En dat verwachten we ook van nieuwkomers, en zelfs van gasten. Kom je wat brengen of kom je alleen wat halen? We doen het met elkaar en daar kan iedereen bijhoren. Natuurlijk mag iedereen het op zijn eigen manier doen.

Je moet mensen respecteren en ze de ruimte geven. En ook de ruimte krijgen om het op jouw manier te doen. Dan kan je veel geven'. Germ kijkt een moment stil voor zich uit. 'Geef jezelf', zegt hij en voegt er zacht aan toe, 'in rouw en trouw. Dat is het toch wel zo'n beetje? Meer kan een mens toch niet doen? Zo is het hier'.

De waard legt zijn theedoek zachtjes neer. Alle ogen zijn op de man gericht.

De oude vrouw legt haar hand op zijn arm en zegt: 'Het is een goeie vraag die je stelt. Mijn vraag heb ik gevonden in mijn tuin waar ik al nu al bijna 50 jaar in werk. Laatst vroeg mijn zoon of ik het niet erg vond dat na mijn dood de tuin misschien verloren zou gaan. Ik had er toch zo lang aan gewerkt? Maar voor mij voelt dat niet zo.

Een tuin is voor mij als de beweging van het leven zelf: het is onmogelijk om vast te houden wat je hebt, en onmogelijk om te weten wat komen gaat. Maar je kunt er wel deel van uitmaken. Dat ervaar ik heel sterk in de tuin. Ik ben altijd weer benieuwd wat de dag me zal brengen. Ik weet ook dat ik goed moet opletten. Je moet op het juiste moment handelen. Zaaien, snoeien, planten en onkruid wieden. Ik deel in iets wat onmeetbaar veel groter is dan ikzelf. Ik zou het voor geen goud willen missen'.

De waard haalt de lege glazen van tafel. Het hele gezelschap kijkt nadenkend voor zich uit. Niemand let meer op de man.

'Maar hoe ga je dan om met conflicten', vraagt Mariël zich hardop af. Ze haalt de anderen een beetje ruw uit hun overpeinzingen. 'Zijn dat niet de gangmakers van ons bestaan? Ik ben in Peru geboren en daar ben ik opgevoed met een verhaal over een oud Inka-gebruik dat ik nu heel graag wil vertellen.

Het gebruik heet Causa. Net als in de middeleeuwen hier was het de gewoonte een duel te organiseren om een conflict te beslechten. Hier was de kous af als er een overwinnaar was. Maar in het oude Peru waren de winnaar en verliezer verplicht om met elkaar aan tafel te gaan om in gesprek op zoek te gaan naar de reden van het conflict. Rondom de tafel zat publiek.

De winnaar was verplicht om zijn overwicht te delen met de verliezer, die op zijn beurt moest leren van zijn verlies. Een krachtige manier om tegenstellingen te overwinnen en polarisatie te voorkomen. Bij dit ritueel werd Causa gegeten, een eenvoudig gerecht van aardappel, olie en hete peper. Dit is in allerlei variaties, die mensen zelf bedenken, tot op de dag van vandaag een belangrijk nationaal gerecht.

De staande klok, achterin de gelagkamer slaat elf uur. De groep kijkt vragend naar de waard: is het al tijd voor de laatste ronde? 'Ik heb de tijd', zegt de waard, 'de avond is nog jong. En dat zeg ik niet zomaar, want als ik jullie verhalen zo hoor gaan mijn overpeizingen uit naar tijd, en vooral hoe die werkt. Hier in de herberg vinden mensen het prettig als de tijd stil lijkt te staan. Er verandert niets. Dat geeft een veilig gevoel. Ik fantaseer altijd dat de tijd soms langzaam en soms snel moet gaan. En dat het belangrijk is om het juiste tempo te kiezen. Er zijn heel veel vragen waar snelheid het beste voor is, maar voor de vragen die te maken hebben met het leven en samen leven moet de klok heel langzaam kunnen lopen.

Daar is tijd voor nodig. En het lijkt me dat er tegenwoordig juist minder tijd is voor de grote vragen van het leven: de trage vragen, zoals socioloog Harry Kunneman ze noemde. Om daar goed mee om te kunnen gaan; dat is het voor mij.

'Lieve mensen wat een indringende gedachten allemaal. We kennen elkaar al lang. Zonder dat we ooit eerder zo met elkaar gesproken hebben herken jullie ieder zo sterk in de verhalen dat het wel bijna tastbaar lijkt te worden hoe je in het leven staat. Ook mijn eigen gedachten dringen zich op als een soort zware regenwolk waar de regen ieder moment uit zal vallen.

Het begint met mijn overtuiging dat er altijd sprake is van ongelijkheid tussen mensen. Ik geloof dat het niet anders kan. En dan moeten er dus omgangsvormen worden bedacht. Hiërarchie is de meest gekozen methode.

Maar mijn probleem daarmee is dat het mensen vastzet in een systeem, dat soms als enig doel lijkt te hebben om zichzelf in stand te houden. Het maakt mensen passief, het ontneemt ze de inspiratie om zich te bewegen, laat staan te ontwikkelen. Voor mij is dat de dood in de pot. In plaats van hiërarchie kies ik voor asymetrie'.

Het beste kan ik dit illustreren met iets wat me kortgeleden is overkomen

Eén van de bewoners kwam met het verzoek om een atelierplekje te mogen inrichten in het werkhok van de klusjesman. Ik wilde het verzoek afwijzen, want het zou de bestaande orde doorkruisen. Toch besloot ik intuïtief om het verzoek niet direct af te wijzen en er een tijdje overheen te laten gaan.

Oh, mijn beste waard, je hebt me daarnet uitgelegd waarom ik dat deed!

Zo gezegd, zo gedaan. En ik werd verrast. De bewoonster had haar wens besproken met de klusjesman. Die bleek het een prima idee te vinden als het hok voor meerdere doeleinden zou worden gebruikt. De rollen waren dus even omgekeerd: ik luisterde naar hen terwijl zij mij vertelden hoe ze tot de oplossing gekomen waren.

Zelf noem ik dat asymmetrie. In een situatie van asymmetrie is ongelijkheid niet langer statisch maar dynamisch, en kan inspiratie de weg vinden naar de oppervlakte.

'Ik speel in Delft met bacteriën en de evolutionaire speltheorie. We brengen ze in een habitat waarin ze stress ervaren en zich moeten aanpassen om te kunnen overleven. Het blijkt dat ze dat goed kunnen. Er ontstaat een nieuwe stabiele situatie die ze met z'n allen in een altruïstisch proces bereiken. Wat er vervolgens gebeurt is opmerkelijk.

Al heel snel vormen zich egoïstische bacteriën die zich niets aantrekken van de collectieve afspraken van de altruïsten. Leidt dit naar totale verdringing, zoals in het scenario dat in de speltheorie bekend staat als de Tragedy of Commons?

Nee! De altruïsten en de egoisten blijken te leren om 'duurzaam' samen te leven. Beide populaties houden elkaar na enige tijd kwantitief in evenwicht. Maar altruïsten en egoïsten, samenwerkers en bedriegers, dat zijn toch diskwalificerende termen?

Terwijl je beide groepen nodig hebt om in een veranderende omgeving een stabiele populatie te handhaven. Het draait in de evolutie uiteindelijk om individualiteit en universaliteit en toenemende integratie. En dat zal ook voor mensen gelden in de evolutie'.

Juan glimlacht. 'En ook hier aan deze tafel, nu we het gewoon hebben over het samenleven van mensen'.

'De poort valt met een harde klap
achter mij dicht. Stilte, vogels fluiten,
rust in het kloppend hart van de stad.
Ik sta in een pittoreske omgeving met
een van de grootste binnentuinen die
ik ooit gezien heb in een hof. Wit ge-
schilderde huisjes met donkergroene
luiken, alles identiek en erg netjes.

Alsof de hemel in dit plaatje altijd
blauw gekleurd is. Ze kijkt naar me
van achter haar raampje. De binnen-
moeder spreekt me aan. Verder dan
de perenboom mag ik niet komen.
Achterdocht. We blijven in gesprek,
Langzaam verdwijnt de achterdocht.

Of ze hier wil blijven wonen? '...liefst
niet maar er is geen andere keuze,
financieel... en die voert de controle
en zij is een beetje raar... een zelf-
moord... over hartkloppingen als
ze door de poort loopt'.
'Hoezo?', vraag ik.

Als je hier niet over je eigen schaduw
heen durft te stappen dan blijft de
frictie lang hangen. Ik opper: 'Iets
samen?' 'Dat gaat niet werken... want
dan heb je altijd weer iemand die het
beter weet'. Stapt zij wel over haar
schaduw heen?, vraag ik me af. Ik voel
verontwaardiging, zoveel onmacht, zo
wrang, zo gemeen, Ik wou dat het niet
zo was. Maar het is hier wel zo.'

Iedereen aan de tafel kijkt stil voor
zich uit.

‘Ik wil het toch weer van een andere kant proberen te bekijken en moet ik terugdenken aan de Soefi-bijeenkomst die ik onlangs bijwoonde.

In de nog altijd levende mystiek van de Soefi’s, de mystici van de Islam, is het vertellen van wijze verhalen heel belangrijk. Tijdens het vertellen speelt de meester op de Campanula, ook wel Cello ‘d Amore genoemd. Dankzij inspiratie en improvisatie ontstaat muziek. Geluid, trilling en frequentie zijn daarbij heel belangrijk.

De muziek ontspringt aan het hart van de meester en reikt naar de harten van de mensen. Het samenspel (ik verwijs naar: van muziek en verhaal) op dat unieke moment met de in een tempel aanwezige mensen schept een bijzondere, bijna magische atmosfeer. Zoals de Soefi-heilige Rumi uit de 12e eeuw eens zei: ‘De luisteraar wordt de uitvoerder en de uitvoerder de luisteraar’.

Zou ik deze uitspraak als leidraad kunnen nemen als het aankomt op samen leven’?

'Door al jullie verhalen vraag ik me af hoe wij er in ons hofje voor zorgen dat het goed blijft gaan. Pittige bevoogding van dames van goede zeden en onbesproken gedragzoals dat ooit door de erflaters is gedacht? Nee, dat kan tegenwoordig echt niet meer. Een hofje is echt mensenwerk. Ik zou het hoogstens nog 'enige vorm van bevoogding' willen noemen.

En hoe ik dat dan doe? Zelf doe ik het graag met wat ik 'warme distantie' noem. Je moet natuurlijk afspraken maken; die overigens altijd kunnen veranderen, dat leert de tijd je wel. Maar als je goed weet waar alles op gebouwd is kan je altijd zoeken naar een nieuw evenwicht.

En waarom ik het doe? Ik wil graag iets voor de mensen doen. Ik ben best een pragmatisch mens en niet iedere dag met het hogere bezig.

Maar mooi vind ik wel dat bij ons in het hofje op de gevelsteen staat: Liefde is het Fondement.

Maar, beste mensen, laten we het niet te zwaar maken en proosten op 'enige vorm van bevoogding'. Daan kijkt naar de man en heft het glas in zijn richting'.

De man knikt. 'Ik wil jullie allemaal zeer bedanken. Ik was jullie vraag, jullie waren de mijne. Ik heb ervan genoten. Proost.

Nu richt ik mij tot u beste lezer. Ik nodig u uit om aan te schuiven aan deze tafel en vertel'...

Vragen
over enige vorm van bevoogding

Dit boekje is tot stand gekomen in het kader van het project 'Het geheim van het hofje', een ontwerpend onderzoek naar nieuwe collectieve woonvormen met het aloude Nederlandse hofje als uitgangspunt.

De tekst fragmenten in dit boekje zijn deels door ontwerper/kunstenaar Peik Suyling verzameld en deels zijn het impressies van gesprekken die Peik Suyling en stadspsycholoog Sander van der Ham met betrokkenen hebben gevoerd.

Herkomst fragmenten:

'Getverdikkeme, hoe moet ik dit nou weer in een vat gieten?
Dit verhaal werd verteld door Germ Veenstra, de pachter van de vuurtoren op Vlieland in het kader van het Thuisgevoelproject voor het festival Into The Great Wide Open 2012. Zie: www.thuisgevoel.net

De oude vrouw legt haar hand op zijn arm en zegt...
Het is mijn moeder die me deze gedachte voorhield toen we het over de tuin na haar overlijden hadden (moeder van Peik).

Maar hoe ga je dan om met conflicten?
Het Causa-verhaal werd verteld door Mariël Raadsveld in het kader van het Thuisgevoelproject in Amsterdam Nieuw West.
Zie: www.thuisgevoel.net

De staande klok achter in de gelagkamer slaat elf uur.
De achtergrond van dit verhaal is het begrip 'trage vragen' van Harry Kunneman, hoogleraar Sociale en politieke theorie aan de Universiteit voor Humanistiek in Utrecht. Hij publiceerde onder meer 'Voorbij het Dikke Ik'.

Lieve mensen, wat een indringende gedachten allemaal.
Dit verhaal is een impressie van het gesprek met Iesje Vermeulen, als regentes actief betrokken bij het hofje Codde en van Beresteyn.
www.coddevanberesteyn.nl

Ik speel in Delft met bacteriën en de evolutionaire speltheorie.
Dr. Juan Keymer Vergara, bioloog en wiskundige, verbonden aan het Kavli Institute of Nanoscience in Delft, doet evolutionaire en ecologische experimenten met bacteriën om te zien hoe organismen zich staande houden in de natuur.

De poort valt met een klap achter mij dicht.
Dit verhaal is een impressie uit de ervaring van kunstenaar Sarah Carlier in een hofje in Den Haag, waar ze werd geconfronteerd met een verharde en vijandige atmosfeer tussen de bewoners.

Ik wil het toch weer van een andere kant proberen te bekijken...
Dit verhaal gaat over Sheikh Hassan, een voorbeeld van de levende mystiek van het Soefisme en haar traditie. Hij toont op een toegankelijke, ontspannen en humoristische wijze de schoonheid van de innerlijke weg van de Islam.

Door al jullie verhalen vraag ik me af hoe wij er in ons hofje ...
Dit verhaal is een impressie uit de gesprekken met Daan van den Briel, voorzitter van het landelijk Hofjesberaad. Hij was degene die inspireerde met zijn uitspraak over 'enige vorm van bevoogding' tot de zoektocht naar ideeën om het samen leven vorm te geven. Die zijn bij elkaar gebracht in dit boekje.

Met dank aan het hele projectteam:
Peter van Assche, architect
Sarah Carlier, kunstenaar
Titia Daniels, projectmanagement
Marieke van Diepen, ontwerper
Sander van der Ham, stadspsycholoog
Dennis Lohuis, ontwerper
Jeroen van Mechelen, architect
Monique Philippo, architect

Peik Suyling
2012

'Het geheim van het hofje' is mede mogelijk gemaakt dankzij financiele ondersteuning van Hofje Codde en van Beresteyn, Stimuleringsfonds voor Architectuur, Fonds Sluyterman van Loo en Stichting RCOAK Met bijzondere dank aan Iesje Vermeulen namens Hofje Codde en van Beresteyn, Daan van den Briel namens het Landelijk Hofjesberaad.

Ontwerp: Madelinde Hageman

Nieuwe hof-vormen

Peter van Assche

De architect zal zich buiten de hem bekende paden moeten begeven. Niet alleen stenen, maten en proporties (de 'hardware') doen er toe, ook de 'software' bepaalt in belangrijke mate of een project uiteindelijk een succes wordt of niet. De focus bij het ontwikkelen van nieuwe hofjes zou dus in belangrijke mate moeten liggen bij social design. Het gaat om vragen als 'hoe is het hofje georganiseerd – vanuit een woningbouwcorporatie, door regenten, met een vereniging van eigenaren of huurdersstichting'? Hoe regisseer je als ontwerper de gewenste ontmoeting tussen bewoners in een hof? Is er nog een rol voor een binnenmoeder, een persoon die verantwoordelijk is voor het dagelijks beheer van het complex? Zo ja, hoe is deze dan vormgegeven?

Een traditionele opvatting voor het ontwerpen van een woning is dat de architect zich vooral bezighoudt met ontwerp van plattegronden en het vormgeven van een schil. Het onderzoek laat echter zien dat het slagen van een succesvolle woonomgeving vooral te maken heeft met het intelligent vormgeven van de relatie tussen woning, hofje en buitenwereld.

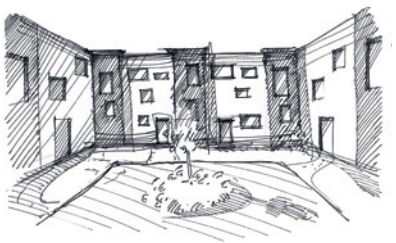
Veel meer dan voorheen zal de architectonische aanpak interdisciplinair zijn. Daarbij blijft de architect wel in de eerste plaats ontwerper, die de ruimtelijke consequenties van deze sociale aspecten slim moet vertalen naar een vorm. De architect zal bewust de zachte, 'mentale' kanten van de opgave ruimtelijk vorm moeten geven; de ontwerptaak wordt eerder groter dan kleiner. Om deze ontwerpstrategie te testen heeft bureau SLA een aantal vingeroefeningen gedaan waarin de uiterste consequenties van sociale dimensies wordt bekeken.

Woonwerkhof

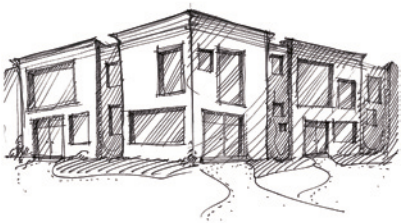
Een hof heeft een binnen- en een buitenkant. In dit ontwerp worden wonen en werken gecombineerd. Deze woon-werkwoning heeft veel “woon”-gevel aan de hofzijde en aan de buitenzijde is vooral veel “werk”-gevel. De rust van het hof is gekoppeld aan het wonen, terwijl het werken levendigheid geeft aan de stadszijde. De woonvorm zou goed passen bij freelancers die aan de ene kant thuis willen werken, maar aan de andere kant ook contact willen kunnen hebben met andere werkenden.

A. veel woongevel aan het hof
B. veel werkgevel aan de stadszijde
C. schematische opzet van de plattegrond

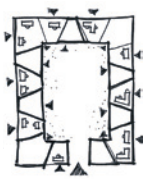
A.

B.

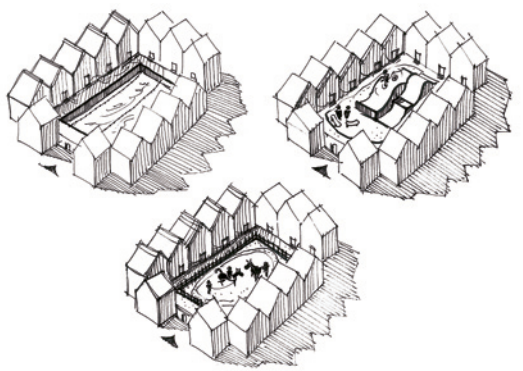

C.

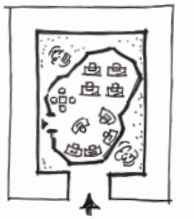
Specifiek binnenhof

Het binnenhof kan een specifieke functie krijgen voor een specifieke doelgroep. Een hobby of passie die veel ruimte inneemt kan op deze manier binnen de hoftypologie een nieuwe betekenis krijgen.

Kantoor atrium

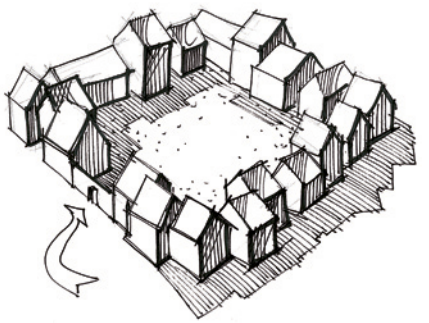
Het hof zou ook kunnen worden overdekt, waarbij het atrium een functie kan krijgen zoals bijvoorbeeld een groene kantoortuin. ZZP-ers kunnen met elkaar toch thuis werken. Het hof krijgt zo opnieuw een utilitaire invulling: vroeger om de was te drogen en water te halen, vandaag de dag voor een prettige werkomgeving.

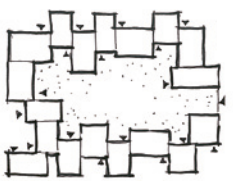

Claimhof

Traditionele hofjes zijn meestal opgezet met een aantal stroken gelijke huisjes. Wanneer er losse huisjes van verschillende formaten op een vrijere manier worden geplaatst, komt er ruimtelijk vanzelf meer aanleiding om een deel van het hof bij het huisje te betrekken. Hierdoor ontstaat meer vrijheid voor de bewoner en komt er meer plaats voor interactie. Bewoners zouden zelfs hun huisje kunnen uitbouwen, zodat er vanzelf meer beschutte plekken ontstaan.

Kameren aan het hof

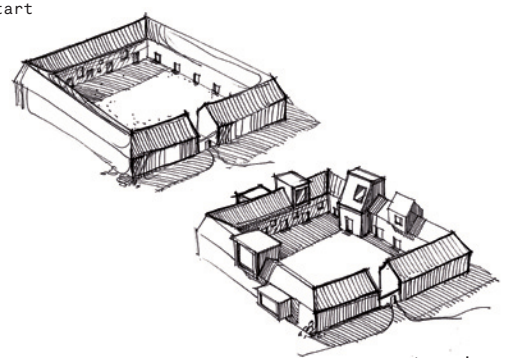
Het zichtbaar zijn van voordeuren, zien wanneer medebewoners thuis komen speelt een grote rol in de sociale samenhang tussen de bewoners. Dit verschijnsel kan worden uitvergroot door huisjes op te knippen in losse kamers. Je hebt dus nog altijd je eigen woonkamer, slaapkamer, keuken en badkamer – maar de ruimtes liggen verspreid in het hof.

Flexibiliteit delen

Een hofje voor alleenstaanden kan flexibeler worden door de mogelijkheid te bieden voor uitbreiding. Zo kunnen de singles van nu blijven wonen op het hof, ook als ze later een relatie hebben. Het hofje groeit mee met de levensloop van haar bewoners. Er ontstaat een variëteit aan woningen en bewoners die het hofje pluriformer maken.

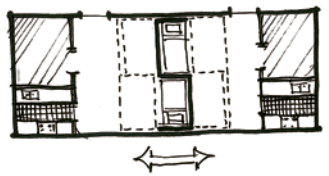
start

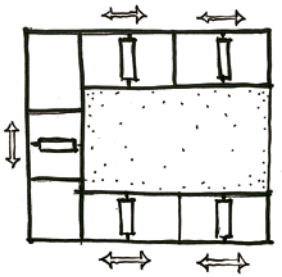

twee jaar later...

Schuiven met de bedstee

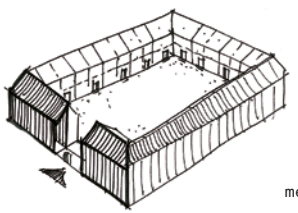
Een vaker gehoorde verzuchting bij hofjesbewoners is dat de woningen soms wel erg klein zijn. Meestal is dat overkomelijk, maar er zijn momenten dat je graag wat meer ruimte zou hebben. Bijvoorbeeld voor de visite op je verjaardag. Met een verschuifbare bedstede kan dit zo worden geregeld. Met de buurvrouw wordt overlegd wanneer wie meer ruimte kan gebruiken en wanneer de bedstede verplaatst wordt.

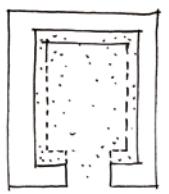

Winter en zomer

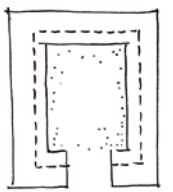
In de winter wordt het hof minder gebruikt. Eigenlijk is dat zonde. Met een serre-systeem kan worden gekozen voor een groter huis in de winter en een groter hof in de zomer!

meer huis minder hof

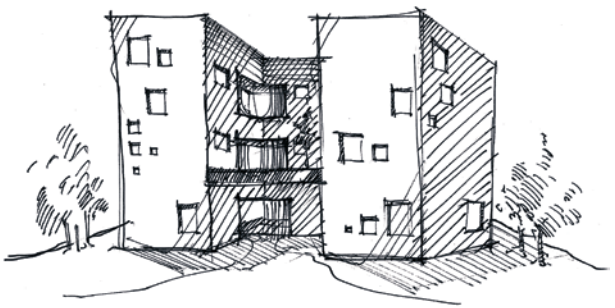

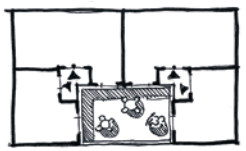
minder huis meer hof

Hoflift

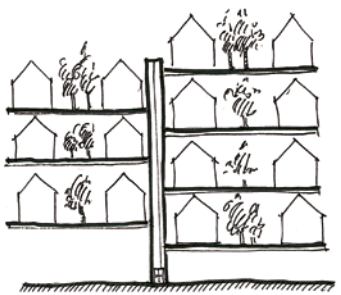
Hoe zou het zijn als de lift in een flat het hof wordt? Een lift met flinke afmetingen, met zowel binnen als buitenruimtes en collectieve voorzieningen als een tuin, wasmachine en tv-kamer. Iedereen maakt gebruik van de lift, het hof is dus nog steeds een ontmoetingsplek, maar dan één die zich verplaatst.

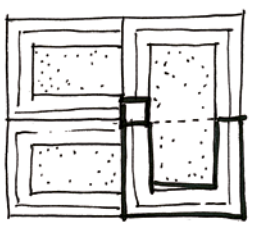

Stapelen

Hofjes kunnen natuurlijk ook gestapeld worden. Als een hofjesboom.

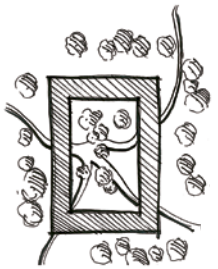

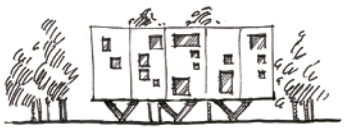

Zweefhof

Door het hof op te tillen kan iedereen genieten van de mooie tuin. Het hof is omsloten en toch openbaar. De tuin is evenveel van alle bewoners. Zelfs bezoekers van buitenaf kunnen zondermeer binnenkomen, maar door de omsloten bebouwing is duidelijk dat ze te gast zijn.

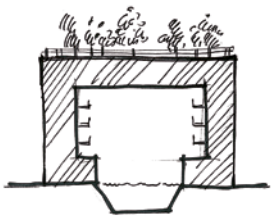

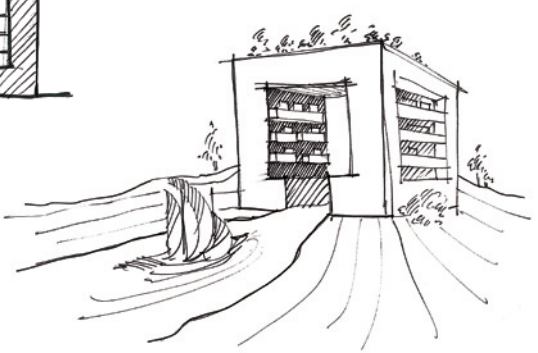

Grande Arche hof

Het hof een kwartslag draaien, er een riviertje onderdoor laten lopen en een gezamenlijk dakterras realiseren. Kan dit werken als een hofje? Een hofje voor scheepvaartliefhebbers?

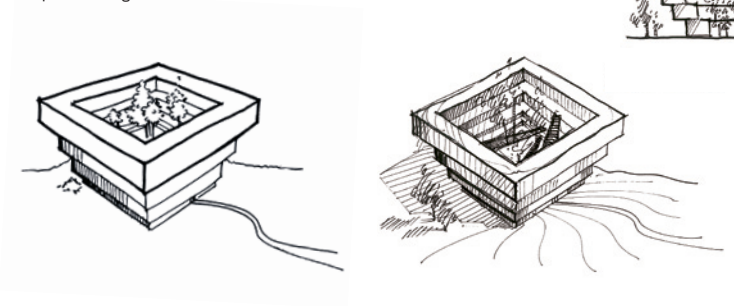

Stadion met luchtbruggen

Een manier om een hof te stapelen is in een stadionvorm. Er ontstaan zo meerdere lagen met gedeeld groen, die kunnen worden verbonden met luchtbruggen. Het hofje wordt zo geschikt voor een dichtstedelijke omgeving, met een rijke differentiatie in privé-, half-openbaar en openbaar groen.

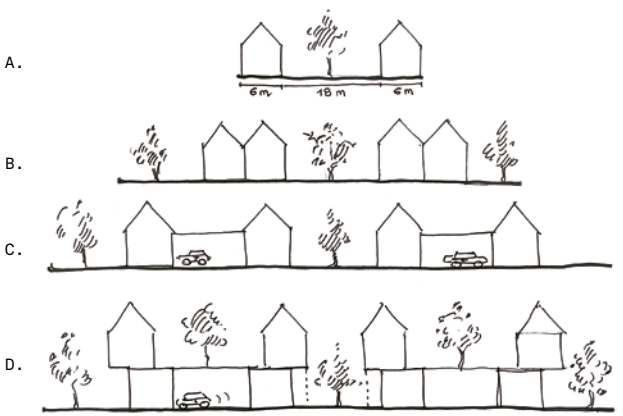

Vermenigvuldigen

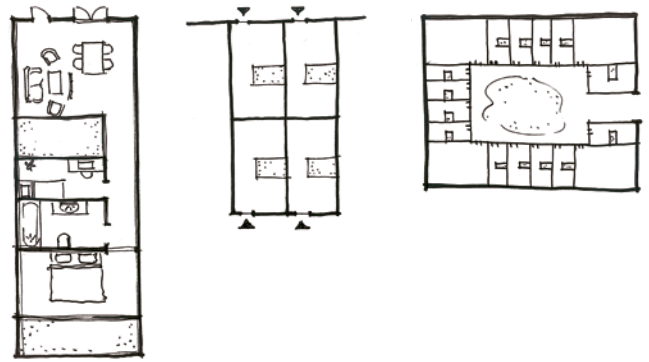
Door gebruik te maken van de eigenschap dat veel hofjeswoningen alleen op het hof geörienteerd zijn, en dus een blinde achterzijde hebben, kan een aantal hofjes op een efficiënte wijze geschakeld worden. Zo ontstaat ruimte voor een parkeergarage en zelfs voor een volwaardig hof op de eerste verdieping.

A. Zo is het hof nu.
B. Het hof kan gemakkelijk rug-aan-rug worden gekopieerd.
C. Door de rugwoningen uit elkaar te schuiven komt er ruimte voor parkeren.
D. Op het dek van de garage kan een volgend hof worden geplaatst.

Patiohof

Hoe zouden gezinnen kunnen wonen in een hof? Door lange, smalle woningen te maken zijn er veel voordeuren aan het hof: een van de succesfactoren van goede hofjes. Met een patio in de woning is er voldoende daglicht binnen. Het hof voorziet in collectieve functies zoals een wasruimte, tv- en computerruimte, klusruimte, logeerruimte etc. Door de gedeelde voorzieningen is het comfortabel wonen in een kleine woning.

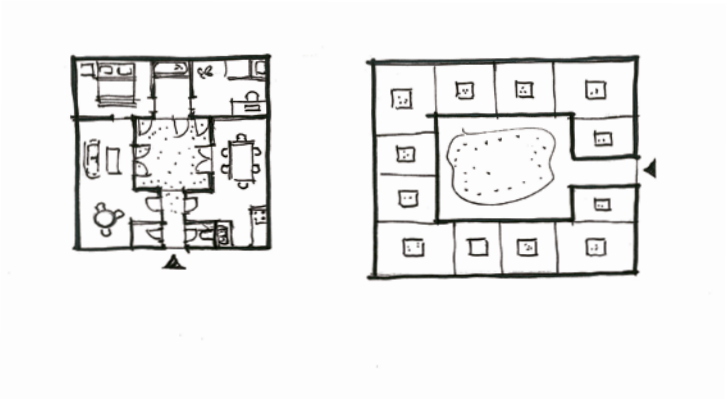
Hofjeswoning

Als een hofje zo goed werkt, waarom maken we dan geen woning als een hofje? Alle ruimtes zijn bereikbaar via de binnenpatio, maar je kunt natuurlijk ook rond lopen. Alle ruimtes hebben uitzicht op elkaar. Wonen met het gezin in een minihofje!

Gezinnen in een hofje

De hofjeswoning voor een gezin kan weer geplaatst worden in een groter hofje, zodat de gezinswoningen bij elkaar weer een conventioneel hofje vormen.

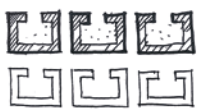

Droste

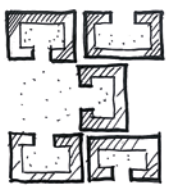
Deze hoven kunnen op hun beurt weer worden geschakeld. Zo kan er een hof ontstaan van hofjes. Een hele stad kan worden gebouwd met geschakelde hofjes. Werkt het dan nog? Of heeft een hof de stedelijke omgeving nodig om te werken?

A. rug aan rug hof aan straat
B. hoven aan hof
C. hoven hof stempelen

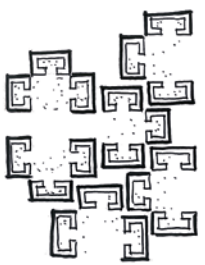
A.

B.

C.

Spiegel

Hoe maak je van een galerijflat een hofje? Plaats er een spiegel voor en iedereen kijkt op elkaars voordeur, zoals bij een hofje.

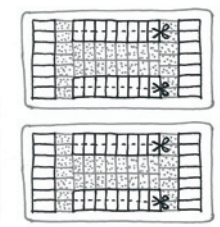

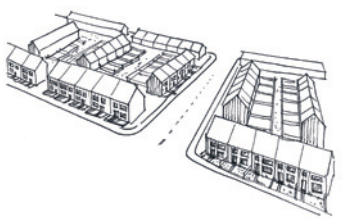
Knip de Vinex

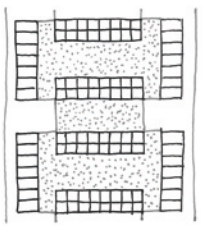
Kunnen we bestaande monotone Vinexwijken transformeren tot gezellige hofjes? Een vinexwoning is zo'n 12 meter diep. Wanneer deze in tweeën wordt geknipt krijg je de afmeting van een gemiddelde hofjeswoning. Door collectieve voorzieningen als sluitstuk in te zetten ontstaan uit twee woonblokken drie ruime hofjes. De huisjes zijn kleiner, maar meer voorzieningen worden gedeeld (wasmachine, tv, computer, tuin, werk- en logeerruimtes, klusruimtes, etcetera). Wonen in een Vinexwijk krijgt een nieuwe sociale dimensie.

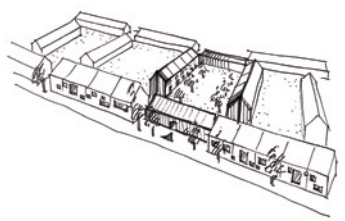

aanpassen bestaande woonvormen

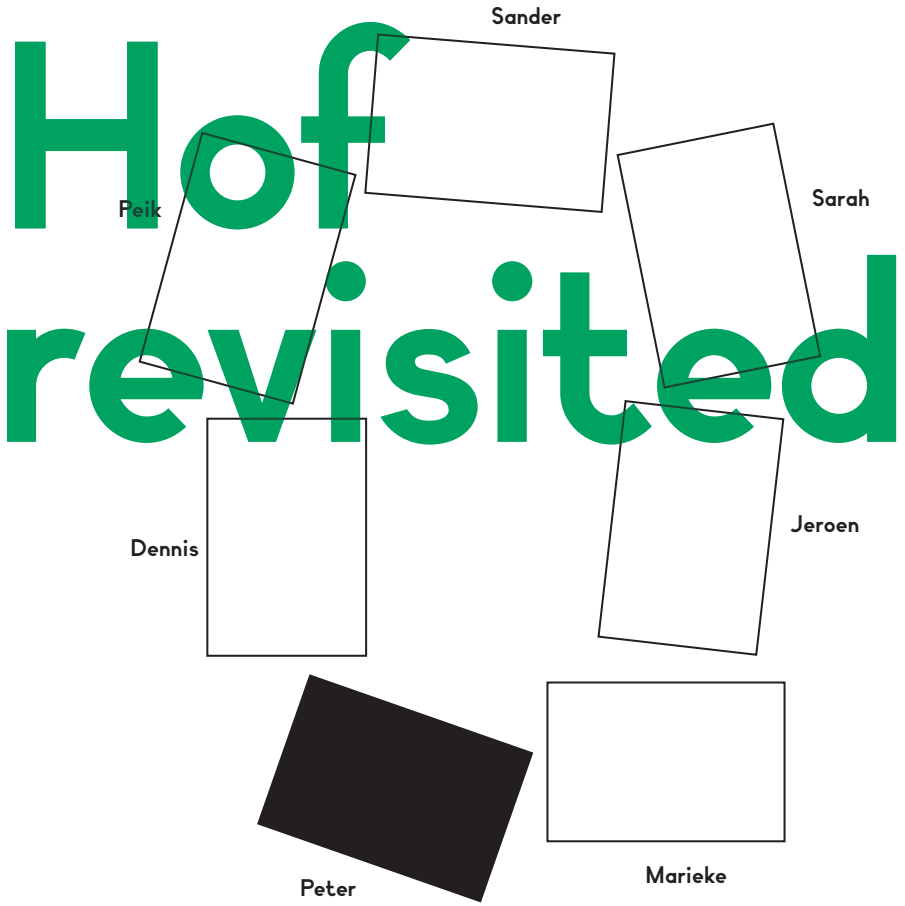

Hof revisited

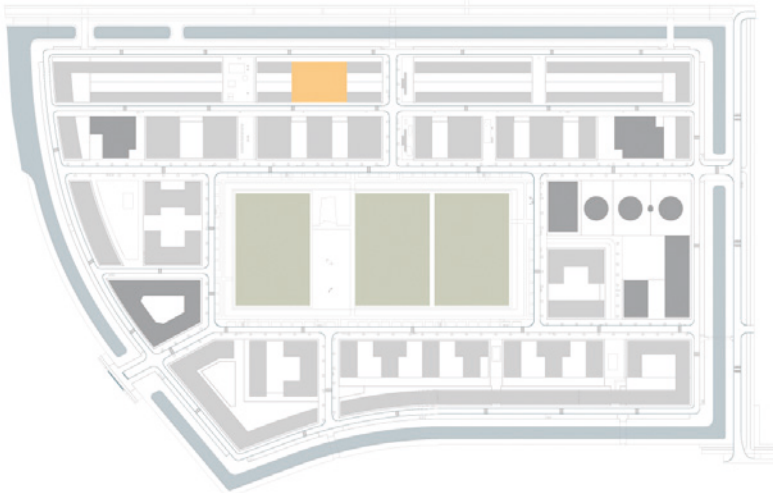

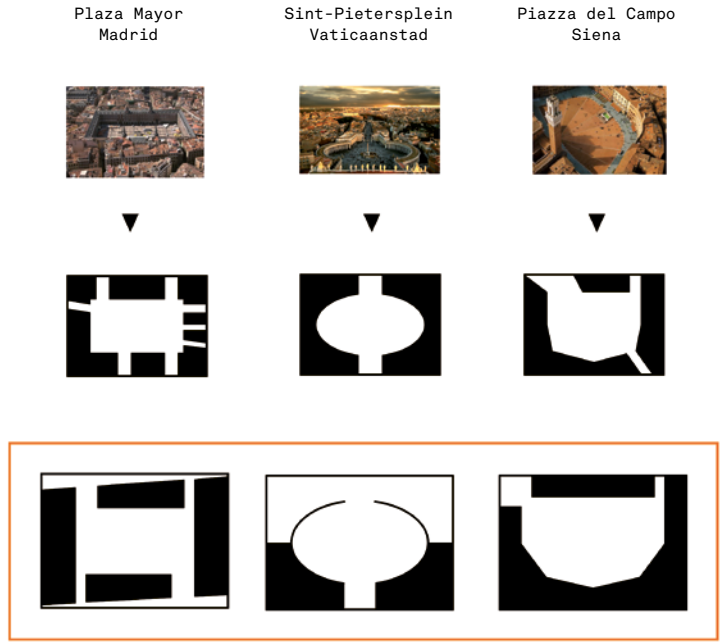
Peter van Assche

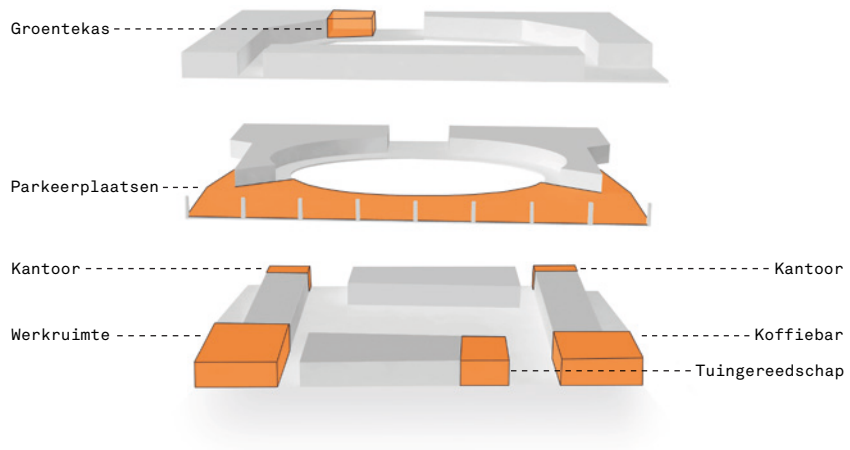
Zou het mogelijk zijn een nieuw hof te ontwerpen dat net zo succesvol zou kunnen worden als zijn meest succesvolle voorgangers? De nu binnenstedelijke hofjes werden ooit gebouwd aan de rand van de stad. Wat zou het betekenen als we dit vertalen naar een moderne woningbouwopgave in onze nieuwste buitenwijk? Hoewel een groot deel van het succes van hofjes afhangt van de organisatorische en sociale structuur, besloot bureau SLA een nieuw hof te ontwerpen in de meest recente uitbreidingswijk van Amsterdam: Zeeburgereiland. Het gaat hierbij minder om de architectonische uitstraling alswel om het vormgeven van elementen die voor het goed functioneren van een hofje van belang zijn. Welke rol heeft een ‘binnenmoeder’ nu? Kan dit ook een gezin zijn? Hoe parkeer ik mijn auto in een hofje? Hoe regisseer ik ontmoetingen in het hofje?

Amsterdam: Zeeburgereiland

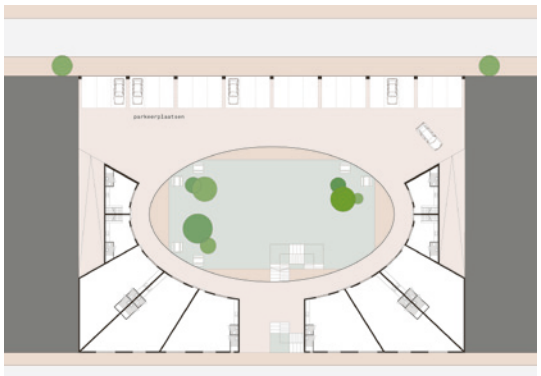

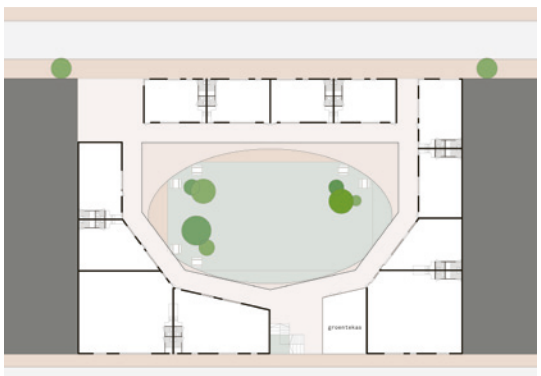

Begane grond

1e verdieping

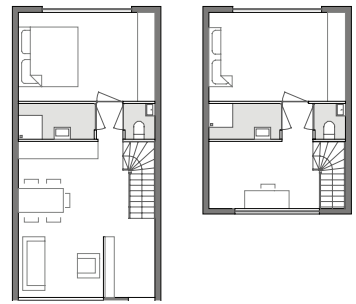

2e verdieping

S / single / 50m²

M / stel, kleine familie / 75 m²

L / stel, familie / 100 m²

huis van een dichter
kas
openbare daktuin
game room
woon-werkwoning
gezin woont ook hier
frans balkon
fietsenstalling
E-parkeren
hier woont oma
koffiebar
gedwongen ontmoeting
binnenmoeder

Hier
uw
hofje

De weg naar een hofje als proces

Peter Zuiderwijk

Het *Handboek voor Hedendaagse Hofjes* is het resultaat van een proces. Niet zozeer een proces waarin zeven auteurs de wording van een hofje beschrijven maar eerder de manier waarop één groep bestaande uit zeven individuen zoekt naar een model om tot een vorm van samenleving te komen. Een zoektocht die iets probeert te vertellen over de weg *naar* een hofje. Op verschillende wijzen is geprobeerd om ideeën te presenteren die een handreiking doen naar mensen die zelf een hofje willen ontwikkelen. Iedereen verschaft op zijn of haar eigen manier een aantal gereedschappen en inzichten. Maar hoe verhouden deze inzichten zich tot elkaar? Net als bij de ontwikkeling van een hofje gaat het uiteindelijk om de vereniging van een collectie op zichzelf staande ideeën. Wat is de grote gemene deler, wat is het hofje? Het leek een goede gedachte om de groep aan het einde van een lang proces te vragen naar hun ultieme hofje. Hoe zag de samenhang eruit? Een rondgang:

Peter:
De vorm van een hofje wordt beïnvloed door verschillende dingen. Hoe verhouden de mensen zich tot elkaar, wat is hun instelling, welke idealen of overtuigingen hebben ze en wat zijn hun voorwaarden? Daarnaast is de ordening bepalend: hoeveel privacy is er, wie zijn buren? De fysieke vorm speelt natuurlijk ook een rol, de soort bebouwing of het karakter van de gedeelde ruimte (tuin) heeft invloed op de werking van een hofje. Daar waar een comfortabele situatie (coma-zone) over gaat in een uitdagende situatie (war-zone) krijgt een hofje echt betekenis.

Dennis:
Een goed hofje is complementair gelijkwaardig. Een persoon kan zichzelf zijn maar is tevens onderdeel van een groter geheel. Dit heeft met vrijheid te maken. Dat men de vrijheid voelt om zich te kunnen verbinden. Er mag dan ook niets geclaimd worden van het collectief. Als je op zoek bent naar wederkerigheid doe je eigenlijk een poging om de ander zijn gang te laten gaan.

Jeroen:
Het karakter van een hofje wordt niet zozeer bepaald door verstandhoudingen (hoe denkt men over elkaar) maar eerder door datgene wat er met elkaar gedaan wordt. Activiteit is identiteit. Activiteiten werken verbindend, ze definiëren de ruimtelijke faciliteiten en zorgen voor sociale samenhang. Dit alles gebeurt rondom een intern bindend element (de bron) en een element dat het interieur met het exterieur verbindt (de poort). Het commit-

ment is datgene wat alles vervolgens aan elkaar verbindt. Het bepaalt of men zich ergens echt voor wil inzetten.

Marieke:
De keuze om in een hofje te gaan wonen is geënt op een houding; is men bereid om ECHT samen te gaan leven. Staat men open voor anderen en is men bereid te delen. Als dit het geval is kan er letterlijk gebouwd worden op deze houding. Als dit zich zou vertalen in een plek zouden we het bijvoorbeeld over een tuin hebben, een plek waar je elkaar echt tegen kan komen.

Peik:
Een boer bewerkt zijn land, daar is hij een lange tijd mee bezig. Er moet van alles gebeuren en dingen veranderen telkens weer. Hij is daardoor onderdeel van een proces. Zo is het ook met een hofje. Niets is houdbaar, de verhoudingen zijn veranderlijk en alles moet telkens opnieuw worden gedefinieerd. Dit betekent dat hofjes eigenlijk permanent kwetsbaar zijn en altijd zorg nodig hebben. Het is dus zaak om de fundamenten van een hofje eenvoudig te houden. Als dingen eenvoudig worden gehouden zijn ze makkelijk te delen, hoe complex ook. Een goed uitgangspunt is bijvoorbeeld liefde. Liefde is een eenvoudig begrip. Dat maakt het niet tot een een simpel gegeven, het is op duizend manieren vorm te geven. Architect Mies van der Rohe zei ooit: "Verwechseln Sie bitte nicht das Einfache mit dem Simplen".

Sarah:
Hoe verhoudt het individu zich tot de groep? Er rouleren zoveel meningen en opinies in een hofje. Op welke manier kan eenieder gehoord worden? Wordt er sowieso wel geluisterd? Vooralsnog worden hofjes vaak door een kleine groep mensen van bovenaf bestuurd. Weten zij wat goed is voor de rest? Er zou eerder harmonie ontstaan als dingen sneller uitgesproken worden. Stel, een individu doet een voorstel en een meerderheid is het niet eens met dit idee. Jammer dat het idee het niet haalde, maar wat bij het individu beklijft is het gevoel dat hij zijn mening heeft kunnen uiten. Hij heeft toch iets bij kunnen dragen. Dit gevoel van appreciatie draagt meer bij tot het vormen van een hofje dan het opstellen van regels die bepalen wat wel of niet mag. De discussie zelf bepaalt of iets belangrijk is of niet.

Sander:
Een hofje is een systeem. Hoe verhoudt een individu of het collectief zich tot zo'n systeem? Hoe kun je jezelf blijven en tegelijkertijd ook het collectieve belang dienen? Hoe organiseer je zoiets? Iedereen die een hofje wil beginnen zou zich deze vraag moeten stellen: Hoe worden mensen hoeder van het algemeen belang? Hoe word ik hoeder van mezelf en hoeder van het collectief?

Kan er uit zoveel verschillende ideeën één vorm, één uitgangspunt gedestilleerd worden? Peter zou een juiste verhouding tussen comfort en uitdaging willen vinden, Dennis zou zijn vrijheid gewaarborgd willen zien, Jeroen zou willen weten wat verbindende activiteiten zijn, Marieke zou willen weten of éénieder echt toegewijd is, Peik zou vanuit een fundament willen werken, Sarah zou gewaarborgd willen zien dat iedereen "gehoord" wordt en Sander zou iedereen hoeder van het algemeen belang willen maken. Het lijkt een complexe opgave om zoveel verschillend gedachtegoed bij elkaar te brengen. De één denkt dat niets elkaar bijt en alles elkaar enkel versterkt, de ander wil bovenal conflicten vermijden. Dan is er een partij die de dingen éénvoudig wil houden, een andere partij vindt dat te éénzijdig, die wil de complexiteit ook een plek geven. Welke soort organisatie is efficiënt en wat zijn daar uiteindelijk de ruimtelijke consequenties van?

Het wordingsproces
De vraag is of er wel gezocht moet worden naar een unanieme vorm van overeenstemming. Misschien is het een verkeerd uitgangspunt en is het slimmer om de vraag open te houden. Om het concreet over iets te kunnen hebben is het helemaal niet verkeerd als alle betrokken partijen scherpe posities innemen. Als het duidelijk is met welke intenties individuele partijen het proces instappen is het minder moeilijk om het concreet over een specifiek onderwerp te hebben. Het is op deze wijze meteen duidelijk waar frictie kan ontstaan of waar overeenstemming te vinden is. Ondanks dat alle individuele projecten in dit boek een ander karakter lijken te hebben vullen ze elkaar soms ook heel mooi aan. Daar bevinden zich dan ook de aanzetten tot een proces.

Het wordingsproces van een hofje als model om tot een vorm van samenwerking te komen. Een setting waarin een groep mensen samenhang probeert te realiseren door elkaar continue te bevragen, af te tasten en binnenstebuiten te keren. Dit is een fragiel proces dat gevoelig is voor stemmingswisselingen. Er is geen eindstreep, enkel een manier waarop men met elkaar in gesprek blijft. Het handelen als groep heeft ook voordelen, het proces is robuust, net als de fundamenten van een hofje. In een hofje is iedereen zich er direct van bewust dat er voorwaarden gesteld moeten worden wil men de groep überhaupt bestaansrecht geven. Dit soort processen bestaat overal in de samenleving maar is zelden zo sterk gedefinieerd.

Ook als je terugkijkt in de tijd is het moeilijk te bepalen wat het hofje nu zo bestendig maakte. Komt het succes van hofjes voort uit de maatschappij waarin deze zich bevonden of was het toch vooral de kracht van het concept hofje? Er waren natuurlijk altijd regenten die een bepaald gedachtegoed in stand probeerden te houden. De gemeenschap kon zich op deze fundamenten richten. Misschien was de samenstelling van de groep daarom dus nog wel veel belangrijker, zij moest tenslotte deze fundamenten in praktijk brengen. Welke factor is het meest belangrijk? Misschien is het zoeken naar een balans wel één van de meest constante fundamenten? Een bestendige en flexibele vorm van regie die houvast geeft en tevens een gezamenlijk praktisch belang dient. Hofjes die nu al honderden jaren bestaan en zich keer op keer, weliswaar traag, proberen te herdefiniëren vertellen in essentie al het verhaal. Het hofje van nu is volstrekt anders dan het hofje van honderd, vijftig, twintig of zelfs tien jaar geleden. Telkens is er een nieuwe realiteit waar de groep op moet reageren. Op een goed moment zijn er nieuwe fundamenten. Fundamenten die in de loop der tijd toch weer tegen het licht moeten worden gehouden.

Van idee naar vorm

Eén van de vragen die voortkwam uit bovenstaande inzichten was of dit dynamische proces van herdefiniëring ook ruimtelijk te vertalen valt in een architectonische vorm. Ruimtelijke voorstellen die de dialoog zo gezegd kunnen faciliteren. Een statische vorm is moeilijk te combineren met een dynamisch idee. Er kan natuurlijk ruimte worden gecreeerd waar fysieke veranderingen kunnen plaatsvinden, maar toch zal het een moeilijke opgave blijven. Eén ding is duidelijk: er bestaat geen ruimtelijk recept voor hofjes. Wat wel waarde heeft is het gesprek over de vorm (de hardware). De conversatie over hoe iets eruit gaat zien is een enorm belangrijke factor in relatie tot de creatie van een echt hofje. De discussie over samenhang (de software) zou nooit kunnen bestaan zonder het debat over de hardware, en andersom. Voor architecten is dit best spannend; een ontwerp maken dat eigenlijk niet van hen is.

Het *Handboek voor Hedendaagse Hofjes* is het relaas van een proces. Een proces dat (naar overtuiging van het ontwerpteam) iedereen die een hofje wil beginnen moet willen doormaken. De uitkomst blijkt de weg ernaartoe.

Kirsten Hannema (1978)
studeerde architectuur aan de Technische Universiteit Delft en werkt als freelance architectuurcriticus, onder andere voor De Volkskrant en vakbladen Architectuur.nl, AWM en Mark. Van 2005 tot 2012 was zij werkzaam als redacteur voor het tijdschrift A10 new European Architecture, waarvoor zij nog steeds actief is als correspondent. Daarnaast heeft zij meegewerkt aan diverse architectuurpublicaties en -symposia en was zij jurylid voor BNA Gebouw van het Jaar, de BNI-prijs en de Amsterdamse Architectuurprijs.

Peter van Assche (1966)
is architect en oprichter van bureau SLA. Het werk van bureau SLA kenmerkt zich door een opmerkelijk plezier in complexe vraagstukken. Ze ontwierp ondermeer het Nationaal Glasmuseum, een boeddhistisch meditatiecentrum in Zeeuws-Vlaanderen en bouwde de Noorderparkbar in Amsterdam. www.bureauSLA.nl

Sander van der Ham (1983)
is stadspsycholoog bij Stipo, kennisteam in de stedelijke ontwikkeling. Hij onderzoekt en adviseert over de wederkerige relatie tussen de mens en zijn omgeving in de stad. Waar, waarom en hoe mensen zich op een plek thuis voelen is een terugkerend thema. www.stipo.nl

Marieke van Diepen (1978)
is poetic designer. Visuele Poëzie is voorbij gaan aan de rationele waarneming. In haar werk verbeeldt ze de poëzie van het alledaagse. Een schaduw, een gevoel van geborgenheid, iets onbekends, iets vertrouwds. Woorden en beelden vermengd met verbeelding zijn haar gereedschap. Door de ogen van Marieke zien wij de wereld opeens anders, minder vanzelfsprekend en met meer schoonheid van het toevallige. Veel van haar projecten gaan over ‘Thuisgevoel’. www.mariekevandiepen.com

Dennis Lohuis (1975)
is als sociaal ontwerper en kunstenaar onder andere verbonden aan YD/. Hij initieert projecten rond maatschappelijke vraagstukken op het gebied van zorg en welzijn, onderwijs of natuurbeleving. www.dennislohuis.nl

Sarah Carlier (1981)
is fotograaf. Haar foto’s, video’s en installaties focussen zich op de mens in een veranderende samenleving. Haar werk was onder andere eerder te zien bij: De Brakke Grond te Amsterdam, Stroom Den Haag, Art Amsterdam, LhGWR den Haag, BOZART Brussel, UNSEEN Photo Fair Amsterdam, Fotomuseum Antwerpen. In 2012 was haar boek Four years, three deaths, sweaty armpits and a fetus genomineerd voor de Dutch-Doc Award in Nederland. www.sarahcarlier.nl

Jeroen van Mechelen (1971)
is architect en interieurarchitect. Studio JVM zet zich in voor het ontwerpen van hoogwaardige ruimtelijkheid die inspireert; voor langdurig gebruik én hergebruik. Studio JVM denkt, ontwerpt en bouwt voor de lange termijn, juist ook voor tijdelijke projecten. Dit gebeurt op alle schaalniveau’s; van interieur tot masterplan, van meubel tot gebouw. 6 moderne villa’s op Texel, de Urban Spa Sento in Amsterdam, en een bibliotheek van karton in Villa Vals (CH) zijn de bekendste werken van Van Mechelen. www.studiojvm.nl

Peik Suyling (1954)
is social designer, directeur van Stichting Young Designers en docent op kunstacademies en andere HBO-instellingen. Young Designers richt zich op maatschappelijke vraagstukken die ze vanuit social design benadert. Vaak raken de projecten aan zingeving, zoals het doorbreken van het taboe op eenzaamheid, identiteit, thuisgevoel, zorg, en sociaal ondernemen. www.ydsite.nl, en onder andere www.alswoordenbloemenworden.nl, Buurtwerkplaats Noorderhof en Bakkerij de Eenvoud, waar brood bakken en het gesprek over eenvoud samen opgaan.

Peter Zuiderwijk (1974)
specialiseert zich in onderzoeksgericht ontwerpen. Samen met Karin Mientjes vormt hij ontwerpbureau Collective Works. Collective Works concentreert zich op alle verschillende aspecten van multidisciplinair design: van het proces van observatie en analyse tot de uiteindelijke vorm - de uitvoering. Het werk, dat zowel in opdracht als op eigen initiatief wordt gedaan, is gerelateerd aan sociaal-ruimtelijke vraagstukken. www.collectiveworks.nl

Projectmanagement en fondsenwerving:
Titia Daniels, Stichting Young Designers

Ontwerp:
Collective Works (Peter Zuiderwijk & Karin Mientjes)

Met dank aan:
Monique Philippo (bureau SLA)
Kristina Petruaskaite (Studio JVM)
Jorinde Beijerling
en de bewoners en beheerders van
Hof van Wouw, Den Haag
Concordia Noord, Amsterdam
Heilige Geest Hofje, Den Haag
Wijnand Esserhof, Den Haag
Zon's Hofje, Amsterdam
Rijpenhofje, Amsterdam
Naamloos hof (Valckeniersstraat), Amsterdam
Lisa, Marlies, Carlos, Tete, Josephine, Chris, Agnes, Moos,
Els, Hannah, Gaby

Druk:
Deltahage, Den Haag, 2013

Oplage:
600

ISBN:
978-90-807386-0-7

Het project en deze publicatie zijn mogelijk gemaakt door:

HOFJES CODDE EN VAN BERESTEYN TE HAARLEM
stimuleringsfonds creatieve industrie
FONDS SLUYTERMAN VAN LOO OUDERENPROJECTEN
Stichting RCOAK
bureau SLA we are architects
YD/ YOUNG DESIGNERS

Hofjes van de 21e eeuw

Typologie van het hofje

Thuisgevoel gedeeld

Twaalf ultieme hofjes

Waarom zou ik in een hofje gaan wonen

Niets is wat het lijkt

Hofje 3.0 – Drie dialogen

Enige vorm van bevoogding

Nieuwe Hofvormen

Hof revisited

De weg naar een hofje als proces

ISBN 978-90-807386-0-7
9 789080 738607